

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLÆGTEN
RAMBUSCH

AF PAUL HENNINGS

BIOGRAFISKE TILFØJELSER
SAMT
FAMILIEN OLUFSEN
VED
J. RAMBUSCH

TRYKT SOM MANUSKRIFT

SLÆGTEN
RAMBUSCH

AF PAUL HENNINGS

BIOGRAFISKE TILFØJELSER
SAMT
FAMILIEN OLUFSEN
VED
J. RAMBUSCH

TRYKT SOM MANUSKRIFT

K Ø B E N H A V N
MCMXXVI

FORORD

UNDER SIT OPHOLD I DANMARK i Vinteren 1923—24 talte min Broder Frode gentagne Gange med mig om Ønskeligheden af at faa oplyst, hvad det var muligt om vor Afstamning.

Fra Faders Tid havde vi Slægten Eilskovs Stamtavle (udgivet i Odense 1869 af Peter Eilskov), hvori der paa Side 2, 3 og 5 findes en Del, senere af Fader à jour førte Oplysninger, der dog ikke gaar længere tilbage end til vor Oldefader, Oberst Heinrich Hartvig Rambusch, der døde 1818 i Korsør.

Min Fætter, Conrad Rambusch, havde 4. Sept. 1920 givet mig nogle af ham samlede Oplysninger om vor Slægt; med disse som Grundlag anmodede Frode Personalhistorikeren, Overretssagfører Paul Hennings, om ved Undersøgelse paa de Steder, han maatte finde Anledning til, at søge oplyst, hvor langt Slægten kunde føres tilbage, hvilket han paatog sig. Et Aarstid senere henvendte jeg mig mundtligt til Overretssagf. Hennings og sagde, at da jeg personlig havde kendt og kendte vor Bedstefaders Børn og Børnebørn og let kunde faa Rede paa dem og deres Børn, henstillede jeg, at han skulde standse sine Undersøgelser med vor Bedstefaders Børn, hvorefter jeg vilde fortsætte, og herom enedes vi let i Juni 1925, da det jo vilde være urimeligt, at to skulde gøre det samme Arbejde.

Med Brev af 15. Sept. 1925 modtog jeg fra Overretssagf. Hennings en Gennemslagskopi (15 Foliøsider) af »Slægten Rambusch's ældste Led«; Originalen havde han sendt til min Svigerinde, Frodes Enke, Karen Elise Rambusch i New York. Det er et meget interessant Aktstykke, der ordret er benyttet

i efterfølgende som Grundlag og kun suppleret med Notitser fra mine Brødre samt de Oplysninger, jeg selv har kunnet samle, om vor Bedstefader Rambusch, hans Børn, Børnebørn og Børnebørnsbørn, og med Benyttelse af Dele af Conrad Rambusch's Optegnelser om vor Bedstefader og hans første Hustru samt hendes Afstamning efter Frøken Ida Melchiors Optegnelser.

Derefter gik jeg i Gang med Undersøgelse af min Moders Afstamning paa mødrene Side, hvorom jeg fandt udførlige Oplysninger i »Pastorinde Poulina Petersens Memoirer«, udgivne 1919 af Oberst P. F. R. Rist og Bibliothekar Julius Clausen, suppleret med Oplysninger af Dr. med. August Petersen i Gentofte.

Af Familien Scheels Stamtavle fik jeg Rede paa Moders Afstamning paa fædrene Side, og hendes egne Optegnelser, der desværre slutter i Sommeren 1880, gav mig i Forbindelse med Pastor Schjørrings Artikel i Højskolebladet (gengivet Side 99) Oplysning om hendes og Faders Liv, navnlig i deres Ægteskabs første Aar; men da Moders Erindringer var skrevne i mange Afdelinger, var en Bearbejdning nødvendig. Jeg har foretaget den efter bedste Evne i hendes Aand og haaber, at mit Samlerarbejde maa kunne blive til Glæde for den yngre Slægt, uagtet det er en Blanding af Slægtsregister og Memoirer, hvad der vel nok vanskeliggør Oversigten; for at lette denne skal jeg ganske kort anføre Faders Afstamning paa fædrene Side.

Stamrækken begynder med:

1) *Martin Rambusch*, der c. 1600 levede i Buttenheim i Franken; hans Søn:

2) *Hanns Rambusch* indvandrede c. 1640 til Weikersheim i Württemberg, hvor han døde i Maj 1662. Han blev gift 4. Febr. 1641 med Anna, der var Enke efter Saddelmager Hans Münch; deres næstældste Barn var:

3) *Johannes (Hanns) Rambusch*, der var døbt 12. Juli 1644 og døde 2. Jan. 1709. Han blev 3. Febr. 1667 gift med Agnes Bandschap, døbt 1. Febr. 1646, død 15. Febr. 1709. Næstældste Søn:

4) *Johann Wolfgang Rambusch*, født 2. Okt. 1671, død 3. Marts 1760 i Weikersheim. Han blev gift 20. Nov. 1694 med Eve Margarethe Beyer, døbt 20. Juni 1673 og død 29. April 1718, Næstældste Søn:

5) *Johann Rambusch*, født 1702, kom til Danmark og blev 1. Juli 1728 Lakaj hos Kronprins Kristian, og da denne 1730 blev Konge som Kristian VI, hans Livtjener (»Büchsenspanner«). Han døde 3. Maj 1773 i Slesvig som Justitsraad, Told- og Stempel-papirsforvalter samt Eneejer af en der i 1755 oprettet Porcel-læns- og Fajancefabrik. Den 3. Marts 1738 blev han gift med Frederikke Christiane Jebens, født 27. Dec. 1720 i Meldorf som Datter af Landsskriver i Eiderstädt og Arveforpagter af Sophien-krog i Ditmarsken, Kammerraad Hans Jebens og Hustru Anna Margrethe, født Hennings; deres tredieældste Søn var:

6) *Hartvig Heinrich Rambusch*, født 27. Sept. 1744 i Slesvig, død 30. Aug. 1818 som pensioneret Oberst af Rytteriet og ligger begravet i Familiegravstedet i Korsør. Han blev den 21. Nov. 1781 gift med Petronelle Marie Smith, født 1755 som Datter af Kammerraad, Borgmester i Slagelse, Anton Smith. Hun døde i Korsør 10. Okt. 1846. Deres næstældste Søn var vor Bedstefader:

7) *Hartvig Heinrich Rambusch*, født 29. Juli 1785 i Slagelse, Student 1800, cand. jur. (laud laud.) 1806. Auskultant i Rentekammeret, 1811 Kammerjunker, 18. Febr. s. A. Amtsfor-valter for Antvorskov og Korsør Amtsstuedistrikt, 24. Febr. 1835 Etatsraad, 16. Juni 1851 Ridder, 18. Febr. 1861 DM., pensioneret 1862, død i Korsør 30. Maj 1870 og ligger med sine tre Hustruer begravet i det derværende Familiegravsted. Han blev 18. Maj 1816 gift med sin Kusine *Aihed Marie Smith*, født 20. Juli 1796 i København som Datter af Kaptajn og Toldforvalter Jørgen Stehr Smith i Rørvig og Hustru Charlotte Theodora, født von Bach, Datter af Oberst Johan Georg v. Bach, født 1709 og død 1775, og Hustru Theodora Marie Schurer, Datter af Amtman-den i Pappenheim ved Nürnberg. Hun døde i Kallundborg 9. Maj 1808, 85 Aar gammel og var i sit Ægteskab Moder til 16 Børn.

De første Led af Slægten Rambusch har efter det oplyste været jævne, men fremadstræbende Mænd. Det er muligt, at Johann Rambusch er sendt her til Landet af den sidste re-gerende Greve Carl Ludvig af Hohenlohe-Weikersheim, der havde været gift med en Søster til den daværende Kronprin-

sesse Sophie Magdalene og var Elefantridder; men maaske er det paa Anbefaling af sin mødrende Familie, der tjente i den brandenburg-bayreuth'ske Fyrsteslæggt, at han er blevet anbefalet til den nævnte Kronprinsesse og i 1730 blev »Büchsen-spanner« hos Kongen med en aarlig Gage af 118 Rigsdaler.

Hvad der har ledet Overretssagf. Hennings Undersøgelser til Weikersheim, er, at Johann Rambusch 18. Jan. 1737 har faaet et kgl. Rejsepas til sit Hjem i det Hohenlohe-Weikersheimske.

Jeg vil slutte disse indledende Bemærkninger med, hvad der staar i Faders Yndlingsdigtning: Tegners Frithjofs Saga (Thorstein Vikingsons sidste Formaning til Sønnen):

Pral ej af Fædres Ære. Hver har kun sin.
Kan Du ej spænde Buen, er den ej Din!
Hvad vil Du med den Hæder, som er begravet?
Stærk Strøm med egne Vover gaar gennem Havet.

Du selv skal dø og dø skal, hvad dig tilhør;
Men een Ting ved jeg, Frithjof, som aldrig dør:
Og det er Dommen over død Mand; lad dette
dig varsle; søg det ædle og gør det rettel

Rungsted, den 26. November 1925.

J. Rambusch.

SLÆGTEN RAMBUSCH'S ÆLDSTE LED

NAVNET RAMBUSCH er ikke noget almindeligt Navn i de germanske Lande; men det har dog i mange Aarhundreder været kendt som Familienavn i Franken. — Navnet er germansk; det stammer fra raban — Ravn og Bausch — Armbrøst; som Stednavn findes det kun nævnt som Navn paa en Kommune i Böhmen. Første Gang, Navnet findes nævnt som Personnavn, er, da Præsten i Creussen (By i de Bayreuthske Lande) *Heinrich Rampousch den 10. November 1404* kvitterer for et Beløb af 100 Gylden (Looshorn Generalverzeichniss der Erzdiöcese Bamberg IV, S. 696), og den 8. Dec. 1412 faar *Hermann Rampausch* en Have til Gudshuset i Weismain i Øvre-franken (smstd. S. 145).

I det strengt katolske Buttenheim i Øvre-franken samt i de nærliggende Landsbyer Dreuschendorf, Seigendorf og Friesen optræder Slægten hyppigt, først under Formen Rampusch og lg., senere (fra 1697) dukker ogsaa Formen Rambusch op. I den anden Halvdel af det 17de Aarhundrede forsvinder Navnet i selve Buttenheim, og med 1758 synes Slægten ogsaa at være uddød i Buttenheims nærmere Omegn, dog findes Navnet under en noget anden Form — nemlig Rampis — stadig i Egnen omkring Buttenheim lige ned til vore Dage; Navnet er fra Rampausch blevet til Rampouch, Rampusch eller Rambusch, Rampisch eller Rambisch og endelig Rampis.

Den første direkte Ascendent til den i Danmark — og nu ved Udvandring herfra ogsaa i Amerika — blomstrende Slægt Rambusch er utvivlsomt den *Martin Rambusch*, der levede

omkring 1600 i Buttenheim. Da Kirkebøgerne i Buttenheim imidlertid ikke gaar længere tilbage end til 1618, har det ikke været muligt at konstatere, hvorledes dennes Slægtskab med de andre Bærere af Navnet, der da boede i og om Buttenheim, er. Sandsynligheden taler for, at Martin Rambusch er Broder saavel til Paul Rampusch, der 8. Jan. 1618 ægter Kunigunde Kügell og 26. Febr. 1620 faar en Søn Wolfgang døbt, saavel som til Margareta Rampusch, der 5. Juli 1619 ægter Georg Koller, og til Hanns Rampusch i Dreuschendorf, der med sin Hustru Catharina faar en Søn Johannes døbt 31. Okt. 1619 for derefter 11. Juli 1622 at ægte Enken Barbata Margreta Linzner. — Daabsnavnene Hanns og Wolfgang, der genfindes i Martin Rambusch's Descendens, tyder ogsaa paa et nært Slægtskab. Slægten har ikke været ubemidlet, og dens Medlemmer var udpræget religiøse; thi de findes i Buttenheim ofte nævnt som Kirkens Velgørere.

Martin Rambusch's ca. 1612 i Buttenheim fødte Søn, Hanns, har omkring 1635 nogle og tyve Aar gammel begivet sig paa Vandring som Sadelmagersvend og har slaet sig ned i den i det skønne og frugtbare Dalstrøg, hvor Vorbach falder ud i Tauberfloden, beliggende ældgamle, hohlenlohiske Residensstad Weikersheim (nu Württemberg).

I Weikersheim — hvor Slægten iøvrigt i Begyndelsen kaldes *Rambisch* i Kirkebogen — dukker Navnet op med fornævnte Hanns Rambusch i 1641, og i det følgende Aarhundrede har Slægtens Medlemmer staaet i Tjenesteforhold til den i Aaret 1756 uddøde regerende grevelige Weikersheimske Slægt af Huset Hohenlohe.

I Aaret 1765 forsvinder Navnet Rambusch ogsaa fra Weikersheim.

Fra ældre Tid kendes Navnet Rambusch iøvrigt — jfr. D. H. Arnold: Nachrichten von Allenseits der Reformation an den lutherischen Kirchen in Oestpreussen gestandenen Predigern (Königsberg 1777) — som Familienavn for flere protestantiske Præster, Christoph Rampusch i Schnellwalde (1649), Christoph Rampusch i Liebemuhl (1648—1700), Michael Rampusch i Wilmersdorf (1682—1719) — der sikkert alle var i nær Slægt med hinanden — dels som Navn paa en — vistnok for længst uddød — tysk-bøhmisk Adelslægt Rampusch v. Rammenstein;

men ingen af disse Slægter kan bringes i Forbindelse med den danske Slægt Rambusch; det er ogsaa usandsynligt, at de har nogen Tilknytning til hinanden.

Frode R.s Optegnelser fra hans Ophold i Dresden 1882.

Af de heraldiske og adelskronologiske Værker i det kgl. Bibliotek i Dresden fremgaar det, at Aar 1683 fandtes der flere Medlemmer af den bøhmiske Adelsfamilie Rambusch eller Ram-pusch (p og b brugtes dengang i Flæng), men allerede 1674 omtales en Hr. Zakarias von Rambusch og Rammenstein fra Bøhmen. Han var Regeringsraad, Oberkammerherr i Braunschweig og døde 1697. I Aaret 1725 meddeltes der Friherrediplom til »velbaarne Hr. Maximilian von Rambusch«, der var Oberst og Kommandant i Breslau. Paa dette Tidspunkt nævnes ofte Medlemmerne af Familien Rambusch von Rammenstein, eller — som de til Tider skrev sig — von Rambusch og Rammenstein som Vidner og Kautionister etc. Aar 1743 nævnes de sidste Gang, og den sidste angaves udvandret til Sverrig. Men i Forstaden Pitschen ved Dresden levede 1882 en Kolonialhandler Morits Rambusch. Han og hans to Brødre, hvoraf den ene var Arkitekt i Moskou, den anden Bundtmager i Warschau, var Sønner af en Væver i Gürlitz i Schlesien. Denne Væver R. mente at være den eneste dalevende af dette Navn og at nedstamme fra en berømt bøhmisk Adelsfamilie. Hans Stamfader skulde selvanden med Livsfare være flygtet ud af Slottet i Prag, hvor han ved en Raadsforsamling geraadede i Strid paa Grund af Vedhængen ved Katolicismen. Han fristede først Livet skjult i Böhmerwald, og kom senere til Tyskland uden at have reddet noget af sin Formue eller sit Gods.

Efter Konrad R.s Optegnelser 1920.

Dette var altsaa, hvad Frode R. kunde bringe i Erfaring om Familien i Tyskland; jeg (∴ Konrad R.) antager dog, at vi ikke har noget med denne bøhmisk-tyske Familie at gøre; Traditionen om, at vor Stamfader kom fra Ungarn, er der ingen Grund til at tvivle paa. Hvis han havde hørt til den tyske Familie, havde han næppe givet slip paa sit højtklingende adelige Navn. En Ungarer, som jeg en Gang havde ombord

som Passager, sagde, at Rambusch var et godt nok ungarsk Ord og betød Ambolt. I Prag eksisterer Navnet endnu. Jeg fandt en Dag i en Annonce i »Ekstrabladet« som anbefaler for Thum Kaffe: Distriktlæge Dr. Rambousek, aabenbart samme Navn noget magyariseret eller czechiseret. Da jeg i Aaret 1878 kom til Hamborg første Gang som Skibsfører, fik jeg en Dag det Indfald at se efter i Vejviseren, om der skulde leve nogen af Navnet i denne By, og der var godt nok een, nemlig en Manufakturhandler, som havde Butik i Bankstrasse, som da var langt ude af Byen ad Wandsbeck til; men der gik dog en Omnibus derud hver halve Time. Saa kørte jeg derud en Aften, men fandt Butiken mørk og lukket. Ved Siden af denne Butik i samme Hus var en Cigarforretning. Jeg gik derind og ofrede 50 Pfenning paa 6 Cigarer for at stemme Forretningsindehaveren, en temmelig sur Madam, lidt velvillig imod mig; hun fortalte mig, at min Navne laa paa Sygehuset med en Mavekatarrh og nok ikke kom levende ud igen; hun mente, at han hørte hjemme i Østpreussen. Da jeg et halvt Aar senere kom tilbage til Hamborg, var Navnet forsvundet ud af Vejviseren, og han har saa vel været død. Dette er alt, hvad jeg til Dato ved om Familien Rambusch udenfor og forudfor Obersten og hans Efterkommere; men det er nu dog allerede mere, end min Fader vidste, særlig er der een om ikke to Brødre til hans Bedstefar Obersten, som han aldrig har omtalt, nemlig 3) Anthon Frederik Georg og 4) Karl Anton Gottlieb, som allerede døde 1759 og maaske var den førstefødte, født antagelig omkring 1740.

I alle de Aar, jeg levede mellem Tyskere, har jeg aldrig truffet nogen af vort Navn eller nogen, som kendte det; men ved mit Arbejde i Røde Kors fandt jeg det flere Gange. Først var der en Landsbyskolelærer i Neu Lewin; jeg korresponderede med ham eller rettere med hans Datter, hvis Forlovede var i russisk Fangenskab, men som døde af Typhus i Pensa; hun meddelte, at Faderen ikke vidste andet om sin Afstamning, end at hans Stamfader var indvandret til Preussen under en stor Krig. Senere traf jeg en Fru Rosalie Rambusch paa Grænsen af Polen i Petrikan, og derefter har jeg flere Gange fundet Navne som Rambusek og Rambauck i Breve fra Czekoslovakiet.

* * *

For Fuldstændighedens Skyld nævner jeg (*Hennings*) endvidere en Del fremmede Rambusch'er, hvis Navne tilfældig kendes, med Angivelse af Aaret, da de har levet:

En Manufakturhandler Rambusch i Hamburg (1878), en Skolelærer Rambusch i Neu Lewin (ca. 1916), Fru Rosalie Rambusch i Petrikan (ca. 1916). Berlins Vejviser opfører i 1925: Politivagtmester Emil Rambusch, Købmand Adolf Rambusch og en Hans Rambusch foruden forskellige Bærere af Navnet Rambousck og lign. Former.

Umuligt er det naturligvis ikke, at nogle af disse kan hidlede deres Herkomst fra Slægten i Buttenheim eller Weikersheim; men saadant lader sig vanskeligt paavise; thi ingen af de paagældende har hævet sig over beskedne Forhold eller synes at have rede paa deres Ascendenter. Snarere er disse spredte Rambusch'er dog af böhmisk, ungarsk eller slavisk Oprindelse, hvor Navnet skal findes hyppigere.

To i Rigsarkivet i København opbevarede Rambusch'ske Familiesegl viser følgende Vaaben:

Skjoldet ved en smal Sølv-Skraabjælke fra venstre delt af rødt, hvori en staaende Fugl (Struds? Trane?) med en Nøgle i Næbbet, og Guld, hvori et skraatstillet Anker. Paa Hjelman en Ørneflugt.

Samme Skjold, idet Fuglen er ombyttet med tre seksoddede Stjerner. Her ses ogsaa en saadan mellem Vingerne paa Hjelman.

Om Slægten har ført dette Vaaben, før den indvandrede til Danmark, har det ikke været mig muligt at konstatere.

STAMRÆKKEN BEGYNDER SOM NÆVNT MED:

1) *Martin Rambusch*, der levede ca. 1600 i Buttenheim, Søn:

2) *Hanns Rambusch*, f. ca. 1612, indvandrede ca. 1640 til Weikersheim som Sadelmagersvend, arbejdede hos Sadelmagerne Münch og Höflin og ægtede førstnævntes Enke, hvorefter han nedsatte sig som Sadelmager i Byen, død i Maj 1662 af Kræft og begravet 28. Maj 1662 i Weikersheim, 50 Aar gammel,

»Hanns Rambusch, Sattler, welcher vor 15 Jahren einen unversehene[n] Stoss über dem linken Aug mit einem Degen bekommen u. alsbalden auff der linken Seiten lahm worden«, — gift 4. Febr. 1641 i Weikersheim med *Anna* Hun var første Gang (senest 1632) gift med Sadelmager i Weikersheim Hans Münch, begravet 15. Juni 1637 i Weikersheim, og anden Gang 1. Febr. 1639 i Weikersheim med Sadelmager sammest. *Richard Höflin*, begravet 28 Aug. 1640 i Weikersheim. Hun boede endnu 1666 som Enke i Weikersheim, men synes kort efter sin nedenævnte Søn Hanns Rambusch's Giftermaal i Begyndelsen af 1667 at have forladt Byen; thi hun findes ikke senere nævnt i Kirkebogen som Altergangsgæst eller paa anden Maade. Anna Rambusch havde i sine to første Ægteskaber følgende Børn:

Joan Albert Münch, født 26. Febr. 1633 i Weikersheim, begravet 4. Juli 1635 sammest., Leonart Münch, født 20. April 1635 sammest., er vel den Søn, der begravnes 3. April 1643 sammest., Johana Münch (posthuma) født 15. Dec. 1637 sammest., er vel den Datter, der begravnes 6. Maj 1641 sammest., Elisabeth Höflin, født 20. Juli 1640 sammest., død 9. Febr. 1641 sammest.

Børn:

Anna Maria Rambisch, født 31. Jan. 1642 i Weikersheim (Faddere: En. Romus(?) Genders, Hof . . . ux), gift 20. Aug. 1661 i Weikersheim med Smed *Barthel Dehner* (Dehmer?) Søn af Barthel Dehner i Hörtenberg (Rothenburg a. T.).

Joannes (Hanns) Rambisch, ogsaa skrevet *Rambusch*, døbt 12. Juli 1644 i Weikersheim (Fadder: Glarmester Hans Steinhäuser), kaldes efterhaanden grevelig hohlenlohesk »Weingärtner«, »Wiesenknecht« og »Hoffsker«, død 2. Jan. 1709 i Weikersheim, »an einer hitzigen Krankheit«, 64 Aar, 24 Uger og 6 Dage gl., begravet 4. Jan. 1709. Gift 3. Febr. 1667 i Weikersheim med *Agnes Bandschap*, døbt 1. Febr. 1646 i Weikersheim (Fadder: Michel Kuntz' Hustru), død 15. Jan. 1709 i Weikersheim, »folgte ihrem Manne nach in gleicher Krankheit«, 63 Aar mindre end 18 Dage, begravet 17. Jan. 1709, Datter af Kirurg i Weikersheim Hans Bandschap.

2 Børn:

1) *Johannes Philippus Rambusch* (Fadder: Hans Philipp Muhr), døbt 7. Maj 1668 i Weikersheim, er død før 1694, da

hans Broder ved sin Vielse i 1694 kaldes sin Faders »einzigcr noch lebender Sohn«.

2) *Hanns Wolff* (senere kaldet *Johann Wolfgang*) *Rambusch*, (kaldes i Daabsprotokollen 1671 Hanns Wolff, men i Vielsesprotokollen 1694 og i Begravelsesprotokollen 1760 Joh. Wolfgang, i Daabsprotokollen 1710 ved Sønnens Fødsel kaldes han kun Wolfgang, hvilket sidste Navn han er kaldt; Identiteten er givet ifl. Aldersangivelsen i Begravelsesprotokollen), født 2. Okt. 1671 i Weikersheim (Fadder: Maler Wolff Braun), var i 1694 grevelig hohlenlohisk »wohlbestellter« Jæger i Herrenneuses, ved sin førstefødte Søns Daab i 1695 nævnes han som værende i Tjeneste hos sin Svigerfader, den brandenburg-bayreuthske Vildtmester Michael Beyer, er fra 1709 grevelig hohlenlohisk Hofjæger i Weikersheim, død »af marasmo senili« 3. Marts 1760 i Weikersheim 88 Aar, 5 Maaneder og 1 Dag gl., begravet 6. Marts 1760.

Gift 1) 20. Nov. 1694 i Beerbach ved Dottenheim i Bayern med *Eva Margareta Beyer*, døbt 20. Juni 1673 i Beerbach, død 29. April 1718 i Weikersheim, 45 Aar gl., begravet 1. Maj, Datter af fyrstelig brandenburg-bayreuthsk Vildtmester i Beerbach Michael Beyer og Anna Barbara.

Gift 2) i Dec. 1718 i Wachbach med *Anna Juliana Schubarth* (eller Schuppart), født 17. Febr. 1691 vel i Künzelsau, død 3. Nov. 1765 i Weikersheim, 74 Aar, 8 Maaneder, 16 Dage gl., »welche viele Jahr mit einer beschwerl. Milz Krankheit und melanchol. Gedanken zu confliktieren gehabt, starb, da sie nur 2 Tage etliches Uebelseyn verspühret, plötze«, begravet 5. s. M. Datter af Organist i Künzelsau, Johann Bernhart Schubarth.

At Hans Wolf(gang) Rambusch i Tiden fra 1694, da han indgik sit første Ægteskab, og til 1709, da han vendte hjem til Weikersheim, har haft flere Børn end de i denne Stamtavle nævnte, er næppe tvivlsomt; men det har ikke været muligt at konstatere hvor mange, da det ikke vides, hvor Hans W. Rambusch har opholdt sig i Tidsrummet 1695—1709. Kirkebogen i Dottenheim udviser, at Ægteparret har faaet et Barn i 1695, og efter 1709 fødes der ogsaa Ægteparret Børn i Weikersheim. At den til Danmark udvandrede Johan Rambusch er et af Ægteparrets i det mellemliggende Tidsrum fødte Børn, kan betragtes

som sikkert. Destoværre mangler de vigtige Altergangsregistre 1707—1730, der praktisk talt opregner samtlige konfirmerede Indbyggere i Weikersheim.

Børn (mindst 12):

A. Af første Ægteskab: (mindst 6, hvoraf 4 er omtalt Side 54.)

1) *Johann Simon Rambusch*, døbt 2. Nov. 1695 i Dotenheim.

2) *Johann Rambusch*, f. ca. 1702, kom ifølge en i Slægten levende Familietradition som Kurer til Danmark, og han kan mulig være sendt hertil af den sidste regerende Greve Karl Ludwig af Hohenlohe-Weikersheim (1702—1756), der havde været gift med en Søster til daværende Kronprinsesse Sophie Magdalene, og som aabenbart — han var f. Ex. Elefantridder — stod i Rapport til det danske Hof; Sandsynligheden taler imidlertid snarere for, at han paa anbefaling af sin mødrene Familie, der tjente den brandenburg-bayreuthske Fyrsteslægt, som saa mange andre er rejst til Danmark med anbefaling til Kronprinsesse Sophie Magdalene for at opnaa en Stilling ved det kronprinselige Hof. 1. Juli 1728 bliver han Lakaj hos Kronprins Christian (Kong Kristian VI) (Hof- og Civiletatens Afregnings- og Asignationspr. Litr. T. T. S. 891 Rigsarkivet). Januar 1730 Livtjener hos Kong Christian VI med 118 Rdl. aarlig Gage, 18. Jan. 1737 faar han kgl. Rejsepas til sit Hjem i »det hohlenlohe Weikersheimske«, 10. Juni 1737 Toldinspektør og Stempelpapirforvalter i Gottorp Amt med 350 Rdl. aarlig Gage og 1 pCt. af Stempelpapirsalget (anslaet til 300 Rdl.) med Bopæl i Byen Slesvig. 14. Jan. 1740 Kammerraad, 23. Juli 1756 virkelig Justitsraad, død 3. Maj 1773 i Slesvig.

I den af Direktor der Kunstgewerbemuseum der Stadt Flensburg, Heinrich Sauermann, i 1906 udarbejdede Fortegnelse findes paa Side 63 under Overskriften: Schleswig-Holsteinische Fayencen, bl. a. anført:

»Am 9. Mai 1755 erhielt Ludwig v. Lücke von der königlichen Regierung ein Privilegium zur Anlegung einer Fabrik von echtem und unechtem Porzellan. Als Interessenten waren u. a. Justitzrat und Zollinspektor Rambusch, der am 9. Okt. 1758 die Fabrik für 3350 Thaler übernahm. Am 16. März 1761 erhält derselbe ein Privilegium, wonach seine Fabrikate ausgenommen

die blau und weissen Sorten freie Einfuhr in Dänemark und Norwegen geniessen sollen. Nach dem Tode des Zollinspektor Rambusch's ging die Fabrik 1773 auf dessen Sohn, Kommerzienrat und Hardevogt F. R. Vollrad Rambusch über. Am 11. Febr. 1768 erfolgte ein Einfuhrverbot, und unter den 10. April 1774 wird das Feilhalten und der Verkauf fremmder Fayenzen untersagt. Rambusch junr. verpachtete nach 27-jährigem Betrieb am 24. April 1800 an Lackmann und Wulf die Fabrik mit beiden Brenn-öfen und verkaufte am 25. Jan. 1803 das ganze Gewese an den Obergerichtsrat Bilhard für 10.000 Thaler; er liess im 1814 die Fabrik eingehen, weil er durch den immer tiefer sinkenden Kurs der danischen Bankzettel viele Einbusse erlitten habe.«

Der Signatur war $\frac{S}{R}$ (Schleswig, Rambusch und der Name des Malers).*)

Anm. Det første Forsøg paa at fabrikere Porcelæn i Danmark synes at have fundet Sted i 1731 af Sakseren Elias Vater, men det lykkedes ham ikke. Franskmanden Louis Fournier, der 1759 fik overdraget Fabriken ved Blaa Taarn og havde Billedhugger Wiedewelt til kunstnerisk Raadgiver, havde mere Held med sig, og der findes paa Rosenborg og i Kunstindustrimusæet enkelte beundringsværdige Stykker.

Den kongelige Porcelænsfabrik skriver sig fra 1765, Fajancefabriken Alumina fra 1863 og Bing og Grøndahls Porcelænsfabrik fra 1853.

Af andre, danske Fajancefabriker nævnes: *Store Kongensgade Fajancefabrik 1722—1760, Kastrup Fajance- og Stentøjfabrik 1755—c. 1814, Christian VI's Kakkelovnsfabrik 1738—54 og Ovnfabriken i »den norske Løve« paa Vesterbro.* (Efter Salomonsens Konversationsleksikon V Side 763 fl.).

I »Nordmark Heimatblätter für das Herzogtum Schleswig, No. 1 af 10. Jan. 1920 (trykt paa meget daarligt Papir og i lille Format) findes en Artikel med Overskrift: Alt-Schleswigs Bürgerhäuser, hvori bl. a. staar: »Die Häuser Lollfuss 48 und 50 haben ein besonderes Interesse als einstige-Fayence-Fabrik, die älteste der im 18. Jahrhundert in der Provinz angelegten

*) Disse Oplysninger om Sleavig-Holstensk Fajance har jeg faaet af Fru Agnes Slott-Møller, født Rambusch.

Fayencefabriken, deren Erzeugnisse von Sammleren noch heute sehr geschätzt sind, und hier wohnte Justitzrat und Zollinspector Johan Christian Rambusch. Er war kein fachmännisch vorgebildeter Beamter. Er interessiert uns als Erbauer des stattlichen Hauses Lollfuss 110 hier besonders. Rambusch war in Thüringen (er næppe rigtigt. J. R.) geboren und anfangs Büchsenspanner bei dem König Friedrich V. von Dänemark, der dem gewandten Mann zur Versorgung die recht einträgliche Gottorper Zollinspektorstelle aus besonderer Gnade verlieh, obgleich Rambusch weder lese- noch federgewandt war. Durch Privatangestellte liess er deshalb sein Amt verwalten. Rambusch war übrigens ein rühriger und unternehmungslustiger Mann; er war, wie vorhin schon erwähnt Mitbegründer des Schleswiger Fayencefabrik und auch an sonstigen gewinnverheissenden Gründungen beteiligt. Bis gegen Ende des 18. Jahrhunderts blieb er im Amt.«

Paa Friederichsberg Kirkegaard i Slesvig findes

»*Ruhestätte der Familie Rambusch und Hennings*«,
og paa Gravstenene findes følgende Navne:

F. V. Rambusch, geb. 10/9 1783 gest. 1821.

F. V. Rambusch, Kommerzienrat und Hardsvogn, gest. 1826.

S. H. E. Hennings, Justitzrat und Hardsvogn, geb. 5/2 1778,
gest. 3/12 1831.

Frau Major Chr. Rambusch, geboren Jessen, gest. 1837.

Frau Justitzrat S. F. D. Hennings, geboren Rambusch, 27/5
1788, gest. 11/4 1853.

H. Rambusch, Major, geb. 29/7 1782 gest. 1867.

I. H. P. Hennings, Justitzrat und Auditor, geb. 14/11 1812, gest.
11/2 1876.

E. V. H. Hennings, Amtsgerichtsrat a. D., Geheimejustitzrat, geb.
10/8 1815, gest. 21/1 1906.

Frau Justitzrat Anne Hennings, geboren Eyber, 29/12 1830,
gest. 18/1 1917*).

Ifølge »Allerunterthänigste Rechnung über Ihre kgl. May. Partikulier Cammer-Revenuen« i Rigsarkivet tildes 7. Jan. 1730 »dem abgegangenen Laquays von Ihrer Königl. Hoheit dem Kronprinzen, Namens Rambusch, jetzt Leib Diener 30 Rthl. für

*) Ogaa disse Oplysninger skyldes Fru Agnes Slott-Møller, der har afskrevet dem paa selve Stedet. J. R.

Kleidung«, og i de følgende Aars Regnskaber indtil 1737 incl. findes Leibdiener Johann Rambusch nævnt som Modtager af Kvarterpenge for Hest og sig selv (med indtil 244 Rdl. aarlig).

Schleswig-Holst. Kunstkalender 1911 S. 25 und Nordalbingen I 1923 S. 47-48. Fabriken startedes af et Konsortium, men drevs senere alene af R., den vekslende gentagne Gange Domicil (en Tid lang var den beliggende ved det stumpe Hjørne ved Lollfuss i Slesvig). Da Fabriken ikke betalte sig — R. har sikkert sat mange Penge til paa den — nedlagdes den, og Arbejderne gik til Porcelænsfabriken i Kiel. R. var en for sin Tid meget velhavende Mand; han skal foruden Porcelænsfabriken have ejet to Ejendomme i Slesvig og 75000 Rdl., men om han ved sin Død virkelig stadig var Ejer af saa betydelige Midler, er dog højst tvivlsomt.

Kirkebogen for Gottorp Slotskirkes Menighed, til hvilken Toldinspektør R. omkring 1743 aabenbart har sluttet sig, eksisterer først fra 1765. Skønt der er ofret et ikke ubetydeligt Arbejde paa at gennemgaa alle de forhaandenværende Kirkebøger fra Slesvig By (Domkirken, St. Michaelis og Friedrichsberg) fra denne Periode, har det ikke været muligt med Sikkerhed at konstatere, hvilke Børn Justitsraad Rambusch har haft. Saaledes er den Søn, der skal have været Købmand og døde paa en Rejse i Frankrig, ikke funden; naar det angives, at en Søn skal have været Landfoged paa Ærø, er dette dog maaske ikke en ukendt Søn, men en af de andre Sønner i juridiske Stillinger, der er ment.

Justitsraad Rambusch blev gift i 1738 (Tilladelse til Hjemmevielse 3. Marts 1738) med *Friederike Christiane Jebens*, født 27. Dec. 1720 i Meldorf, død 29. Maj 1764 i Slesvig (St. Michaelis Sogn), Datter af Landskriver i Eiderstedt og Arveforpagter paa Sophienkoog i Ditmarsken, Kammerraad Hans Jebens og Anna Margrethe, født Hennings.

Børn: (formentlig kun nedennævnte 8, hvoraf 5 omtales Side 52—54.)

1) *Johann Christian Rambusch*, født 1. Juli 1739 i Slesvig (St. Michaelis Sogn), (Faddere: Toldinspektørens Fader J. Rambusch, Kammerraad Hochstedter i Friederichstadt, Kammerraadinde Hochstedter), 1772 adjungeret Faderen som succede-

rende Toldinspektør og Stempelpapirforvalter, 1773 Toldinspektør og Stempelpapirforvalter i Slesvig (Gottorp), død 14. Sept. 1804 i Slesvig (St. Michaelis Sogn). *Ugift.*

2) *Carl Anthon Gottlieb Rambusch*, født 28. Marts 1741 i Slesvig (St. Michaelis), (Faddere: Geheimeraad v. Lollstein, Jægermesterinde Gruttschreiber, Jægermester Gruttschreiber), 13. Juni 1757 Kornet i jyske Kyrasser-Regiment, der garnisonerede i Kalundborg (købte Pladsen for 1000 Rdl.), dør 1. Sept. 1759 i Husum af Mæslinger. *Ugift.*

3) *Hartvig Heinrich Rambusch*, født 27. Sep. 1744 i Slesvig, døbt 28. s. M. i Gottorp Slotskirke, 18. Sep. 1759 surnum Kornet paa Vartpenge (96 Rdl.) i jyske Kyrasserregiment (Regimentet kaldes fra 1763 »jyske geworbene Dragonregiment«), 16. Okt. 1763 sættes R. paa 120 Rdl. Vartpenge, 26. Febr. 1766 Sekondløjtnant i Regimentet med Anciennitet fra 16. Okt. 1763, 30. Maj 1770 Premierløjtnant (Regimentet kaldes fra 23. Juli 1772 for jyske Regt. Ryttere), 27. Sep. 1775 Sekondritmester i sjællandsk Kyrasser Regiment. (Regimentet kaldes fra 23. Jan. 1785 for »sjællandsk Rytterregiment«), 11. Dec. 1789 Major af Kavalleriet og Eskadronchef med 300 Rdl. Gage, faar 12. Febr. 1790 1. Eskadron, 1. Nov. 1791 fuld Gage, 3. Nov. 1797 Premiermajor, 23. Jan. 1801. reserveret Oberstløjtnants Anciennitet, 13. Maj 1803 Afsked med Obersts Karakter og 900 Rdl. Pension, død 30. Aug. 1818 i Korsør. — Gift 21. Nov. 1781 p. lille Antvorskov (St. Mikkel i Slagelse) med *Petronelle Marie Smith*, født 7. Nov. 1755 i Slagelse, døbt 12. s. M., død 10. Okt. 1846 i Korsør, Datter af Kammerraad, Borgmester i Slagelse Anton Smith. Børn:

a. *Johan Anton Carl Rambusch*, født 17. Aug. 1782, døbt 4. Sept. 1782 i Slagelse (St. Mikkel), 7. Nov. 1800 immatr. som Student, privat dimitteret fra Slagelse af Wøldike (haud ill.), 23. Okt. 1807 cand. jur. (haud-non), 6. Marts 1809 Premierløjtnant i Langelandske ridende Jægerkorps, 31. Marts 1814 forsat til Langelandske Infanteri Bat. (da den ridende Afdeling var ophævet ved Parolfbefaling af 24. Marts 1814), 26. April 1814 Kaptajn og Kompagnichef, 9. Aug. 1814 sat à la suite med Ekstragage, 1. Febr. 1816 afskediget med 184 Rdl. Pension, Ejer af Møllegaarden ved Korsør, 26. Juli 1835 Afskedspatent som Major, død 24. Juni 1853 i Korsør, vistnok barnløs. — Gift med *Sidsel*

Cathrine Ove, født 18. Dec. 1783 i Bragernes, død
(mulig har han ogsaa været gift med hendes yngre Søster *Johanne Sophie Ove*, døbt 1. Febr. 1788 i Bragenes), Datter af Feldbereder i København Niels Ove og Inger Mathea, født Wegener.

b. *Hartvig Heinrich Rambusch*, (vor Bedstefader) født 29. Juli 1785 i Slagelse, hjemmedøbt 30. Juli s. A., 25. Aug. s. A. fremstillet i St. Mikkels Kirke i Slagelse, 7. Nov. 1800 immatr. som Student, priv. dim. fra Slagelse af *Wøldike* (non contemendus), 14. April 1806 cand. jur. (laud. laud.), Medlem af Studenterkorpset 1801—07, Auskultant i Rentekammeret, 1809 Hofjunker, 1811 Kammerjunker, 18. Febr. 1811 Amtsforvalter for Antvorskov og Korsør Amtstuedistrikt, 24. Febr. 1835 Etatsraad, 4. Marts 1835 Bestalling som saadan, 16. Juni 1851 Ridder af Dannebrog, 18. Febr. 1861 Dannebrogsmænd, 1862 entlediget, død 30. Maj 1870 i Korsør.

Jeg (*Conrad Rambusch*) vil nu først fortælle det lidet, jeg ved om min Bedstefader, eftersom jeg absolut intet ved om min Oldefader, Obersten, og at min Fader har vidst ret meget om hans Liv og Gerning, tvivler jeg paa; der har i denne Familie aldrig hersket nogen Pietetsfølelse for Minderne fra Fortiden, og der eksisterer vistnok ikke saa meget som et Billede eller et Blad Papir fra min Oldefaders Hjem. Min Fader paastod jo, som tidligere meddelt, at han i sine unge Dage havde set en Kopi af Tipoldefaders (Justitsraad i Slesvig) Johan R.s Testament; men dette, saavel som andre Efterladenskaber, som ikke havde Pengeværdi, ere vistnok vandrede paa Møddingen, da det gamle Hjem i Korsør blev opløst efter Bedstefaders Død, og alt Indboet kom under Hammeren. Da Tante Ida, som havde ført Hus for Bedstefader, lige siden hun blev voksen, nu intet Hjem havde, kunde hun jo ikke rejse Landet rundt, som hun gjorde, idet hun skiftevis kom som Gæst hos sine Søkende, med sine Kufferter fulde af værdiløse Papirer og Breve, og ingen af Bedstefars andre Børn ofrede en Tanke paa det Spørgsmaal, om der ikke i den Afdødes Gemmer skulde findes Breve og Beretninger, som kunde give Oplysninger om Forfædrene. Men man maa ikke glemme, at Bedstefars Sønner og Døtre alle uden Undtagelse levede i ret trange Kaar, og at Bedstefader saa godt

som intet efterlod sig, har vist været en Skuffelse for dem allesammen; jeg maa dog sige, at min kære Fader tog denne Skuffelse paa en meget værdigere Maade end hans Broder Præsten. Som et Minde om Fædrehjemmet, tog Fader dog det gamle Silhuetbillede med; men 8 Aar senere fandt Tante Cora (min Moster) og jeg det paa Pulterkamret i Frederikshavn Banegaard og frelste det fra Undergang. Det er nu spredt over hele Familien i mange Kopier. Min Fætter, Sigurd Rambusch fik efter min Faders Bestemmelse Originalen.

Altsaa nu til min Bedstefaders Historie. Han tog Artium, da han var 15 Aar gammel og juridisk Embedseksamen med Udmærkelse, da han var 21! Saa gjorde han Tjeneste som Kontorist (det hed vist Auscultant) i Rentekamret, til han var 26 Aar gammel og fik saa Embedet som Amtsforvalter i Korsør. Han var altsaa i København baade under Slaget paa Rheden 1801 og under Bombardementet 1807 og deltog ved denne Lejlighed i Studenterkorpsets Udfald og Fægtning mod Englænderne i Classens Have. Han var Amtsforvalter i Korsør fra 1811 til 1861 og blev tilsidst Etatsraad, Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd. Han ejede en ret stor gammeldags Gaard i Korsør, hvis Forhus nu desværre er brudt ned, endskønt det med sit svære Egetræs Bindingsværk vist magelig kunde have staaet et Aarhundrede til. Til denne Gaard hørte en ret stor Have, og denne var Bedstefaders Glæde og Stolthed og vistnok tillige det bundløse Svælg, som slugte hans Velstand. Det paastaas, at han en Gang lod sig sende 400 Nellikeplanter fra Erfurt, og at han anlagde Annanas Drivhus. Da jeg lærte Hus og Have at kende, var allerede mere end Halvdelen af den sidste solgt fra, nemlig til Gartner Matthiessen, og Resten saa ikke meget imponerende ud. Lysthuse og Drivhuse var gaaede i Forfald, og Træerne vare gamle og mosgroede. Men de bar dog endnu megen Frugt. Huset var meget rummeligt, og der var en Mængde Møbler i det. Da Boet blev registreret til Auktion, talte jeg 128 Stole og 25 Senge, mange var ret tarvelige, men andre var smukke og værdifulde. Jeg husker to svære Mahognisenge med Sengehimmel over, som stod i et af Gæstekamrene. Bedstefader sov i en tarvelig gammel Seng med Gardiner om i et ret mørkt og ikke ret stort Gaardværelse, og

Tante Ida i et andet ved Siden af, som nærmest lignede en Gang. Jeg fandt det slet ikke hyggeligt og var dog ikke forvænt med Hygge hjemmefra. Ud til Gaarden laa ogsaa Spisestuen og Køkkenet og ud til Gaden tre Værelser i Række, nemlig to Dagligstuer og en stor Sal. Den midterste af disse stod med sin Ydermur foran for den øvrige Del af Huset, saa at der var en Karnap i hele Stuens Længde, og denne Karnap bestod mest af Vinduer, og gennem Endevinduerne kunde man overse Gaden til begge Sider. Bedstefar sad som oftest paa en Forhøjning midt i Karnappen med sin lille Hund paa Skødet. Paa denne Del af Huset var der en Etage, men over Salen og Sovekamrene var kun Loftet. Gaarden var indesluttet af 3 Længer, som indeholdt Stalde og Brændselsrum, Vognport og Foderlade samt Kamre til Tjenestefolkene, og den bagerste bestod af Beboelsesrum, Havestue og flere Gæsteværelser. Paa Bordet i Salen stod en stor Sølvopsats med kunstige Blomster under en Glaskasse; den havde Bedstefar faaet til sit 50-aarige Embedsjubilæum af Byen Korsør. Men jeg synes nu ellers ikke, at Indboet gjorde Indtryk af saa stor Velstand, som jeg efter mine Brødres Skildringer havde haft Grund til at vente; selve Huset gjorde et forfaldent Indtryk ligesom Haven og den rædsomt slet brolagte Gaard. Jeg kom der første Gang som fjortenaars Dreng i 1865. Min Bedstefader*) var da altsaa 80 Aar gammel, og han var dengang en fin og køn gammel Mand. Han gik altid med hvide Halsbind og lange Frakker; han var høj og slank og holdt sig endnu meget rank. Han brugte Snustobak, men røg ikke. I denne gamle Gaard havde han altsaa tilbragt sit Liv fra sit 26de Aar, her havde han indført den ham af sin Moder paatvungne, første Kone og sin egen Hjærtenselskede, den anden Kone, og endelig den tredje Kone, som nok først havde været hos ham som Husbestyrerinde, og som han nok heller ikke tog ganske frivillig. Her har han vist hersket som Autokrat over Hustruer, Børn og Tjenestefolk efter god gammel Skik, og dette gamle Hus havde ogsaa sin hemmelige Historie, som jeg dog ikke vil nedskrive; min Generation har nok i sine egne Skandaler. Bedstefader havde her gennemlevet Fædrean-

*) Ham saa jeg første Gang i Langaa i 1862, da han sammen med Tante Ida besøgte mine Forældre.

dets værste Trængselstid, Krigen med England og Norges Tab, samt, værst af alt, Statsbankerotten. Penge fandtes næsten ikke i Landet, saa Bønderne betalte deres Skatter til ham i Korn, som han saa maatte afskibe til England. Bøndernes Heste var saa daarlige og udsultede, at de om Morgenene ikke kunde rejse sig uden Hjælp, og man maatte ofte bruge tolv af dem til at trække en Plov. Bønderne havde i saa mange Aar været under Herremændenes Kontrol og Omsorg, at de endnu næppe kunde have lært at raade selv, ligesom det gik de sorte i Nordamerika, da de slap ud af Slaveriet. Men denne gruelige Armod lærte Nationen Sparsommelighed, og Fliden og Velstanden voksede. Kort efter Bedstefaders Død havde Landet ingen Gæld, men derimod et Tilgodehavende hos Udlandet paa 170 Millioner Kroner. Siden den Tid er vor Eksport vokset med rivende Fart, og Priserne paa vore Produkter er stegne uafsladelig. Store Arealer, som tidligere laa øde hen, er gjort frugtbringende, og andre giver nu med Sukkerroer det femdobbelte Udbytte som med Korn, saa nu burde Landet da være meget rigt, men det er desværre omvendt. Fordringerne til Livet ere stegne med Velstanden, og Arbejdslysten er aftaget, og Landet er nu i en Gæld til Udlandet, som er ligesaa stor som Værdien af Sjælland med Lolland og Falster. Dette er ikke Statsgæld alene, men Statsgæld og Privatgæld tilsammen, og den beløber sig nu til 1700 Millioner Kroner.*) Til Gengæld har vi saa nu en hel Del urentable Foretagender, som nu Jernbaner gennem tyndtbefolkede Egne og Havneanlæg med store Vanddybder ved smaa Byer. — Men nu tilbage til min Bedstefader. Han maa have haft meget gode Indtægter, men anvendte nok Overskuddet paa Haven, og han har vist aldrig ejet nogen større Formue, selv om dette troedes i mange Aar. Der har vist aldrig været overflødige Penge; ellers havde han dog vist sørget for at efterlade sine mange Børn Billeder af sin Moder, sig selv og sine Hustruer og sat Stene paa sine kære Afdødes Grave. Hans første Kone døde i Kallundborg, hvorhen hun var rejst for at være med paa et Bal, og hun blev begravet der. Da den anden Kone

*) Nu (Slutningen af 1925) udgør Stats- og Kommunegælden tilsammen ca. 2.500 Millioner og Kredit- og Hypotekforenings-Gælden ca. 3.500 Millioner Kroner. Nationalformuen skønnes at være 15—16.000 Millioner Kroner.

levede, lod han male et Par Pastelbilleder af sig selv og hende, og disse eksisterer endnu og er de eneste ældre Familiebilleder, som jeg nogensinde har set, ja og saa Silhuettbilledet, som en omrejsende Silhuetklipper har lavet, og som vist ikke har kostet ret mange Rigsdaler. Men af den sidste Kone var der igen ikke noget Billede. Nu var det dengang jo ikke saa let at blive afbildet som nu, men andre velstaaende Familier lod sig dog male. Ligeledes tyder det ikke paa Velstand, at han aldrig ofrede noget paa sine Kæres Grave, uagtet Gravstedet skal tilhøre Slægten til evig Tid. Denne Betingelse stillede han, da han og to andre Borgere skænkede Byen Korsør et Grundstykke til en Kirkegaard. Hvad der allerede undrede mig som Dreng var, at der i et efter Sigende saa velstaaende Hus ikke fandtes et Klaver. Men Familien har vistnok da været blottet for Sans eller Interesse for Musik.

Jeg antager, at af de tre Koner har den mellemste været Skønheden, og hendes Børn — Amalie, Viktor Heinrich og Camilla — havde finere Træk end min Fader og hans Helbrødre, som dog ogsaa var smukke Mænd. Den sidste Kones Søn fandt jeg egentlig grim og lille, og ingen af disse to Søstre*) havde vistnok arvet Bedstemoderens Skønhed. Men nu angrer jeg, at jeg ikke benyttede Lejligheden, da jeg i Efteraaret 1867 boede flere Maaneder hos min Bedstefader, til at faa ham til at fortælle om sine Forfædre og sit eget Levnedsløb, det havde dog maaske moret ham og havde sikkert glædet ham, hvis jeg havde vist Interesse derfor, og jeg tror nok, at han tog Tilløb dertil en Gang imellem; jeg synes, jeg kan høre ham sige »von Bach«, men da jeg slet ingen Interesse viste eller Spørgsmaal stillede — maaske af Beskedenhed — saa blev det altid ved Tilløbene. Ungdommen er altid egoistisk; hvor mangan Lejlighed har man ikke forsømt, hvor man kunde have glædet andre og ikke har gjort det! Han var da allerede svagelig, lammet i den ene Side af Apoplexi og kunde ikke staa op uden Hjælp og kun gaa, naar han støttede sig til en Stok, og havde nogen til at støtte sig paa den anden Side. Og det er mig nu en Glæde, at jeg da kunde være ham til Hjælp. Han

*) Bedstefaders første og tredje Hustru var Søstre og hans Kusiner. J. R.

var saa taalmodig i sin Sygdom, som først havde hjemsøgt ham samme Efteraar. Han var ikke meget talende, men ellers en rar og elskværdig gammel Mand. Sidste Gang jeg var hos ham, før han blev syg, var i Eftersommeren 67, da jeg kom til Korsør Havn som Ungmand paa Jagten Wilhelmine og om Aftenen havde Landlov og saa straks søgte op til det gamle Hus. Jeg blev som altid meget venligt modtaget og trakteret med Abrikoser fra Espaliererne paa Havemurene. Han interesserede sig meget for mine Farter, og da jeg paa næste Rejse havde en meget haard Storm og sendte en Beskrivelse af den hjem, saa fortalte han derom til alle, som vilde høre derpaa. Saa var jeg igen i hans Hus de sidste 2 Maaneder af samme Aar og forlod endelig Korsør kort før Jul 1867 og Danmark kort efter, og saa ikke mit Fædreland igen før i Sommeren 1870, og da var han altsaa død. For dog at omtale alt, som vides om hans Formuesomstændigheder, da viste det sig ved hans Bortgang, at Gaarden var temmelig stærkt belaaet, og Testamentet affattet paa en saadan Maade, at man deraf ikke kunde se, om der var nogen Formue eller Gæld. Den daværende Borgmester Sylow, som saa ud som en Jøde, syntes at vide Besked om Alting og at have styret Bedstefaders Pengeaffærer. Han erklærede, at der var hverken rede Penge eller Tilgodehavende af nogen Art. Og faktisk maatte man laane Penge til at betale Begravelsen. Trods den meget store Pension, som Bedstefader oppebar, saa var Kassen tom, da han døde lige ved Slutningen af Kvartalet, og der var ingen Sparekassebog eller Reservefond af nogen Art. Men Borgmester Sylow begik Selvmord ikke saa meget længe efter paa Grund af derangede Pengeforhold, saa dette gav Troen paa, at han havde misbrugt min Bedstefaders Tillid, nogen Sandsynlighed. Men dette er nu alt, hvad jeg ved at fortælle om min Bedstefar eller rettere alt, hvad jeg vil fortælle, han havde vel sine Fejl, særlig da han var ung, men dem vil jeg ikke tale om, og jeg og alle, som kendte ham, agtede og ærede ham som en Hædersmand; »han levede, han døde og blev begravet«.

Da jeg i Aaret 1911 i det kongelige Bibliothek søgte efter Oplysninger om min Slægts Afstamning, fandt jeg jo nok Eet og Andet, som er optaget i den første Del af disse Optegnelser, nemlig Uddrag af Richter: »Den danske Militæretat« og af den

haandskrevne »Personalhistorie for Hæren«, men jeg havde ventet at finde meget mere, og paa mit Spørgsmaal, om man ikke havde Optegnelser om Personalet ved Frederik d. Fjerdes og Christian d. Sjettes Hof, og om danske Embedsmænd i Byen Slesvig, erklærede man, at saadant ikke fandtes i Bibliotheket, men muligvis i Rigsarkivet. Jeg husker nu ikke, hvad Grunden var til, at jeg ikke straks henvendte mig der; men jeg kan tænke mig, det var, fordi jeg vidste, at Rigsarkivet var under Omflytning til dets nuværende Lokaler, som tidligere havde været Bibliotek, og selve Huset var under Ombygning og Restaurering mange Aar efter. Og saa kom Krigen, og min Beskæftigelse i Røde Kors lagde Beslag paa de Timer af Dagen, i hvilke jeg kunde faa Adgang til Rigsarkivet. — Men da nu dette Arbejde ikke længere optager mig, har jeg endelig kunnet søge de Oplysninger, jeg troede at kunne finde, og jeg blev ikke skuffet og kan kun sige, at jeg mødte al mulig Hjælpsomhed og Velvilje fra Underarkivaren, Herr Macquard og hans Medhjælperes Side, og at selve Arbejdet var meget morsomt, jeg beklager kun, at det ikke varede længere. Man forelagde mig først adskillige tykke Bøger, som indeholdt allehaande haandskrevne Afskrifter af Forordninger og Bestemmelser i Byen Slesvig mellem Aarene 1750 og 1780 med omhyggelige alfabetiske Registre over alle de navngivne Personer, saa de var meget lette at finde, og her fandt jeg flere Gange nævnt Cammer Rath Johann Rambusch og senere Justitz Rath Johann Rambusch. Saa fik jeg en hel Stabel »Hof- und Staatskalender«. Disse begyndte først at udkomme 1734, selvfølgelig paa tysk. I det nævnte Aar og indtil 1737 nævnes Cammer Rath Cay Bartram Sengebusch som Gestempelt Papier Verwalter und Zollinspektor in Gottorff, men i 1738 nævnes Johann Rambusch Zollinspektor zu Gottorf und Gestempelt Papier Verwalter og saaledes i de følgende Aar. Han maa have taget sin Afsked 1774 og blev afløst af en Søn, hvilket fremgaar af følgende:

1773 Justitz Rath Johann Rambusch Zollinspektor zu Gottorf und Gestempelt Papier Verwalter Johann Christian Rambusch adjungierender und succedierender Zoll und Stempelt Papier Verwalter.

1774 Johann Christian Rambusch Zoll und Stempelt Papier Verwalter zu Gottorf.

Dette var altsaa, hvad jeg fik ud af Statskalenderen. Men jeg kommer tilbage til den senere.

Derefter fik jeg forelagt forskellige Foliaenter, som indeholdt Ansøgninger og Bevillinger, Indstillinger (benævnt Vorstellungen) og Udnævnelser, og af disse Bøger har jeg udskrevet Alt, som kan have Interesse for min Slægt, og jeg tror ikke, der er mere at finde.

18. Januar 1737 Reisepass ausgefertigt für den Königlichen Leibdiener Rambusch nach seiner Heimath im Gräfflich Hohenlohe Weickersheimischen.

Weickersheim er en lille By, som i 1905 havde ca. 1750 Indbyggere; den ligger ved Floden Tauber og hører til Würtemberg. (Meyers Conversations Leksikon). Senere hen i samme Aar døde Cammer-Rath Sengebusch, og det slesvigske Collegium indstiller 47 Ansøgere til de ledige Embeder; den sidste anførte af disse Ansøgere var Leibdiener Johann Rambusch. Mange af Ansøgerne indsendte meget lange Indlæg om deres Motiver til at søge Embederne og deres Adkomst til at faa dem, eller eet af dem. Rambusch skriver kort og godt, at hvis Embederne bliver ham betroet, da vil han forvalte dem, saa han kan forsvare det for Gud og Kongen. 10. Juni 1737 udnævner Kong Christian VI Johann Rambusch til Toldinspektør og Stempel-papirsforvalter i Gottorp Amt. 1750 nævnes han som Cammer Rath, 1760 som Justitz-Rath.

3. Marts 1738 Conzession für Hauszcopulation für den Zollinspektoren Johann Rambusch zu Schleswig und des verstorbenen Cammer Rath's Lebens nachgelassener Tochter Friederika Christina.

1777 cand. jur. Chr. Jac. Rambusch (Schleswig) fritages for det sidste Studieaar.

1779 cand. jur. Chr. Jac. Rambusch udnævnes til Stads-skriver i Rendsborg.

Men nu er der Spørgsmaalet om hans Ankomst her til Landet og hans Stilling ved Hoffet. Jeg har undersøgt en lang Række Bøger med Titlen: »Allerunterthänigste Rechnung über Ihre Königl. Mayest. Particulier Cammer Revenuen«, som er

Afregninger over Kongens Indtægter og Udgifter; disse er ganske anselige Bøger paa mere end hundrede Sider og findes lige fra Aar 1699. Jeg gennemsaa dem fra 1720, men først den 7. Jan. 1730 fandt jeg vor Stamfader nævnt som følger:

Dem abgegangenen Laquays von Ihrer Königl. Hoheit, dem Krohnprintzen Nahmens Rambusch jetzt Leibdiener 30 Rthlr für Kleydung. Afgaaende Lakajer fik altid 30 Rdl. »für Kleydung«, men afgaaende Cammer Pager fik 200 Rdl. og 30 Rdl. »für Degen« i enkelte Tilfælde endog 800 Rdl. Kongen havde 4 eller 5 »Cammer Diener« og 3 à 4 »Laquays«, men altid kun een Leibdiener. I de derpaa følgende Aar findes Leibdiener Johann Rambusch nævnt som Modtager af »Quartier Gelder« für Pferde und für sich selbst« indtil 244 Rdl. aarlig og i 1737 sidste Gang 150 Rdl. Embedet som Toldinspektør lønnedes med 350 Rdl. aarlig, som Stempelpapirsforvalter med 1 pCt. af Salget og ansloges til 300 Rdl. aarlig. Altsaa 650 Rdl. 1300 Kroner! Ak ja! hvilke dejlige billige Tider maa det ikke have været da!

Altsaa faar man aldrig at vide, hvornaar vor Stamfader kom til Danmark, men kun, at han selv ikke var fra Ungarn, men maaske nok kan stamme derfra; at han var Tysker udelukker ikke, at han kunde være kommen som Kurer fra Kejseren, da den østrigske Kejser jo ogsaa var tysk Kejser lige til 1866. Men sikkert er det altsaa, at han ikke kom i Tjeneste hos Frederik IV., men hos Kronprins Christian, som blev Konge ved Aarsskiftet 1730. Da der ikke findes Regnskaber fra Kronprinsens Hof og ikke Lister over hans Tjenerskab (disse kom først 50 Aar senere), kan det som sagt ikke oplyses, i hvilket Aar J. Rambusch kom hertil. Jeg har forgæves i de slesvigske Reskripter søgt efter en Afskrift af det af min Fader omtalte Testamente, men man havde da maaske endnu ikke indført Tinglæsning af saadanne, som man nu maa foretage, for at Testamentet kan blive anerkendt, og hvorved dette afskrives af Notaren i en dertil bestemt Protokol. Rigsarkivet har ingen saadanne. Men da min Fader paastaar at have set dette Testamente, saa kunde det jo tænkes at eksistere endnu og maa saa nok kunne fremskaffes, nemlig fra Pastor Peder Anton Freuchen, for hvem det jo ikke kan have nogen Interesse.

Bedstefader blev gift 1ste Gang 18. Maj 1816 i Korsør med

sin Kusine *Alhed Marie Smith*, vor Bedstemoder, døbt 20. Juli 1796 i København (Vor Frue Kirke), død 25. Jan. 1822 under et Ophold i Kalundborg, Datter af Kaptajn og Tolder i Rørvig, Jørgen Stehr Smith og Charlotte Theodora, født von Bach. Hendes Bedstefader var Kommandør-Kaptajn *Jan Jansen von Bach*, død 17. Nov. 1733, gift med en Frk. Isabella Parsley fra Norge. Kaptajn 1713, Kommandør-Kaptajn 1723; hans Søn (hendes Fader) Oberst *Johan Georg von Bach*, født 1709, død 1775, gift anden Gang 1749 med Frk. Theodora Maria Churer fra Pappenheim ved Nürnberg, der døde 9. Maj 1818, 85 Aar gammel. Der var i dette Ægteskab 16 Børn, deriblandt vor Bedstemoder. *Charlotte Theodora* (gift med J. S. Smith) og *Elisabeth Sybille*, gift med Byskriver Melchior i Kallundborg; Ida Melchior var deres Datter og i mange Aar som en Moder for E. V. A. Rambusch; af hendes Familieoptegnelser skal anføres:

Oberst *Johan Georg von Bach* var en noget æventyrlig Skikkelse, hvis omflakkende Liv omgiver ham med et vist romantisk Skær i hans Efterkommeres Omdømme. Altsaa den først omtalte von Bach var Søofficer og førte Fregatten Prøvestenen, hvorfra han blev afløst, da Tordenskjold skulde angribe Fæstningen Marstrand. Han kommanderede to Skibe, og han fik af Tordenskjold Ordre til at angribe et Batteri og forjage Svenskerne samt fornagle Kanonerne, og dette lykkedes det ham at udføre. Efter Marstrands Erobring blev Tordenskjold forfremmet til Viceadmiral, og paa hans Anbefaling blev von Bach Kommandant paa Trekroner. Han blev Commandørkaptajn 1723 og døde som saadan. Ifølge det haandskrevne Værk i det kongelige Bibliotek »Danske Landofficerers Personalhistorie« hed han Jan Janssen Bach og var gift med Isabella Parsley; han staar kun omtalt som Fader til Johan Georg Christoff Bach født i Kbhvn. 1713, tjente som Underofficer i fynske gb. (denne Afkortning findes ofte i samme Forbindelse i dette Værk, og jeg ved ikke, hvad den skal udtrykke, maaske geworben = hværvet) Inf. Reg. 10 à 12 Aar, gik som Kmdrsergt. i tysk Tjeneste og erholdt 1742 Afsked fra dansk Tjeneste som k (karakteriseret?) Prmlt. i fynske gb. Inf. Regm., blev i 1747 forsat til preussisk Husar Regmt. Wartenberg. 1750 avancerede han til Ritmester, tog Afsked 1753, kom som Major i dansk Tjeneste og blev 8. Aug.

1753 ansat som Sect. Major i holstenske Rytteri Regmt. Garnison Odense og 1755 Vordingborg. Synes at have faaet det Hverv at foretage nogle særlige Øvelser med Rytterne, hvorved han spolerede baade Ryttere og Heste. Gik 25. Nov. 1756 i fransk Tjeneste og skriver 1759, at han tilligemed sin Søn har gjort 2 Aars Tjeneste ved den franske Armé og ved Rossbach mistet baade Heste og Ekvipage (ikke Vogn, men Udrustning); i 1761 var han i Danzig for at gaa i russisk Tjeneste, fulgte Hæren som Volontær. Oberstløjtnant i Husar Regmt. 10. Febr. 1762, Afsked 19. Jan. 1763 med 500 Rdl. Pension og 100 Rdl. af Oberstløjtnant Schlotheims Gage. Dette er altsaa kort og godt, hvad dette Værk i det kgl. Bibliotek ved at berette om denne vor Stamfader paa mødrende Side; han begyndte altsaa som Underofficer, og hans Forfremmelse gik meget langsomt. Faderen har altsaa ikke kunnet eller ikke villet købe ham et Officerspatent.

Hvad nu Frk. Ida Melchior ved at fortælle om ham, vil jeg altsaa efter denne Digression gaa videre med. Hun kalder Faderens Hustru Potsley og Søsterdatter til Staldmester og Kammerherre Brockenhus. Sønnen var født 1709. Da han var 24 Aar gammel, havde han allerede været Militær i 8 Aar, men gik saa i preussisk Tjeneste. Det paastaas, at han forlod Landet, fordi han opdagede, at hans Kone var ham utro. Dette skulde altsaa have været i 1733, og han tjente bl. a. 12 Aar under Markgreven af Bayreuth og tog sin Afsked som Ritmester i 1753. Han var med i Frederik den Stores første Krige imod Østrig. Paa et af sine Togter kom han til Nürnberg og lærte der en ung Pige af ualmindelig Skønhed at kende; hun var kun 16 Aar gammel, hed Theodora Maria og var Datter af Amtmand Churin i Pappenheim, men var i Huset hos en gammel halvidiotisk Tante, en Baronesse Worther. Med dennes Tilladelse blev de viede; han var 40 Aar gammel, og Ægteskabet fandt altsaa Sted 1749. Hun fulgte ham nu som hans Rideknægt i Husaruniform, da der ingen Kvinder taaltes i den preussiske Hær. I Aaret 1753 kom de til Danmark, hvor von Bach nu tog Tjeneste og efter Frederik d. 5tes Ordre skulde indføre den preussiske Eksersits i den danske Hær. Herved, som ogsaa som Følge af hans første ulykkelige Ægteskab, fik han mange Fjender, som intrigerede imod ham, og han forlod igen Landet i 1757

og gik i fransk Tjeneste under Prinsen af Soubise. I Aaret 1759 kom han tilbage til Danmark og havde Audiens hos Kongen, Frederik V, som modtog ham med de Ord: »Min kære gamle Bach, er I der igen, det er mig kært at see Jer«. Kongen anmodede ham om at indgive Plan til Oprettelse af et Husarregiment, hvortil han skulde have 300 Mand. Dog da han kom til Oberkrissecretairen, som var hans Fjende, sagde denne, at dette paa ingen Maade kunde lade sig gøre, da man ikke havde Penge dertil. Bach gik da i russisk Tjeneste, men kom allerede tilbage 1761. 1758 var Bach bleven Oberstløjtnant, og da han kom tilbage fra Rusland, blev der lovet ham et Husarregiment; men hans Fjender sejrede atter, og ikke han, men Grev Caspar von Moltke blev Chef for Regimentet, endskønt Frederik d. V allerede 1756 havde lovet von Bach det. Han blev nok sat paa Wartpenge 1765, hvormed han var meget misfornøjet. Han var en ærlig og retskaffen dansk Mand, besjælet af varm Fædrelandskærlighed, men han var i høj Grad heftig og havde nogle og tyve Dueller, den sidste saa vidt vides med en Major Angely ved Hamborg 1762. Han døde 1775. Nogle Anekdoter, som Frk. Ida Melchior i sin Barndom havde hørt af sin Bedstemoder, Enken efter v. Bach, er egentlig slet ikke morsomme eller værd at fortælle, og jeg gentager dem kun, fordi jeg ikke vil udelade noget af det, min Fader har optegnet. Jeg formoder, at Enken har fortalt mange andre og kønnere Træk fra sin afdøde Mands Liv, men de har vel gjort mindre Indtryk paa Barnet og er gaaede i Glemmebogen. Da Bach som Husar kom til København, lod han en Barber komme og spurgte denne, om han nogensinde havde barberet en Husar, for dersom han beskadede en Husars Snurbart, saa gjaldt det Livet. Barberen tog fat paa Arbejdet, men pludselig sprang Bach op og saa i Spejlet, at Skægget havde lidt Overlast; han greb efter Sablen, men Barberen flygtede og efterlod baade Hue og Værktøj. Naar han fæstede en Pige, stillede han som eneste Betingelse, at hun ikke maatte bruge Snustobak, en Gang saa han gennem en Rude i Spisestuedøren, at Pigen stod og tog sig en Pris, samtidig med at hun rørte i Gryden; saa gik han ind og hentede hendes Løn og satte hende paa Porten med det samme. Han afskyede hed Mad, og da Pigen engang satte dampende hede

Karper paa Bordet, hang de paa hendes Ryg, før hun var ude af Døren. Da hans Hustru paa Rejsen til København kom til Lübeck med nogle af sine Børn, fik hun Bud fra en Dame, som angav at kende hendes Mand, og som bad hende besøge sig, da hun laa syg paa et Hotel; hun kørte da derhen og fandt en Dame, som meddelte hende, at hun var hendes Mands første og virkelige Kone. Dette Giftermaal anede hun ikke. Da von Bach forlod sin første Kone, fordi han troede, at hun var ham utro, saa sendte han bagefter aldrig noget til hendes Underhold og havde vistnok aldrig ladet sig skille; hun havde altsaa gennem alle disse Aar maattet ernære sig selv og sin Søn. Hun lagde nu Beslag paa vor Tipoldemors rige Udstyr, som netop var sendt til Lübeck af hendes Forældre, hvis Tilgivelse hun endelig havde faaet. Da hun kom til København, skal der have været en meget stormende Scene mellem hende og Manden, hvor hun tog en Pistol og truede med at skyde sig. Men de skulde ellers have levet meget lykkeligt sammen, og endnu som 85-aarig Kone bevarede hun ham og hans Minde med en Ungmøs varmeste Kærlighed. Hun var en ualmindelig begavet, ædel og herlig Kvinde, dygtig til al sin Gerning; hun bevarede den sydtyske Livlighed til sine sidste Levedage; hun havde en skøn Sjæl i et skønt Legeme, havde dejlige himmelblaa Øjne, et svært kulsort Haar og en Anstand som en Dronning. Hun fødte sin Mand 16 Børn, men kun de fem yngste havde Tante I. M. hørt omtale, de hed Jeanette, Charlotte, Johan Georg, Christoph og Elisabeth Sybilla, som var Tante I. M.s Moder; i hendes Hus døde Tipoldemor 7. Maj 1818, 85 Aar gammel. Da von Bach var sat paa Wartpenge og intet havde at bestille, kom han paa den Idé, at han vilde vise Verden, at en Pige lige saa godt kunde studere som en Mand, og da Jeanette var 4 Aar gammel, tog han fat paa hendes Undervisning; han vilde have ansøgt om, at hun maatte tage Artium, men han døde, da hun var 15 Aar gammel, og saa blev nok Planen opgivet. Ved hans Død sad altsaa Tipoldemor Enke med 5 Børn og fik ingen Pension, da denne tilfaldt den første Kone. Først da denne døde, fik hun den. For nu at friste Livet oprettede hun sammen med Jeanette en fransk Skole og tog tillige Pensionærer i Huset. I Anledning af Spørgsmaalet om

Pensionen havde hun Audiens hos Frederik V; han hørte paa hende med stor Interesse og lod en Lakaj hente en Stol til hende, da hun paa Grund af en Benskade ikke godt kunde taale at staa. Hun fik ogsaa senere af ham Tillæg til Pensionen. Tante I. M.s Far, Byskriver i Kalundborg, kom senere flere Gange til Kongen for at søge Embede, og han spurgte da altid: Lever Deres gamle Svigermoder endnu?

Anm.: Frederik den Femte døde allerede 1766. Tipoldemor blev først Enke 1775, altsaa kan det ikke have været ham, men derimod Christian VII og maaske Frederik VI, hun har haft Audiens hos.

Som Kostgænger var hos Charlotte v. Bach engang en Grosserer Harnack eller Sharnak, en ældre Mand, og en Præstedatter fra Jylland, som var en Skønhed. Hos denne Sharnak kom ofte en Ven i Besøg, en Grosserer Jung, og da denne hørte Skønheden omtale og gerne vilde se hende, saa raadede Sharnak ham til at komme en Søndag Formiddag, naar Fruen og Jeanette var i Petri Kirke, og saa ligesom af en Fejltagelse ringe paa Døren til Familiens Lejlighed (Anmærkning: nutildags behøver man ikke at gøre saa mange Omstændigheder for at gøre Bekendtskab med Damer, som bor i Pensionater, tværtimod, man kan næppe holde sig dem fra Halsen; i Pensionaterne her i Byen er nok hvert Aar Skudaar). En Søndag, da han troede, at Jeanette var i Kirke, gik han altsaa derop, og da han kom udenfor Døren, hørte han en yndig Kvindestemme synge en Salme til Klaveret; han kom da ind og blev meget indtaget i den unge Pige, som han bad om Tilgivelse for at have lyttet til hendes Klaverspil; han spurgte efter Sharnak og gik bort meget forelsket. Senere opdagede han, at det ikke var den smukke Præstedatter, men Jeanette v. Bach, som han havde truffet og talt med. Han søgte saa Adgang i Huset, friede senere og fik ja, som var fremkaldt ved Ønsket om at lette Byrden for Moderen og maaske hjælpe hende, da Grosserer Jung ansaas for en rig Mand; han ejede en Gaard paa Kongens Nytorv ved Siden af Hovedvagten. Før Brylluppet rejste han til Tyskland og hjemsendte derfra Kasser med Udstyr, derimellem en Brudekjole med Rosenguirlander; da hun pakkede den ud, brast hun i Graad. Bryllupsdagen kom, og de blev viiede i Hjem-

met af Pastor Zollikofer ved Petri Kirke. Da de sad ved Bordet, fik Bruden ondt og maatte gaa ud; en Veninde, Jomfru Lykke, fulgte hende ind i Moderens Sovekammer; men Jung fulgte ogsaa med og veg ikke fra hende; det var, som frygtede han for, at hun skulde udtale sig for Veninden. Dette Ægteskab varede kun 6 Aar; de havde kun eet Barn, en lille Pige, som hed Mimi. Jung gik senere fallit, og Jeanette døde af Tæring; men forinden skrev hun til Veninden paa Lolland: jeg har været meget ulykkelig i mit Ægteskab; men en frygtelig Ed binder min Tunge. Hinsides skal jeg aabenbare alt for dig. Paa sit Dødsleje bad hun sin Mand løse sig fra sin Ed, da hendes Moder bad hende sige, hvad der havde gjort hende saa ulykkelig under hele hendes Ægteskab; men idet han knælede ned ved Fodenden af Sofaen, som hun laa paa, nægtede han hende Tilladelse til at tale. Han lovede hende nu efter hendes Bøn derom, at Mimi maatte blive hos Bedstemoderen; men efter Begravelsen bad han Svigermoderen om at pynte Mimi, fordi han vilde spadsere med hende; men Bedstemoderen saa aldrig Barnebarnet igen. Jung rejste til Tyskland og tog Barnet med, og da en af Familiens Venner Aaret efter var paa en Rejse der, traf han Jung, der saa ud som en Tigger, og Barnet havde han sat i Pleje hos en Skoflikker. Vennen lod Barnet bringe paa et Sygehus, hvor det døde af Fnat. Dette var en ubeskrivelig Sorg for Bedstemoderen. Den ældste af de to omtalte Sønner, Johan Georg, vilde være Militær; men Moderen satte sig derimod; og han kom saa paa Grosserer Decangs Kontor og delte stadig sin Gage med sin Moder. To Gange skulde han gøre en Forretningsrejse tilsøs, men begge Gange strandede Skibet, første Gang ved Helsingør, anden Gang ved Nyborg. Han fik nu Moderens Tilladelse til at blive Militær og indtraadte i Ewalds Korps, som kantonnerede i Eckernførde; han var tilfreds med sin Stilling og delte ogsaa nu sin Gage med sin Moder. En Dag skulde han sammen med en Del andre Officerer sejle i en Baad til et Bryllupsgilde paa Landet; det trak op til Storm, og man fraraadede dem Sejladsen; men de gik alligevel under Sejl. Vejret blev stadig værre, og en gift Officer vilde ikke være med mere, men maatte med Sablen i Haanden tiltvinge sig Tilladelse til at komme i Land. Johan Georg havde allerede et

Ben ude af Baaden for at gaa med, men Kammeraterne trak ham tilbage i Baaden igen. Baaden kuldsejlede, og ikke en eneste kom levende i Land.

Hertil vil jeg endnu føje, hvad Personalhistorien, den tidligere ofte nævnte Bog, siger om ham og to andre af Tipolders Søner:

Johan Georg Bach, Søn af Husar, Oberstløjtnant Johan Georg Christoff Bach, født 1768, Overjæger i slesvigske Jægerkorps fra Aug. 1789, Fændrik 22. Jan. 1790, Secltnt. 17. Febr. 1792, død 1. Marts 1793.

Abraham Asmussen Bach, Officer ved Østasiatisk Kompagni, Løjtnant ved Artilleriet i Tranquebar, død 1789.

Johan Claus Bach, Afsked som Secltnt. ved Livgarden tilfods 26. Okt. 1763, ansat ved 3die søndensfjeldske Dragon-Regiment 6. Sept. 1769, dimitteret 1773. (Hvis dette ikke er Baronessens Søn, saa staar denne ikke omtalt i nævnte Bog, maaske har han forandret Navn).

Charlotte v. Bach blev gift med Kaptajn Smith, som senere blev Toldforvalter i Rørvig, cfr. Side 27.

Hvad jeg her har nedskrevet, har jeg dels hørt af Bedstemoder selv, dels af en Veninde af hende og tildels uddraget af Bedstemoders Memoirer.

Hermed slutter Ida Melchiors Optegnelser dat. 14. Aug. 1873.

Vor Bedstefader (cfr. Side 19) blev gift anden Gang 18. ^{Ok} 1823 i Korsør med *Anna Wilhelmine Gjellerup*, døbt 20. Jan. 1811 i Køge, død 30. April 1834 i Korsør, Datter af Sognepræst i Korsør Jacob G. og Laurentze Cathrine Frederikke, født Bernth, tredje Gang 2. Marts 1838 i Korsør med sin Kusine *Lykke Henriette Georgine Smith*, født 14. Marts 1799 i København, døbt 19. Juni i Helligaandskirken, død 30. Juni 1851 i Korsør. Søster til den første Hustru.

Bedstefader havde ialt 11 Børn:

A. af første Ægteskab 4 Børn:

1) *Theodora Henriette Petronella Rambusch*, født 13. Aug. 1816 i Korsør, død 24. April 1838 i Korsør.

2) *Carl Anton Georg Rambusch*, født 4. Febr. 1818 i Korsør, 1837 exam. juris (bekvem) Møller og Landmand, senere

Stationsforstander i ~~Løgumkloster~~ Langaa, Odense og Frederikshavn, 24. Juli 1890 Ridder af Dbg., død 27. Marts 1910 paa Sygehjemmet i København, gift 23. Okt. 1840 i Haderslev med *Helene Johanne Amalie Wetsche*, født 19. April 1818 i Kolding, død 19. Juni 1892 i Frederikshavn, Datter af fhv. Toldkasserer, Kammerraad Henrik Andreas Wetsche (død 16. Nov. 1827 i Haderslev) og Sophie Amalie, født ~~Weiker~~ (død 16. Okt. 1857 i Hvarnstrup). Børn:

a. *Marie Amalie Rambusch*, født 2. April 1842 i Korsør, død før 1856.

b. *Hartvig Heinrich Andreas Rambusch*, født 25. April 1844 i Korsør.

c. *Edvard Johan Carl Rambusch*, født 7. Maj 1846 i Korsør.

d. *Holger Rambusch*, født 9. Marts 1848, død 16. Febr. 1916.

e. *Konrad Regnar Valdemar Rambusch*, født 14. Nov. 1850.

f. *Theodora Anna Henriette Rambusch*, født 19. Dec. 1856, levede 1925 ugift i Nøddebo. *Isma*

Om disse 4 Sønner skal oplyses følgende:

Hartvig Heinrich Andreas Rambusch. Uddannet som Maskinarbejder i Flensborg og Aarhus, derefter Lokomotivfyrbøder og Lokomotivfører, Maskinmester paa et Savværk i Mellem 1866—68. Værkstedsformand paa Statsbanernes Værksted i Aarhus 1869, Værkstedsforstander 1871, Maskinmester 1874, Kontorchef i Aarhus 1882, Maskininspektør i København 1892 og Maskinbestyrer 1903. Afsked 1915. R. 8. Juni 1896 og siamesisk Orden SHE 4. Har skrevet: En gammel Jernbanemands Erindringer. Gift 1. Gang 1869 med Betty Løvgren, født død 1872. Gift 2. Gang 31. Jan. 1885 med Lovise Hansine Fenor, født 1. April 1857, død 27. Okt. 1916. Ingen Børn i nogen af de to Ægteskaber.

Edvard Johan Carl Rambusch. Uddannet ved Landvæsen 1864—1868, Sekondløjtnant 1870, Premierløjtnant i Ingeniørkorpset 1874, Kaptajn 1883, Afsked som kar. Oberstløjtnant 1898. R. af Dbg. 26. Maj 1892, DM. 28. Juli 1916, japansk Orden JOS 5. Har konstrueret og forbedret forskellige Apparater ved Hærens Telegraf- og Signalmateriel og Kystsignal- og Udkigstjenesten samt Ballontjenesten i Hæren; forestaaet Opførelsen af Fortun-, Bagsværd- og Hvidøreforterne, skrevet Forsvarets Historie

1864—84, Spørgsmaal og Svar vedrørende Forsvarssagen, Folkevæbning og Militarisme, Luftballoner og Luftsejls og adskillige Afhandlinger i Blade og Tidsskrifter samt rundt om i Landet holdt et meget stort Antal Foredrag om Forsvarssagen og historiske og tekniske Emner. — Gift 16. Maj 1877 med Julie Kjeldsen, født 28. Dec. 1843 paa Lerkenfeldt, Datter af Godsejer Mathias Kjeldsen, og Hustru Mette, født Faurshou, og død 1916.

Holger Rambusch gik i Slesvig Domscole til 1862, blev da ansat som Lærling i Statsbanernes Maskinværksted i Aarhus og erholdt herfra i 1868 Rejsestipendium for under et Ophold i England videre at uddannes, blev efter Tilbagekomsten 1. April 1871 ansat i samme Værksteder som Værkstedsformand til 1. Aug. 1874. Den 1. Nov. 1874 blev han ansat som Maskinmester ved det jysk-engelske Dampskibsselskab og sejlede paa England med Damperne »Horsa« og »Hengest« og derefter med »Rovena«, som sejlede mellem Madagaskar og Mauritzius fra 1884—89, i hvilket Tidsrum Skibet ikke kom i danske Farvande; 1890 fik han Ansættelse i »Det danske Petroleumsselskab« for at føre Tilsyn med Bygningen af Tankdampskibet »Christine« og sejlede med dette Skib paa Amerika til 8. Febr. 1894, blev ansat som Maskinmester ved Københavns Søbefæstning og forfremmedes til Maskininspektør 1. Jan. 1900 og udnævnt til Overmaskiningeniør i H. t. K. 1. Nov. 1909. Faldt for Aldersgrænsen og blev R. 9. Marts 1913. Gift 7. Maj 1876 med Henriette Ottosen, født 19. April 1853 som Datter af Skibstømrer Peter Ottosen og Hustru Christine, født Petersen. Børn:

Holger Theodor Rambusch, født 18. Maj 1878, ugift.

Henry Andreas Rambusch, født 16. Okt. 1881. Sekondløjtnant ved 1. Art. Batl. 1. Aug. 1905 til 13. Okt. 1906; fra 1. Okt. 1910 Undertelegrafingeniør ved Københavns Søbefæstning. Gift 4. Aug. 1898 med Dagmar Jeanette Hansen, født 4. Sept. 1878 som Datter af Inspektør ved Folketeatret, Harald Hansen og Hustru, Anna Ulrikke, født Glidstrup. Barn: *Jørgen Harald*, født 29. Juni 1912.

Conrad Regnar Valdemar Rambusch, tog dansk Styrmandseksamen 1873 og tysk Styrmandseksamen 1880. Udnævntes til Reserveløjtnant i Flaaden 1876, forrettede Tjeneste som Løjtnant paa Holmen fra 1. April til 1. Okt. 1876, og sejlede for

»Sloman & Co.« i Hamborg til 1903, i hvilken Tid han førte: Fuldriggerne (Jernskibe) »Eugenia«, »Huchel«, »Fritz Reuter« og Dampskibene »Barcelona«, »Giaganti«, »Capri« og »Rapallo«. I Ø. K. førte han Dampskibene »St. Jan«, »Nicobar«, »St. Jan II«, »Samui«, »Anabba«, »St. Jan II« og »Sibirien«, hvilket var det sidste Skib, han førte. Skibet blev solgt i Bombay til et arabisk Rederi. 1906 i December brændte »Nicobar« i det røde Hav; han førte Skibet til Aden. Tog Afsked i 1910 og gjorde frivillig Tjeneste i Røde Kors fra Foraaret 1915 til Sommeren 1920, modtog Dekorationerne »Danske Røde Kors Hæderstegn« og »Østrigske Røde Kors Ehrenzeichen mit Kriegsdekoration«. — Gift 30. Juni 1891 med Meta Brandes, født 5. Maj 1867 i Hamborg som Datter af Grosserer Theodor Brandes og Hustru Emma, født Thiel. Ægteskabet opløst 1900. Barn: *Carl Theodor*, født 5. Febr. 1897, falden i Verdenskrigen 7. Okt. 1917 paa tysk Side.

3) *Hartvig Frederik Emil Rambusch*, født 5. Nov. 1819 i Korsør. Gift med Emilie Drümmer, født 1839 som Datter af Arkitekt Drümmer og Hustru i Hamborg. Efter at have gennemgaaet Sorø Akademi tog han Eksamen som cand. pharm. og blev derefter uddannet til Læge i Brasilien (Lages i Provinsen St. Catarina), hvor han døde 1888. Barn: *Edvard Heinrich Rambusch*, født 19. Febr. 1859. Skal være Læge i det sydlige Brasilien.

4) *Edvard Vilhelm August Rambusch*, født 4. Okt. 1821 i Korsør, 1840 Student fra Slagelse lærde Skole (haud. ill.), 16. Jan. 1846 cand. theol. (haud. ill.), 16. Aug. 1847 personel Kapellan paa eget Ansvar i Mesinge, 27. Okt. 1847 ordineret, Foraaret 1849 Hjælpepræst i Horne, 24. Marts 1850 personel Kapellan paa eget Ansvar i Horne, 23. Aug. 1852 Kapellan i Nørre Lyndelse og Højby paa Fyn, 19. Nov. 1858 Sognepræst til Sønder Omme og Houen i Ribe Stift, 17. April 1871 til Øster og Vester Assels paa Mors, 8. Juni 1887 til Vindinge paa Fyn, Afsked 9. Febr. 1892, død 14. Dec. 1896. Har udgivet en Del Prædikener. (Se Erslevs Forfatterlexicon uppl. II. S. 738—39).

Gift 20. Maj 1856 i Ryslinge med *Anna Olufine Posthuma Olufsen*, født 19. Sept. 1834 i Saksjøbing, død 26. Okt. 1913, Datter af Købmand og Kommissionær i Saksjøbing Andreas Jørgen Olufsen og Johanne Georgine, født Clausen.

I deres Ægteskab havde de følgende 8 Børn:

- 1) *Frits Henrik Johannes*, født 27. Juni 1857.
- 2) *Frode Kristian Valdemar*, født 23. Marts 1859, død 19. Okt. 1924.
- 3) *Sigurd Harald Alfred*, født 25. Maj 1861, død 14. Jan. 1919.
- 4) *Ida Nanna Marie*, født 12. Dec. 1863, død 5. April 1883.
- 5) *Thorvald Viggo Halfdan*, født 1. Marts 1866, død 19. Febr. 1867.
- 6) *Viggo Thorvald Aage*, født 10. Juli 1868, død 13. April 1870.
- 7) *Svend Trøst*, født 8. Dec. 1870.
- 8) *Alhed Ingeborg Andrea*, født 17. Maj 1873, død 29. April 1880.

Frits Henrik Johannes Rambusch blev undervist i Hjemmet i de almindelige Skolefag af Faderen og senere, indtil Konfirmationen, ligesom de yngre Søskende, af Seminarister.

Efter Konfirmationen kom han i Tømrelære hos Møllebygger Hansen i Odense, arbejdede de 8 Sommermaaneder og gik paa Teknisk Skole Dag og Aften i de 4 Vintermaaneder, gjorde Svendestykke (en Trappe paa 6 Trin til en kommunal Skole) og rejste saa sammen med Broderen Frode til København, hvor de hos Arkitekt C. V. Nielsen forberedtes til Optagelse paa Kunstakademiet, hvad de begge opnaaede i det paafølgende Foraar. I Somrene 1875, 76 og 77 arbejdede han som Tømresvend dels i København og dels paa Højriis og i Nykøbing Mors, hvor han sidstnævnte Efteraar med Understøttelse fra Kommunalbestyrelsen oprettede en teknisk Aftenskole.

Rekrut ved 2. Artilleri Batl. 28. Maj 1878, Underkorporal 28. Sept. s. A., Korporal 28. Sept. 1879, Elev i Officersskolens yngste Klasse til April 1880, Sergent til 28. Sept. s. A., Sekondløjtnant ved 1. Art. Batl. til 31. Marts 1883 (praktisk Tjeneste det første Aar og Resten af Tiden i Officersskolens næstældste Klasse). ved 2. Art. Batl. fra 1. April 1883, Premierløjtnant 3. Okt. 1883, den 9. April 1884 forsat til 2. Art. Afd.s 4. Batt., 4. Okt. 1884 til 3. Okt. 1887 Adjutant ved 1. Art. Afd., 3. Okt. 1887 indtil 1. April 1890 Elev i Officersskolens ældste Klasse, derefter Laboratorieafdelingen, Kaptajn 1. April 1895 og Underdirektør

1. Juli s. A., søgte og fik Afsked med Tilladelse til at bære Artilleriuniformen den 24. Okt. 1905. 12 Gange var han paa Tjenesterejser i Udlandet for at studere forskellige tekniske Spørgsmaal og kontrollere Leverencer. I 1892/93 lykkedes det med de samme Maskiner og forøget Fortjeneste for Arbejderne at tredoble Fabrikationen af Haandvaabenammunition og reducere Fremstillingsomkostningerne betydeligt og i 1903/4 at fremstille efter hans Tegninger al Ammunitionen til det nye Feltskyts, hvorved Staten sparede ca. 500.000 Kr. fremfor at tage det billigste udenlandske Tilbud.

Derefter adm. Direktør for A/S Nielsen & Winther, i hvis Bestyrelse han, siden det stiftedes i Sept. 1897, havde været Formand og tilset den daglige Drift; med Udgangen af 1921 trak han sig tilbage fra den daglige Ledelse. Ogsaa denne Virksomhed medførte mange Udenlandsrejser; Selskabets Udvikling, indtil Firmaet den 28. Maj 1917 fejrede sit 50 Aars Jubilæum, findes udførligt omtalt i det i den Anledning af Povl Drachmann udarbejdede Festskrift.

Medlem af Industriforeningens Repræsentantskab 1908, af Bestyrelsen for Teknologisk Institut 1909, af Industriraadet 1912, samt i Tidens Løb af mange af dets Udvalg. Formand for Bestyrelsen af Landsforeningen »Dansk Arbejde« fra 1914—20. Medlem af Skoleraadet for den tekniske Haandværkerundervisning fra 1916, Generalkonsul for Kina 1918, 1919—20, Medlem af Kommissionen for Omordningen af Danmarks diplomatiske og konsulære Repræsentation samt af Udenrigsministeriet. Formand fra 1921 til Udgangen af 1925 for det i Henhold til Lovene af 6. Maj 1921 oprettede, under Udenrigsministeriet sorterende Erhvervsraad samt af dets Arbejdsudvalg. R. 30. Okt. 1900, D. M. 14. Maj 1904, K. 2. Gr. 16. Okt. 1922. R. af Sværdorden 14. Nov. 1899, Kinesisk Gyldne Høst 1922.

Den 9. Juni 1885 gift med *Emilie Theodora Spang*, Datter af Pastor T. E. Spang og Hustru Emilie Theodora, født Gether. I Ægteskabet følgende 3 Børn:

1. *Ida Emilie Theodora*, født 26. Nov. 1886, gennemgik Frk. Testmanns Handelskursus, Kommunelærerinde-Eksamen 1909, Faglærerinde-Eksamen i Historie 1916, derefter Inspektrice ved Femmers Kvindeseminarium.

2. *Helga Ellen Gerda*, født 24. Nov. 1887, gennemgik som Søsteren Frk. Testmanns Handelskursus, derefter Korrespondent hos Nielsen & Winther og hos Tvermoes & Abrahamsen, gift 3. Jan. 1917 med Ingeniør Otto Friederich Ahrens, født 27. Dec. 1873 i Kellinghusen (Holsten) som Søn af Johan Nikolaus Ahrens og Hustru Vilhelmine, født Junge. Barn: *Inge Agnete Ahrens*, født i København 30. Aug. 1918. Helga døde af spansk Syge den 25. Febr. 1919. Inge opdrages hos Bedsteforældrene.

3. *Tycho Emanuel Rambusch*, født den 23. Febr. 1890, Student fra Efterslægtsselskabets Skole 1908, gennemgaaet Niels Brocks Handelshøjskole, Korrespondent hos Nielsen & Winther, uddannet 1 Aar i Berlin og Wien hos A/G Gebrüder Böhler & Co., derefter 1 Aar i England, kaldt hjem paa Grund af Mobilisering i 1914, tilbage til N. & W. og derfra afgivet som Sekretær til Forretningen i Petersburg, hvor han blev Direktør for A/S »Press Stanok« og udfyldte sin Plads fortræffeligt, indtil han kort før Jul 1918 maatte vende tilbage til København, da den diplomatiske Forbindelse med Rusland blev afbrudt; derefter var han Kontorchef hos N. & W. og assisterede ved Startningen af det finske og det belgiske Selskab i 1919, hvorefter han i Slutningen af Januar 1920 rejste til Bryssel og Paris for at lede de derværende Virksomheder.

I September 1920 konstateredes det, at han var stærkt angrebet af Tuberkulose i Lunger og Hals. Han tilbragte først et halvt Aar paa Sanatoriet i Pau, derefter et Aar paa Vejlefsjord Sanatorium og ca. et halvt Aar i Nærheden (paa Ulbækhus), derefter i Rungsted, hvor han døde 6. Febr. 1923. Gift med *Elena Koutchinsky*, født 26. Febr. 1896, Datter af russisk Kaptajn Koutchinsky, der faldt i Japanerkrigen, og Hustru. Barn: *Poul André Rambusch*, født 29. Sept. 1919 i København. Under Moderens Ophold i Udlandet opdrages han hos Bedsteforældrene.

Frode Christian Valdemar Rambusch, født 23. Marts 1859 i Sønder Omme, blev sammen med sine Søskende undervist i Hjemmet af Huslærere (Seminarister) og kom 1. Maj i Malerlære i Odense; han havde allerede som Dreng udprægede Anlæg for og Lyst til Tegning samt var meget poetisk anlagt og lærte lange Digte udenad, navnlig om svundne Tider. Fra Efteraaret 1874 forberedte han sig hos Arkitekt C. V. Nielsen

(bekendt Arkitekturmaler) til Optagelse paa Kunstakademiet, som han derefter frekventerede i 3 Vintre, medens han om Sommeren arbejdede som Maler; han var Elev dels paa Folkehøjskolen i Hoven og dels paa Askov Højskole. I Foraaret 1882 rejste han til Dresden og arbejdede i de følgende 7 Aar — to Gange støttet af det Larsenske Fond med Stipendier — dels der, dels i Berlin, Paris, Zürich og München, hvor han frekventerede »Kunstgewerbeschule« ca. 2 Vintre. I 1888 arbejdede han en Tid i Kristiania, hvor han blev forlovet med *Valborg Olsen* og rejste i Februar 1889 til New York, hvor han arbejdede sig frem ved stor Flid, Energi og Dygtighed, indtil han naaede at blive Eneindehaver og Direktør for »Rambusch Decorating Company« (2 West 45 Street, New York), bekendt og meget anset i de fleste af Staterne som i den østlige Del af Canada; det var navnlig Dekoration af katolske Kirker (ialt 125) og Klostre i stort Antal samt 40 Theatre og adskillige store Hoteller incl. Montering, der var hans Specialitet, og hvor han naaede frem til stor Anseelse som en af de dygtigste, maaske den dygtigste i dette Fag, der ogsaa for ham omfattede religiøse og symbolske Billeder, Glasmosaik, Metaldrivning og Stukatur. Katolicismen havde lige fra hans første Ungdom udøvet stor Tiltrækning paa ham, og han blev faa Aar efter sin Ankomst til New York selv Katolik; hans første Hustru blev ogsaa Katolik, begge Sønnerne blev opdraget i denne Tro, og hans anden Hustru var Katolik, da han under et Besøg i Danmark i 1902 lærte hende at kende.

Frode var et meget anset og skattet Medlem af den danske Koloni i New York, indenfor hvilken han indtog flere ledende Stillinger; og blev R. af D. den 24. Jan. 1911 under et Besøg i Danmark. Han havde en fortræffelig Hukommelse, særlig for nordisk Historie, Sagn og Poesi, talte ofte ved Møder om forskellige Emner og kunde udenad fremsige lange Digte. Han tilbragte sammen med sin Hustru Vinteren 1923/24 i Danmark og boede i Malmøgade 8, 2. Sal, hvor de førte et meget gæstfrit Hus; men svag, ja egentlig opslidt var han af de mange Aars anstrengende Arbejde. De rejste tilbage til New York den 17. April, men Svagheden tog til, og trods den Oplivelse, det var at tilbringe Sommeren paa deres Landsted i Huntington, maatte

han dog indlægges paa et Hospital i Brooklyn, hvor han døde stille den 19. Okt. 1924. Begravelsestidspunktet fandt Sted under stor Deltagelse fra Paulist Fathers Kirke den 21. Okt., Kardinaler og flere andre høje Gejstlige deltog; Jordfæstelsen skete paa Calvary Kirkegaard, hvor hans første Hustru ligger begravet; han havde ladet følgende lille Vers indhugge i hendes Gravsten:

En kærlig Hustru, en trofast Ven
En fuldtud elskelig Kvinde.
Gud signe din Sjæl i Himmelen.
Velsignet er her dit Minde.

Sønnerne, der begge er energiske og dygtige, fortsætter den store Forretning, hvortil de er fortræffelig uddannede.

Frode var gift 1. Gang med *Valborg Olsen*, født 30. Sept. 1867 i Kristiania som Datter af Malermester Henrik William Olsen (Søn af en Toldembedsmand, der kom fra Gaarden Stupa i Odalen) og Hustru Mathea Olsen, Datter af Hattemager Olsen i Kristiania, men født i Odalen. Valborg døde i New York (paa Staten Island) den 30. April 1900. Børn:

1. *Harold William*, født i Brooklyn 30. Nov. 1891, gift 1916 med *Olava*, født 14. Jan. 1896 som Datter af Ingeniør Steen og Hustru. Ingen Børn, 2 Adoptiv sønner: Harald William født 1. Febr. 1922 og Robert Edvard født 4. Jan. 1924.

2. *Viggo*, født 17. April 1900.

Gift 2. Gang 8. Maj 1902 med *Karen-Elise Juel*, født 24. Sept. 1865 i København som Datter af Toldinspektør Niels Juel, død 1897, og Hustru Anna, født Rømer.

Sigurd Harald Alfred Rambusch er født i Sønderømme og blev konfirmeret i Øster-Assels og kom derefter i Viborg Latinskole, med hvilken hans Fader ikke var tilfreds og derfor fik ham optaget paa et Artiumskursus paa Skovgaard ved Charlottenlund under Ledelse af Gotfred Rode; efter dennes Død fortsattes Undervisningen væsentligst af de samme Lærere paa Døckers Kursus i København, hvorfra han dimitteredes som Privatist 1880, manglende $\frac{1}{3}$ Point i første Karakter.

Efter at have bestemt sig for det medicinske Studium var han Volontør under Professor Mathias Saxtorf paa Frederiks Hospital, gjorde af og til Tjeneste som konstitueret Kandidat

paa Kommune Hospitalet og tog medicinsk Embedseksamen i 1888 med haud. prim., hvorefter han en kort Tid var Læge i Selde (det nordligste Salling), indtil han 1889 blev Distriktslæge i Sjørup, hvor han virkede i en stor og vidtstrakt Praksis — ofte hentet ca. 3 Mil bort — indtil han 21 Aar senere, altsaa 1910 blev Fysikus for Aalborg og Hjørring Amter; ved Sundheds-væsenets Omordning i 1915 blev han Amts- og Kredslæge i Aalborg. Men den anstrengende Virksomhed i Sjørup havde taget stærkt paa Kræfterne; Hjertet var blevet svagt, og trods gentagne Kurophold, navnlig paa Finsens Klinik, maatte han dog bestemme sig til at tage Afsked den 1. April 1918; sin sidste Tid levede han i Skørping, tæt ved Sanatoriet, og døde i en lille Bolig, som han nogle Maaneder forinden havde lejet, i Landsbyen den 14. Jan. 1919. Han blev under stor Deltagelse, navnlig fra sit gamle Klientel i og ved Sjørup, begravet paa Vroue Kirkegaard. Befolkningen har rejst en smuk Mindesten over ham, hvori er indhugget et Vers af Digteren Jeppe Aakjær, der var hans gode Ven og under sine gentagne Besøg i Lægeboligen i Sjørup havde skrevet nogle af sine smukkeste Digte.

Sigurd var den livligste og bedst begavede af de 4 Brødre, han havde en smuk Sangstemme og var meget afholdt af sit Klientel, ikke mindst paa Grund af sit gode Humør og Evne til at opleve og fortælle Historier; han var en meget dygtig Læge og sørgede for at udvide sine medicinske Kundskaber ved Studieophold og Kursus dels i København og dels i Udlandet; mange Interesser havde han, og han har skrevet: Studier over Ringkøbing Fjord 1900, Landbohjemmenes sanitære Forhold, 1905, Iagttagelser fra Midtjyllands Hedeegne, 1906, Dødsaaarsagen ved Ulykkestilfælde i Provinserne, 1907, Natteblindhedens Arvelighedsforhold, 1908, og Skolebørnenes fysikalske Udvikling, 1910, foruden flere Smaaskrifter og Bladartikler. R. af D. 1916.

Gift 6. Maj 1888 med *Johanne Faartoft*, født 25. Juli 1865 i Nykøbing paa Mors som Datter af Købmand Niels Faartoft og Hustru, Abelone, født Lassen. I Ægteskabet var der følgende 5 Børn:

Niels Edvard, født 25. Marts 1889 i Selde, Overingeniør ved »P. G. C.«, Stockton-on-Tees, gift i London Sept. 1911 med Marie Blackmore, Datter af Købmand Blackmore. Børn: *Sigurd*

Harald Alfred, født i London 23. Maj 1912. *Ejvind Vigge*, født i London 18. Juli 1914. *Joan*, født i Stockton-on-Tees 12. Aug. 1918. *Helga Lone*, født i Stockton 24. Nov. 1919.

Anna, født 18. Dec. 1890 i Sjørup, gift 30. Sept. 1918 med Dommerfuldmægtig Søren Nicolaj Sønderholm, født i Vammen 24. Aug. 1888, Søn af Gaardejer Lars Peter Sønderholm og Ane Kirstine, født Dahl. Børn: *Lars Peter*, født i Esbjerg 25. Aug. 1919. *Johanne*, født i Viborg 11. Jan. 1923.

Erik Reinhardt, født 14. Nov. 1892, cand. polit. Sekretær i Udenrigsministeriet indtil Foraaret 1925, derefter Skatteinspektør i Esbjerg. Gift 11. April 1922 med *Elisabeth Hansen*, født i Nykøbing Mors 28. Okt. 1898, Datter af Boghandler Hans Hansen og Anna Frida, født Frederiksen. Barn: *Hans Hartvig*, født i København den 24. Okt. 1923.

Hartvig Heinrich, født 18. Juli 1894, Dommerfuldmægtig i Esbjerg. Gift 18. Okt. 1919 med *Ingeborg Marie Sloth*, født 8. Marts 1899, Datter af Fabrikant Peder Odgaard Sloth og Jensine Marie, født Christiansen. Barn: *Ida*, født i Esbjerg 26. Jan. 1923.

Edvard Vilhelm August, født 29. Marts 1896, ansat som Ingeniør i Rambusch Decorating Co. i New York. Gift 3. Okt. 1925 med *Ellen Rigmor Laura de Fine Licht*, født 22. Aug. 1893, Datter af Premierløjtnant, Lodsoldermand de Fine Licht og Hustru, født Kabell.

Svend Trøst Rambusch blev undervist af en Lærerinde (senere Fru Andrea Hinding, født Olufsen) sammen med nogle andre Drengene fra Øster-Assels, indtil han efter Konfirmationen i 1885 kom i Huset hos sin ældste Broder, der sammen med cand. jur., senere Overretssagfører Lemming, og cand. med., senere Overlæge Vermehren, forberedte ham, saaledes at han i Foraaret 1886 blev optaget i 4. studerende Klasse i Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvorfra han blev Student 1889. Efter at have taget Filosofikum det følgende Aar var han en Tid Huslærer for Pastor Elmkvists Børn i Flødstrup (ved Nyborg). Han blev teologisk Kandidat 1895 med haud. I. og derefter personel Kapellan hos Provst Gudme i Ormslev og Kolt, indtil han 1896 blev Sognepræst paa Thunø, hvorfra

han 1902 forflyttedes til Skallerup og Vennebjerg ved Hjørring, hvor han var meget afholdt. Efter at være bleven slynget ud af en Vogn, hvis Heste var blevne løbske, paa den frosne Jord mellem Stoholm og Sjørup 25. Jan. 1909, var hans Nervekraft saa nedsat, at han ikke kunde prædike, og den 31. Dec. 1918 tog han sin Afsked; han har siden da boet i Nyborg og undervist i den derværende Straffeanstalt.

Gift 20. Maj 1896 med *Charlotte Louise Essemann*, født 13. Jan. 1869 i Aarhus, Datter af Regnskabsfører ved Statsbanerne, Cancelliraad *Andreas Essemann* og Hustru *Elisabeth Kirstine*, født *Bering*. 9 Børn:

a) *Helge Rambusch*, født 6. April 1897. Statsbetjent i det sønderjydske Ordenspoliti.

b) *Tage Rambusch* født 26. Sept. 1898. Ansat i Ø. K.s Filial, The Oriental Stores Ltd., Bangkok.

c) *Ingeborg Rambusch*, født 25. Febr. 1900, gift 5. Maj 1921 med Købmand (Kolonialhandler) *Aage Ejner Randbøl Petersen* i Lendemark ved Stege, født 18. Febr. 1893, Søn af *Møller* og *Gaardejer Georg Julius Petersen* og Hustru *Augusta Magdalene Randbøll*. Barn: *Svend Aage Randbøl Petersen*, født 8. Juli 1923.

d) *Else Rambusch*, født 4. Juni 1901, gift 20. Maj 1923 med Købmand (Manufakturhandler) *Einar Hasle Hansen* i Kværndrup, født 28. Jan. 1899. Søn af Manufakturhandler *Hans Madsen Hansen* og Hustru *Anna Margrethe*, født *Hasle*. Barn: *Anna Margrethe Hasle Hansen*, født 26. Febr. 1924.

e) *Elisabeth Rambusch*, født 1. Aug. 1902.

f) *Kirsten Rambusch*, født 3. Okt. 1903, gift i Kanada 10. Okt. 1925 med Ingeniør *Anders Ejnar Christensen*, født 12. Okt. 1881.

g) *Asger Rambusch*, født 7. April 1905. Isenkræmmer-kommis.

h) *Margit Rambusch*, født 24. Marts 1906.

i) *Bodil Rambusch*, født 15. Okt. 1907.

Børn af Bedstefaders andet Ægteskab:

1) *Amalie Frederikke Andrea Rambusch*, født 30. Dec. 1823 i Korsør, død 15. Juli 1904 i København. Gift 9. Aril 1844 med Sognepræst til Kullerup og Refs, Vindinge, *Hans Carl Ludvig Bagger*, født 5. Okt. 1807 i Flødstrup, død 25. Okt. 1891 i København. Amalie F. A. Rambusch's Børn med Pastor Hans C. L. Bagger:

a. *Vilhelmine Frederikke*, født 1845, død 15. Maj 1923, ugift.

b. *Margrethe Henriette*, født 31. Jan. 1850, gift med Proprietær Jørgensen i Skaane, født 24. Juni 1837, død 20. Juli 1907. 8 Børn:

1. *Jørgen Einar Bagger-Jørgensen*, Forpagter, født 23. Juni 1875, død 25. Maj 1914, gift 20. Aug. 1899 med *Jenny Regina Nilsson*, født 23. Dec. 1878. 3 Sønner og 2 Døtre.

2. *Hans Axel*, første Postkontrollør, født 27. April 1877, gift 8. Marts 1923 med *Maja Westerstål*, født 8. Juni 1885. 1 Datter.

3. *Lars Olof*, Kontorchef i den kgl. svenske Landmaaler-Styrelse, født 29. Jan. 1879, gift 30. Okt. 1909 med *Signe Lennor*, født 8. Marts 1878. 2 Døtre.

4. *Ernst Valdemar*, Læge, født 5. Juni 1881, død 29. Maj 1915.

5. *Holger Viggo*, Kaptajn i Karlskrona Grenaderregiment, født 4. Marts 1884, gift 29. Okt. 1922 med *Maria Gabriella Bager*, født 2. Jan. 1892. 1 Datter.

6. *Kristian Hugo*, Overlæge, født 30. Nov. 1885, gift 8. Marts 1914 med *Emy Norrgren*, født 27. April 1884.

7. *Karen Helga Amalia*, Kontorist, født 27. April 1887.

8. *Edith Elisabeth*, Gymnastikdirektør, født 16. Juli 1888, gift 12. April 1913 med Direktør *Niels Edvard Sjöbäck*, født 25. Okt. 1883. 3 Sønner og 1 Datter.

c. *Julie Theodora*, født 29. Juni 1852, død 30. Okt. 1922, ugift.

d. *Axel Halfdan Andreas Hartvig*, født 14. Maj 1855, »Ship, Engineer and Stowage Lurveyer« i New York, R. af D. 1925, gift 20. Juli 1883 med Agnes Hornemann i New York. 7 Børn:

1. *Elna Margaret*, født 6. Marts 1885, død 1886.

2. *Frank Evereth*, født 22. Sept. 1886, Marineingeniør, Lieutenant Commander, tog Afsked 1920 og er siden da i Faderens Forretning, ugift.

3. *Eleanor Margaret*, født 23. Aug. 1888, gift 20. Juni 1925 med Arthur Monley Jones.

4. *Mabel Elisabeth*, født 8. Marts 1890, Lærerinde, ugift.

5. *Henry Hornemann*, født 12. Nov. 1893, luthersk Præst i Pensylvanien, gift 20. Aug. 1920 med Margaret Finck. 2 Sønner.

6. *William Rambusch*, født 12. Nov. 1893, gennemgaaet teknisk Højskole og faret tilsøs, nu i Faderens Forretning, gift med *Agnes Jørgensen* 12. Sept. 1917. 1 Søn og 1 Datter.

7. *Grace Winifred*, født 11. Aug. 1898, gift 21. Sept. 1921 med Auentin Melling Schubert. 1 Søn og 1 Datter.

e. *Camilla Louise Adolfine Ida Caroline*, født 30. Okt. 1857. Gift med Afdelingsingeniør i Københavns Magistrat *Ove Nobel*, født 12. Aug. 1867, død 25. Juni 1916, R. af D. 2 Børn:

1. *Else Margrete*, født 1. Febr. 1898, gift 18. Nov. 1921 med *Jørgen Werner Blume*, Læge i Svinninge, født 1. Marts 1893. 1 Datter.

2. *Carl Nobel*, født 4. Okt. 1903, stud. jur.

f. *Maria Amalie*, født 18. Aug. 1860. Sygeplejerske i Norge.

g. *Anna Helene Birgitte Constantine*, født 19. Dec. 1863, gift med Bränniche.

h. *Helga*, født 26. Febr. 1866, død 1884 i København.

2) *Jacob Heinrich Victor Rambusch*, født 3. Nov. 1825 i Korsør, 1837 Kadet, 31. Maj 1845 Sekondløjtnant med Anciennitet fra 1. Aug. 1844 med Gerners Medaille, 1848 Næstkommanderende i Dampskibet »Ægir« og derefter i Fregatten »Freja« (Blokade i Østersøen), 1849 paa Linieskibet »Christian VIII« (Affæren ved Eckernförde d. 5. April), derefter i tysk Fangenskab, 1850 Næstkommanderende i Dampskibet »Slesvig«, 1. Dec. 1852 Premierløjtnant, 1852—55 og 1858—61 Fører af Postdampskibet mellem Korsør og Kiel, 24. Marts 1858 Løjtnant, 1863—67 Næstkomm. ved Søkadetakademiet, 1863 Næstkomm. i Korvetten »Valkyrien« (Kadetskib), 1864 Næstkomm. i Panserkorvetten »Dannebrog« og derefter Næstkommanderende i Korvetten »Valkyrien«, 29. Dec. 1866 Kaptajnløjtnant, 1867 Næstkomm. i Panserfregatten »Peder Skram«, 28. Maj 1888 Kaptajn, 1869 Chef for Skonnerten »Absalon« (Krydstogt i Østersøen og derefter i Troppetransport), samme Aar Chef for Panserbatteriet »Lindormen« (Prøvetogt) 5. Maj 1873, R. af D., samme Aar

Chef for Skonnerten »St. Thomas« (2det Prøvetogt), 19. Juli 1876 afskediget med Kommandørs Karakter, død 20. Jan. 1886 i København (Holmens Kirkegaard) (iflg. Tidsskrift for Søværn 1888). Gift med *Constantine Hansen*, født 24. Marts 1834, død 26. Dec. 1891 i København. 4 Børn, nemlig:

a. *Vilhelm Henrich*, født 1860, død 1863.

b. *Agnes*, født 10. Juni 1862, Elev af Kunstskolen for Kvinder 1878—85 og senere af Krøyer; udstillede første Gang i 1885 og senere omtrent hvert Aar. Hendes store Interesse for og Kærlighed til Danmarks Historie og Kæmpeviser har bevirket, at hendes fremragende Malerkunst særlig har søgt sine Sujetter derfra og bygget dem paa indgaaende Studier. Fortegnelsen over hendes Hovedværker findes bl. a. i Kraks »blaa Bog«, og hun har foruden adskillige patriotiske Artikler i Blade og Tidsskrifter skrevet »Nationale Værdier« (1917); ogsaa i denne Henseende har hun været meget productiv. Gift med *Harald Slott-Møller*, født 17. Aug. 1864 i København, Elev af Kunstakademiet 1882—83 og derefter indtil 1886 af Krøyer; udstillede første Gang 1886 og har senere været stadig Udstiller af fortræffelige Malerier, der har skaffet ham megen Anerkendelse. R. af D. 1919. Fortegnelse over hans Hovedværker findes bl. a. i Kraks »Blaa Bog«. Han har skrevet forskellige Artikler, navnlig om Kunst og bl. a. i 1917 »Kunstens Kilder«.

Barn: *Lykke Marie*, født 28. Aug. 1893.

c. *Valdemar Konstantin*, født 9. Dec. 1864. Forsvunden i Amerika.

d. *Agathe*, født 28. Sept. 1871, gift med Dr. med. Niels Muus, Sygehushæge i Maribo fra 1913; han er født 23. Maj 1866, Søn af Oberst Muus (død 1872) og Hustru, født Synnestved. Børn: *Jytte Marie*, født 21. Sept. 1904. *Strange Nielsen*, født 15. Aug. 1907. *Suzette*, født 13. Febr. 1911.

3) *Georgia Cathrine Sophie Rambusch*, født 18. Febr. 1828 i Korsør, død 14. April 1828 i Korsør.

4) *Harald Waldemar Ferdinand Rambusch*, født 23. Febr. 1829. i Korsør, død 13. Aug. 1829 i Korsør.

5) *Ida Rosalie Sophie Rambusch*, født 17. Juli 1830 i Korsør, død 1. Okt. 1888 i København, gift 17. Juli 1875 i Faxe med fhv. Birkedommer i Fejø Birk *Carl Anton Freuchen*, født

23. Marts 1835 i Magleby, Møen, død 19. Marts 1915 i København; ingen Børn. Freuchen var gift 1. Gang 28. Juli 1869 med Anna Margrethe Nødeboe, født 20. April 1842 i Vemmetofte, død 21. August 1870; Barn: Nuværende Sognepræst Peter A. Freuchen.

6) *Camilla Vilhelmine Henriette Rambusch*, født 1. Aug. 1832 i Korsør, død 15. April 1913 i København, gift 11. Maj 1852 i Korsør med Sognepræst til Skallerup og Vennebjerg i Aalborg Stift *Niels Bo Vilhelm Schrader*, født 9. April 1822 i København, død 4. Dec. 1894 i København. 8 Børn, nemlig:

a. *Steffen Hartvig*, født 21. Maj 1853 i København, Postmester i Skagen og derefter i Nykøbing, Sjælland, død 18. Sept. 1923 i København, gift 27. Okt. 1881 med Agnes Klitgaard, født 21. Jan. 1856, død 12. Febr. 1912, Datter af Købmand K. i Sæby. 9 Børn.

1. *Hjalmar Laurits*, født 11. Okt. 1882 i Skagen, Arkitekt, gift med *Alma Weber*, Datter af Hotelejer Weber, København. 1 Barn. (Søn).

2. *Gerda*, født 2. Marts 1884 i Skagen. Malerinde.

3. *Harald*, født 1. Febr. 1885 i Skagen, Telegrafist i »Store Nordiske«, senere Landmand i Brasilien.

4. *Niels Kaj*, født 6. Dec. 1886 i Skagen, Prokurist, gift med *Ella Mortensen*, født 27. Juli 1892. Datter af Toldforvalter M. i Vordingborg. 2 Sønner.

5. *Agnete*, født 1888 i Skagen, død 1889.

6. *Estrid*, født 4. Marts 1890 i Skagen, Lærerinde, gift med Toldkontrollør *Hans Poulsen*, København, senere Toldforvalter i Kolding.

7. *Ingeborg*, født 8. Okt. 1891 i Nykøbing, Sjælland, gift med Bankbestyrer *Termänius* i Lund. 2 Børn.

8. *Stephan Johannes*, født 12. Febr. 1893 i Nykøbing, S., Landmand i Brasilien.

9. *Knud*, født 20. Sept. 1898 i Nykøbing S., Landmand, død Nov. 1922.

b. *Axel Edvard*, født 25. Jan. 1855 i København, Rekrut 5. Maj 1874 ved 1. Ingeniørbataillon, Underkorporal 28. Sept. 1874, Korporal 28. Sept. 1875, Sekondløjtnant 28. Sept. 1876, Premierløjtnant 24. Sept. 1881 og samtidig forsat til Fodfolket, ansat ved 9. Regiment i Viborg, (Lærer ved Sekondløjtnantskolen for Fodfolket paa Kronborg 1889—90 og 1890—1891). Forsat 1. Juni

1891 til 2. Regiment i Helsingør, Kaptajn sammesteds 25. Okt. 1893. Afskediget af Linien 25. Jan. 1907. Ansat 1. April 1907 som Kompagnichef i Forstærkningen (senere Reserven), afskediget fra Reserven 25. Jan. 1915. R. af D. 30. Jan. 1901. Fungeret som teknisk Konsulent (Stadsingeniør) for Helsingør Kommune fra 1. Nov. 1895 til 20. Juli 1916 og tillige som Kommunens Bygningsinspektør fra 1. Jan. (²¹/₁) 1904 til 31. Marts 1923. Gift med *Dagmar Fangel*, født 21. Maj 1859 i Skanderborg, Datter af praktiserende Læge i Nykøbing, Falster, senere Distriktslæge i Hanherred, Frantz Emil Fangel (født 25. Juli 1824, død 16. Nov. 1878). Ægteskabet opløst ved Separation 15. Maj 1903. 5 Børn:

1. *Ellen Margrethe*, født 10. Maj 1886 i Viborg, gift 3. Aug. 1906 med Eksportør Jens August Brasen, Novorossisk, Sydrusland, født 5. Juni 1877 i København, Søn af Stabsintendant Christian Emil Brasen. 2 Sønner.

2. *Poul Emil*, født 18. Juli 1887 i Viborg. Malermester i Trørød, gift 12. Aug. 1922 med Louise Olga Jørgensen, født 9. Sept. 1898 i Kallundborg, Datter af Købmand J., Kallundborg. 1 Datter.

3. *Holger Ditlev*, født 3. Jan. 1889 i Viborg, Ingeniør og Fabrikleder ved udenlandske Fabriker under »Aarhus Oliefabrik A/S«, gift 19. April 1913 i Novorossisk, Sydrusland, med Ella Neumann, født 1. Maj 1888 i Odessa, Datter af Eksportør N. 2 Sønner (hvoraf den ene død).

4. *Børge Vilhelm*, født 8. Aug. 1891 i Helsingør. Handeltgartner i Lou, Sydsjælland, gift 28. Okt. 1923 med Anna Johanne Madsen, født 15. April 1903, Datter af Bagermester Holger M. i Næstved. 1 Søn.

5. *Mogens Stephan*, født 25. Okt. 1894 i Helsingør. Bestyrer af en Musikforretning i København.

c. *Vilhelmine Nicoline*, født 13. Marts 1857 i København, gift 18. Okt. 1877 med Sognepræst *Jens Frederik Balslev*, Jelstrup og Lyngby, Vendsyssel, senere i Sulsted, født 22. Marts 1839 i Uggerslev, Fyn. 7 Børn.

1. *Johan Vilhelm*, født 18. Aug. 1878 i Jelstrup, Toldassistent i Horsens, gift 12. Maj 1914 med Johanne Skou, født 20. Okt. 1883 i Snoldelev, Datter af Proprietær Skou, Ysleholm, St. Jørgensbjerg ved Roskilde. Ingen Børn.

2. *Knud*, født 30. Marts 1880 i Jelstrup, Landinspektør paa Mors, gift 1. Aug. 1917 med Emilie Nicoline Hansen, født 6. Aug. 1890 i Vordingborg, Datter af Vand- og Gasmester L. P. N. Hansen, Vordingborg. 2 Sønner.

3. *Kamilla Martine*, født 18. Dec. 1881 i Jelstrup.

4. *Dorothea*, født 16. Sept. 1883 i Jelstrup, gift 6. Sept. 1910 med Sognepræst i Øst Nykirke, senere i Aal, Marius Jens Engel Jensen, født 3. Okt. 1876 i Kallundborg, Søn af Togfører J. Jensen. 5 Sønner, hvoraf 1 død og 3 Døtre.

5. *Torkild*, født 18. Juli 1885 i Jelstrup, Maskinist i Tyskland, Schweiz og Frankrig. Frivillig i den franske Hær 1914, forsvandt i Slaget ved Neuville St. Waast i Nordfrankrig 9. Maj 1915.

6. *Anna Margrethe*, født 24. Juni 1887 i Sulsted, gift 20. Juli 1916 i Aarhus med Forvalter Benjamin Høg Warthoe Nielsen, født 14. Okt. 1888 i Kallehave, Søn af Uddeler Chr. Nielsen, Kjæng, Sjælland. 2 Sønner og 1 Datter.

7. *Valborg*, født 18. Maj 1894 i Sulsted, gift 27. Maj 1913 med Sognepræst til Henne og Lønne, senere til Højen ved Vejle, Ole Lund Olesen, født 7. Jan. 1881, Søn af Gaardejer Jørgen Olesen, Tversiggaard, Bjerne, Horsens. (4 Sønner og 1 Datter.

d. *Ida Margrethe*, født 11. Marts 1860 i København, Korrespondent og senere Prokurist, død 17. Febr. 1918.

e. *Niels Albert*, født 6. April 1863 i Kollerup, Hanherred, Prokurist, gift 3. Nov. 1893 med *Thora Marie Rasmussen*, født 26. Sept. 1867, død 11. Juli 1925. 2 Sønner og 2 Døtre, hvoraf 1 død.

1. *Else Nelly*, født 20. Aug. 1892 i København, død 31. Okt. 1893.

2. *Kjeld Boe*, født 14. Nov. 1893 i København, Boghandler-medhjælper.

3. *Erik Boe*, født 26. April 1896 i København, Gartner.

4. *Anna Margrethe*, født 21. Nov. 1900 i København.

f. *Einar Ditlev*, født 2. Febr. 1867 i Kollerup, Hanherred, Farmer i Mellen, Oregon, U. S. A.

g. *Oluf Boe*, født 27. Febr. 1869 i Kollerup, Hanherred, bosiddende i Ashland Wise, U. S. A., Handelsmand, gift 26. Maj 1897 i Junean Wisc. med *Fanny Camilia*, født i Washington D. C. 26. Dec. 1870, død 29. Nov. 1918, Adoptivdatter af Sagfører Vilhelm Rambusch, Junean Wisc. U. S. A. 2 Sønner.

1. *Harold William*, født 25. Maj 1898 i Wisc., gift. 1 Barn.

2. *Lawrence Oluf*.

h. *Johannes Vilhelm*, født 13. April 1872 i Kollerup Hanherred, Repræsentant, gift 18. April 1897 i Tølløse med *Ellen Suell Kiersgaard*, født 1. Marts 1875, Datter af Forpagter K., Sofienholm. 5 Børn:

1. *Eira Margrethe*, født 9. April 1898 i Sulsted, Vendsyssel, gift 5. Dec. 1919 med Afdelingslæge Sigurd Westkjer Hansen, St. Hans Hospital, født 13. Dec. 1888 Søn af Købmand Hansen, Dover pr. Hedensted. 3 Børn (Sønner).

2. *Ingeborg Beate*, født 8. Juni 1899 i Sulsted, Vendsyssel, Kommunelærerinde i Helsingør.

3. *Niels Bo Vilhelm*, født 22. Febr. 1901 i Tølløse, Sømand.

4. *Hans Adolf*, født 19. Febr. 1904 i København, Landmand i Argentina.

5. *Ida Elise*, født 10. Dec. 1915 i København.

C. Af tredie Ægteskab havde Bedstefader 1 Søn:

Vilhelm Marius Theodor Rambusch, født 5. Nov. 1839. Død 20. Sept. 1896 som Sagfører i Wisc., U. S. A., gift 2. Juli 1868 med *Emily Curtis*, født 28. Maj 1844. Barn:

Fanny Camilla, født 26. Dec. 1870, gift med *Oluf Bo Schrader*.

De følgende Nr. 4—8 er Børn af Slægtens danske Stamfader Johann Rambusch, (se Side 6 og 48).

4) *Friedrich Vollrath Rambusch*, født 25. Febr. 1745 i Slesvig By, Herredsfoged i Ahrens og Treya Herred og Foged i Bollingstedt med Bopæl i Slesvig By, 13. Marts 1775 Kommerceraad, død efter 1800. Gift i Okt. 1780 (Tilladelse til Vielse i Huset 7. Okt. 1780) med *Anna Dorothea Lorck*, født 12. Marts 1759 i Flensborg, død 28. Maj 1800 i Slesvig (St. Michaelis), Datter af Raadmand i Flensborg Heinrich Lorck og Hustru Anna Margaretha, født Claudius. Børn: (vistnok kun nedenævnte 4):

a. *Margaretha (Gretchen) Friederica Rambusch*, født 5. Sept. 1781 i Slesvig By, døbt 19. Sept. 1781 i Slesvig, død 9. Juli 1809 i Ærøskøbing. Gift 12. Febr. 1805 i Slesvig By (St.

Michaelis) med Syndicus ved St. Johannes Klosteret ved Slesvig, Justitsraad *Sophus Hans Erich Hennings*, født 5. Febr. 1777 i Pinneberg, død 3. Decbr. 1831 i Slesvig.

b. *Hartvig Heinrich Rambusch*, født 29. Juli 1782 i Slesvig By, Underofficer i Livregt. Ryttere, 20. Dec. 1799 reserveret Anciennitet foran Kornet Bjelke, 12. Marts 1801 Fændrik i Slesvigske Infanteriregiment paa yngste Fændriks Emolumenter, skal først absolvere Kursus ved Institutet (Anc. 20. Dec. 1799), 19. Juni 1801 Gage. 10. Juni 1803 Sekondløjtnant, 1. Jan. 1809 Premierløjtnant, tjente i det danske Hjælpekorps under Napoleon, deltog i Slaget ved Ratzeburg, udmærkede sig ved Steinhorst 4. Dec. 1813, 15. Jan. 1813 Stabskaptajn, 23. Febr. 1814 R. af D., 29. Juli 1828 Kompagnichef, 13. Marts 1832 Majors Anciennitet, 2. April 1839 Major, 20. Maj 1842 afskediget fra 1. Juli 1842, død efter 1863 formodentlig i Slesvig By. Gift 1835 (20. April 1835 Tilladelse til Vielse i Huset), med *Catharina Margaretha Johanna Jessen*, født 5. Dec. 1794 i Slesvig By, død 1840, Datter af Hans Burchard Jessen og Elsebe Marie, født Truelsen, vistnok død før 1862, formentlig barnløs.

c. *Friedrich Vollrath Rambusch*, døbt 10. Sept. 1783 i Slesvig By (St. Michaelis). (Faddere: Justitsraad Lobedanz, Demoiselle Lorck, Postmester og Vejinspektør Schäffer), levede i Aaret 1800.

d. *Sophia Friederica Rambusch*, født 27. Maj 1788 i Slesvig By (St. Michaelis), død 10. April 1853 i Slesvig. Gift 4. April 1810 i Frederiksberg ved Slesvig med sin ovennævnte Svoger, Syndicus ved St. Johannes Klosteret ved Slesvig, Justitsraad *Sophus Hans Erich Hennings*, født 5. Febr. 1777 i Pinneberg, død 3. Dec. 1831 i Slesvig.

5) *Maria Adolphine Christiane Rambusch*, født 1747 i Slesvig By, død 10. Sept. 1767 i Slesvig (St. Michaelis), 22 Aar.

6) *Antho Friedrich Georg Rambusch*, født 1. Dec. 1755 i Slesvig, døbt 22. s. M. i Gottorp Slotskirke. 1. Maj 1876 immatrikuleret ved Slesvig Universitet, 4. Nov. 1778 Auditor i danske Livreg. Ryttere, 14. Jan. 1784 dimitteret, Amts-, Told- og Licensforvalter i Sønderborg, 6. Jan. 1784 Kammerraad, 16. Jan. 1784 tillige Herredsfoged i Sønderborg, død 1. Dec. 1801 i Sønderborg. Gift med *Ida Charlotte Ericius*, døbt 22. Dec.

1761 i Slesvig By (Domkirken) død . . . , Datter af Kancelliraad Moritz Christian Ericius og Marie Augusta, født Ahlmann. Børn:

a. *Charlotte Elisabeth Rambusch*, født 24. Jan. 1795 i Sønderborg, død 1. Dec. 1830 i Slesvig (St. Michaelis). Gift 1822 (19. Dec. 1821 Tilladelse til Vielse i Huset) med Postmester i Burg paa Femern, Kaptajn *August Heinrich Baller*, født 21. Aug. 1795 i Neumünster, Søn af Fysikus i Neumünster, Dr. med. *Heinrich Conrad Baller* og *Friedericka*, født Schiønnemann. Død 1851 (?).

b. *Ida Rambusch*, Huslærerinde paa Frijsenborg, boede 1863 i Slesvig By.

c. *Frederikke (Fritze) Rambusch* havde kun en Arm og holdt 1863 Skole i Slesvig By for Smaapiger.

7) *Christian Jacob Rambusch*, født ca. 1756 i Slesvig. 1. Maj 1776 stud. juris. i Kiel, 5. Dec. 1777 dispenseret fra 2 Aars Studietid paa Universitetet i Kiel. 30. Juli 1779 Konfirmation paa det paa ham faldne Valg som Stads-Sekretær i Rendsborg, død 1780. 19. Dec. 1780 rescriberes til hans Enke, at hendes Ansøgning om Pension paa det bedste er anbefalet til General-Post-Kassen.

8) En Søn, der var Købmand, forsvandt paa en Rejse i Frankrig. Ugift.

Fortsættelse fra Side 14 af Johan Wolfgang Rambusch's Børn af første Ægteskab:

3) *Margaretha Rambusch*, født i Juli 1708, død 26. Marts 1713 i Weikersheim, 4 Aar, 8 Maaneder og 22 Dage gl., »an d. Blattern«, begr. 27. s. M.

4) *Johann Wolfgang Rambusch*, født 7. Okt. 1710 i Weikersheim (Fadder: Sognefoged Johann Plüger i Ebertsbruun), død 18. April 1813 i Weikersheim, 2 Aar, 6 Mdr., 13 Dage gl., begravet 19. s. M.

5) *Andreas Michael Rambusch*, født 1715 (ikke i Weikersheim). Død 9. Juli 1717 i Weikersheim, 1 Aar, 10 Mdr., 2 Uger 1 Dag gl., begravet 10. s. M.

6) *Anna Sophia Rambusch*, født 10. April 1718 i Weikersheim (Fadder: grevelig Bøssespænder Andreas Kleins Hustru,

Anna Sophia), død 10. April 1718 smstds. 6 Timer gl., begr. 12 s. Maaned.

B. Johann Wolfgang Rambusch's Børn af andet Ægteskab:

7) *Anna Susanna Euphosina Rambusch*, født 3. Dec. 1719 i Weikersheim (Faddere: Kammerraadinde Anna Ursula Heynold, Adelshaimsk Foged og Skolemester i Wachbach, Joachim Albrecht Christ's Hustru Susanna Maria og Mundkok Johann Strecker's Hustru Maria Euphosina), død 27. Aug. 1720 i Weikersheim, 9 Maaneder mindre end 7 Dage gl., begr. 29. s. M.

8) *Johan Albrecht Rambusch*, født 4. Febr. 1721 i Weikersheim (Faddere: Foged og Skolelærer Joh. Albrecht Christ og Mundkok Joh. Strecker), blev Gartner og er 1739 udvandret fra Weikersheim.

9) *Johann Joachim Rambusch*, født 24. Okt. 1722 i Weikersheim (Faddere: Mundkok Joh. Strecker, Foged og Skolelærer i Wachbach Joachim Albrecht Christ, Præceptor i Oettelfingen Joh. Rauh), død 8. Dec. 1722 i Weikersheim, 6 Uger og 2 Dage gl., begr. 9. s. M.

10) *Maria Juliana Magdalena Rambusch*, født 27. Nov. 1728 i Weikersheim (Faddere: Fru Susanne Marie Christ i Wachbach, Fru Maria Euphosina Strecker, Fru Anna Magdalena Rau i Edelfingen), første Kommunion i Weikersheim 1741.

11) *Maria Magdalena Rambusch*, født 22. Sept. 1731 i Weikersheim (Faddere de samme som ved den nærmest foregaaende Datters Daab.)

12) *Anna Maria Barbara Rambusch*, født 19. Juni 1734 i Weikersheim (Faddere: Pastorinde Anna Barbara Eibich i Adolzhausen, Fru Susanna Maria Christ og Fru Anna Magdalena Rau) død 25. Juni 1734 i Weikersheim »an denen Gichtern«, 6 Dage gl., begr. 27. s. M.

Hermed slutter Paul Hennings Oplysninger om Familien Rambusch.

Anm. Yderligere Oplysninger om Slægten har det indtil Udgangen af 1925 ikke været mig (J. R.) muligt at skaffe. Der er medtaget alle fødte Rambusch'er, deres Børn og Børnebørn.

Den samme Regel har jeg ogsaa fulgt med Hensyn til Moders Slægt, der er beskrevet paa de følgende Sider.

Desuden findes nogle Oplysninger om Børnebørns Børn i begge de to Slægter.

Som særligt Minde om mine Forældre fortsættes saa med Moders Slægt og hendes Erindringer samt sluttes med Gengivelse af den Artikel, Faders Ungdomsven, Pastor J. N. L. Schiørring, skrev om ham i Højskolebladet for 15. April 1897.

J. R.

Pastorinde *Anna Olufine Posthuma Rambusch*,
født Olufsen's Slægt paa fædrende og mødrende Side.

Fædrende Side.

OM DEN FAMILIE SCHEEL, hvis Stamtavle Dr. jur. Anton Wilhelm Scheel, Geheimekonferentsraad og Generalauditør, har udgivet hos Reitzel 1870, haves ingen Efterretninger, der gaar længere tilbage end til den i Aaret 1634 afdøde Oberst *Heinrich Scheel* (eller *Scheele*), som 1627 kom til Holsten med østrigske Tropper under Tilly. Efter sin Afsked nedsatte han sig i Schwabstedt. Han var gift med *Magdalene Reimers* og havde med hende 6 Børn. Den tredieældste,

Hans Scheel, er født 1631 og er Hoved for den ældre Linie. Han var Kaptajn, blev senere Forstmester og Jægermester og ejede paa Fyen en lille Gaard, som han kaldte *Scheelsborg*, og som blev afbrændt af de Svenske 1658. Han blev gift, førend han var fyldt 17 Aar, og hans ældste Søn var

Henning Scheel, Ejer af Godset *Tidselholt* ved *Svendborg*. Han er født 1648 og begravet 17. Sept. 1717, blev gift Nov. 1701 med *Anna Kirstine Trochmann*, døbt 4. Febr. 1684 og død 1756. I Ægteskabet var der 9 Børn, hvoriblandt:

Jørgen Scheel, døbt i December 1713 og død 21. Okt. 1793. Han var Konsumptionsforvalter og senere Byfoged i *Stubbekøbing*. Den 12. Nov. 1755 blev han gift med *Froe Catharine Staal*, død 10. Juni 1809. I Ægteskabet var der 4 Børn, den fjerdeældste var:

Engeline Jørgine Catharine Scheel, døbt 18. Okt. 1767 og død 28. Dec. 1842. Gift første Gang med *Hans Olufsen*, Køb-

mand i Køge, fra hvem hun blev skilt 1802. Gift anden Gang med *Henrik Christopher Valentin Friboe* (10. Aug. 1802), født 26. Maj 1772 og død 18. Sept. 1823. Major i Rytteriet og R. af D. Af sidste Ægteskab ingen Børn, af første følgende:

b. 1. *Anders Jørgen Olufsen*, født 23. Dec. 1786 og død 20. Juni 1834. Købmand i Saksøbing. Gift med *Johanne Georgine Clausen*, født 2. Sept. 1789. Død 22. Aug. 1853. Børn:

c. 1. *Oline Andrea Hansine Olufsen*, født 2. Juni 1814. Død 12. Febr. 1897.

c. 2. *Christen Olufsen*, født 10. Okt. 1816, død 20. Juni 18 ? .

c. 3. *Georg Engel Olufsen*, født 26. Febr. 1818, rejst til Amerika.

c. 4. *Fro Catharine Olufsen*, født 21. Marts 1820.

c. 5. *Emma Olufsen*, født 13. Aug. 1822, død 20. Jan. 1901. Gift med Købmand *Jacob Kaj Heinrich Heitmann*, født 9. Juni 1826, død 11. April 1869, Søn af Kompagnikirurg Carl Christoffer Heitmann (1788—1836) og Isabella Clausen (1791—1834). Børn:

d. 1. *Carl Georg Heitmann*, født 3. Marts 1855, død 1910.

d. 2. *Anna Georgine Heitmann*, født 27. Juni 1858. Død.

d. 3. *Emmi Emilie Franzisca Heitmann*, født 21. Maj 1863, død 17. Nov. 1925.

c. 6. *Hans Olufsen*, født 29. Maj 1824, død 2. April 1889. Gift med Oline Hansen, født 3. Dec. 1830, død 13. Febr. 1906. Børn:

d. 1. *Anna Marie Louise Olufsen*, født 4. Dec. 1850, død 20. Febr. 1920.

d. 2. *Andrea Georgine Olufsen*, født 9. Juli 1861. Gift med Læge, Justitsraad *Johan Christian Hinding*, født 2. Febr. 1852. Børn:

Daisy, født 7. Maj 1886. gift med Erik Bayer, 3 Døtre.

Dagny, gift med Christen Ingvorsen, født 23. Juni 1888.

2 Sønner og 2 Døtre.

Sonja, gift med Aage Christiansen, født 21. Nov. 1892. 1 Søn.

Poul, født 19. Sept. 1896, død 1899.

Vagn Olufsen, født 12. Dec. 1899.

Haakon Olufsen, født 23. Maj 1909.

d. 3. *Fro Albertine Olufsen*, født 15. Juli 1863, død 30.

Maj 1917. Gift med Professor ved Landbohøjskolen Gerhard Sand, født 7. Febr. 1861, død 24. April 1921. Barn:

Inge Margrethe, født 26. Juni 1891, gift med Premierløjtnant i Generalstaben Johan Nordentoft, født 21. Marts 1891. Barn: *Elisabeth Sand Nordentoft*, født 8. Juli 1921.

d. 4. *Axel Julius Jørgen Olufsen*, født 7. Maj 1865. Læge paa Frederiksberg, gift med Pouline Jacoby, født 25. Nov. 1864. Barn: *Agnethe*, født 9. Maj 1896.

d. 5. *Hans Peter Edvard Olufsen*, født 3. Okt. 1866. Postkontrollør af 1ste Grad, ugift.

d. 6. *Ingeborg Camilla Olufsen*, født 11. Marts 1869, ugift, pens. Oversygeplejerske.

d. 7. *Aage Thorvald Olufsen*, født 1. Dec. 1870. Kasserer ved Kongens Civiliste, Justitsraad, R. af D. og DM. pp. gift med Edel Bang, født 12. Okt. 1875, Datter af Veterinærfysikus, Professor Dr. med. Bang og Hustru. Barn: *Gerda Fro Olufsen*, født 16. Maj 1901.

d. 8. *Elisabeth Johanne Olufsen*, født 8. Juni 1873. Gift med Overretssagfører Viggo Buemann, født 7. Marts 1866, R. Søn af Sagfører J. D. B. Buemann. Børn:

Kirsten, født 5. Sept. 1897, gift 1ste Gang med Ingeniørkaptajn Poul Dorph, født 31. Maj 1886, død 3. Jan. 1921. Barn: *Marie Elisabeth*, født 24. April 1919.

Gift 2den Gang 1925 med Overretssagfører Laurits Christian Laursen Egholm, født 25. Okt. 1885.

Else, født 4. Marts 1900, gift med Premierløjtnant i Rytteriet Victor Bonnesen, født 22. Aug. 1895.

c. 7. *Caroline Margrethe Olufsen*, født 3. Juli 1826.

c. 8. *Poul Andreas Olufsen*, født 28. Marts 1829. død.

c. 9. *Anna Olufine Posthuma Olufsen*, født 19. Sept. 1834. Død 28. Okt. 1913. Gift med *Edvard Vilhelm August Rambusch*, født 4. Okt. 1821, død 14. Dec. 1896, Sognepræst senest til Vindinge ved Nyborg. Børn (nærmere omtalt Side 38):

d. 1. *Frits Henrik Johannes*, født 27. Juni 1857.

d. 2. *Frode Kristian Valdemar*, født 23. Marts 1859, død 19. Okt. 1924.

d. 3. *Sigurd Harald Alfred*, født 25. Maj 1861, død 16. Jan. 1919.

- d. 4. *Ida Nanna Marie*, født 12. Dec. 1863, død 5. April 1883.
- d. 5. *Thorvald Viggo Halfdan*, født 1. Marts 1866, død 19. Febr. 1867.
- d. 6. *Viggo Thorvald Aage*, født 10. Juli 1868, død. 13. April 1870.
- d. 7. *Svend Trøst*, født 8. Dec. 1870.
- d. 8. *Alhed Ingeborg Andrea*, født 17. Maj 1873, død 29. April 1880.
- b. 2. *Fro Cathrine Olufsen*, født 23. Marts 1790. Gift 10. Juni 1812 med Etatsraad Christian Frederik Friis til Gjedsergaard, født 27. Juni 1782, død 27. Sept. 1845. Børn:
 - c. 1. *Christian Friis*, død ung.
 - c. 2. *Emma Eline Frederikke Friis*, født 2. Marts 1814, død 11. Dec. 1847. Gift 15. Nov. 1839 med Kaptajn og Kammerjunker Frederik Christian Wichfeld, født 15. Nov. 1802. Ingen Børn.
 - c. 3. *Frederik Friis*, død i spæd Alder.
 - c. 4. *Augusta Friis*, født 15. Dec. 1816. Gift 29. Juni 1844 med Jægermester Peter Johannes Neergaard til Aakjær, Dybvad og Rantzausgave, født 21. Maj 1815. Børn:
 - d. 1. *Christian Sigvard Neergaard*, født 16. Dec. 1847.
 - d. 2. *Fro Louise Neergaard*, født 19. Aug. 1849.
 - d. 3. *Carl August Neergaard*, født 21. Juni 1851.
 - c. 5. *Fro Louise Mathilde Friis*, født 16. Aug. 1819. Gift 13. Dec. 1853 med Appellationsraad, Byfoged i Odense, senere Konferentsraad, Johan Georg Christopher Frederiksen Koch, K. af D. og DM pp, født 11. Juni 1827. Ingen Børn.
 - c. 6. *Johannes Friis*, død i en spæd Alder.
- b. 3. *Jørgen Scheel Olufsen*, i Almindelighed kaldet Jørgen Scheel, født 29. Marts 1793, død 20. Dec. 1860, ugift, en Tid Løjtnant ved Cavalleriet.

Mødrende Side.

De efterfølgende Oplysninger er uddragne af *Pastorinde Poulina Petersens Memoirer* (594 tætskrevne Kvartsider), udgivne i beskaaret Form i *Memoirer og Breve*, af Julius Clausen og P. F. R. Rist XXXI, Erindringer af Pastorinde Poulina Petersen, født Clausen, Gyldendal 1919, 164 Sider.

Claus Petersen, Ejer af Gaarden Østeland i Lyngdals Herred i Norge. Hans Fader var Skolelærer.

Peter Christian Clausen, født 1763, død i Nyborg 1855. Han var i sine unge Dage Kammertjener hos General Manspach, Chef for det sønderfjældske Regiment i Norge og Kommandant paa Fæstningen Frederikssten. Han blev gift med *Kari Goui*, født paa Gouigaarden ved Laurvig 1761, død 25. Jan. 1829. Giftermaalet fandt sandsynligvis Sted i 1785 eller 86. De havde meget lidt at leve af, indtil General M. skaffede ham Ansættelse som Overtoldbetjent i Vordingborg 1790, og han blev der, indtil han 1807 forpagtede Roskilde Kro, hvor han blev til 1812, da han overtog Kallehave Færgegaard. Ogsaa her kneb det med Udkommet, hvorfor de flyttede til Vordingborg og levede der under meget smaa Forhold, indtil han paa Datteren Poulines Forbøn hos Frederik den 6's General Bülow 1812 fik Embedet som Told- og Overkonsumptionsbetjent i Nyborg. Efter sin første Kones Død giftede han sig med Jomfru Knor. Børn af første Ægteskab (ingen af andet):

a. *Charlotte Amalie Clausen*, født 1787. Hun døde ugift, var forlovet flere Gange, men urolig, lidenskabelig og lunefuld og tog Livet af sig.

b. *Johanna Georgina*, gift med Købmand A. J. Olufsen i Saksøbing 1811. Hun er født 1. Sept. 1789 og døde 22. Aug. 1853. Hun havde et hæftigt Sind, men et blidt og fromt Udseende, var koparret og havde en bred, svajet Næse, var noget menneskesky og ønskede i sin Ungdom en rolig, sorgfri Existens og

lignede ikke Søstrene; hun var ikke let at omgaas, sang smukt og kunde være meget munter og have pudsige Indfald.

c. *Isabella Clausen*, født 1791 og gift med Kompagnikirurg Carl Christoffer Heitmann, født 1788 og død 1836. De levede i meget trange Kaar; hun var nøjsom, mild og god og havde mange Interesser.

d. *Jacob Clausen*, født 1800. Flink i Skolen, men da der ikke var Raad til at lade ham følge sin Lyst og studere, blev han sat i Handelslære, fik senere sin egen Forretning i Korsør, gik fallit og levede derefter til sin Død under meget fattige Forhold.

e. *Anna Poulina Margrethe*, født 2. Okt. 1803. Gift 22. Dec. 1832 med Pastor Henrik Petersen, Lærer ved Landkadetakademiet og for Frederik den 6's Børn med Grevinde Danne-
mand samt for Prins Kristian af Glyksborg (Kristian den 9'), da denne var 12—13 Aar. Senere blev han Præst i Citadellet fra 4. Maj 1834 til 19. Juli 1852 og derefter indtil 1869 i Allerslev ved Præstø, tog sin Afsked i 1869 og flyttede til København, hvor begge Ægtefæller døde paa Gl. Kongevej i 1886.

Poulina Petersen var en meget begavet Kvinde, der digtede, malede (ialt 49 Malerier), debuterede paa det kgl. Teater 1825 og var kgl. Skuespillerinde fra 1827—32. Nedenfor findes Afskrift af de første 7 Sider af hendes Memoirer.

I hendes Ægteskab med Pastor Petersen var der 3 Børn:

I. *Harald Frithjof Henrik Julius Petersen*, Præst senest i Aunslev og Bovense ved Nyborg, født 3. Febr. 1834, død 25. Nov. 1916. Gift 26. Juli 1861 med Frederikke Mariane, født Schepelern, født 22. Nov. 1837, død 25. Aug. 1921. Børn:

1. *Henrik Christian Petersen*, født 11. Aug. 1862, død 23. Maj 1887.

2. *Alexandrine Poulina Petersen* født 9. Aug. 1864, gift 7. Jan. 1890 med Søren Damsgaard, født 30. Maj 1859. Børn: *Henrik*, født 16. Marts 1892, død 1901.

Alexis, født 27. Okt. 1898, gift i Shanghai med Dorothy Smith.

Tage, født 12. Marts 1897, død 1923.

Ellen, født 12. Okt. 1898, gift 4. August 1922 med Adjunkt Otto Ahrming.

Anna, født 8. Sept. 1900, gift 1922 med Peter Emil Larsen.

3. *Christian August Petersen Schepelern*, født 8. Sept. 1867, død 5. Juni 1906. Gift 4. Maj 1895 med Agnes Hansen, født 13. April 1869. Børn:

Elsa, født 14. Marts 1897, gift 3. Jan. 1917 med Carl Pihl, født 27. Juni 1891.

Herbert, født 31. Maj 1904.

4. *Johannes Petersen Schepelern*, født 30. Sept. 1877, gift 1. Maj 1903 med Rigmor Wissing, født 5. Maj 1882. Børn:
Yrsa, født 10. Nov. 1905.

Harald, født 9. Jan. 1907, død 3. Marts 1907.

Inge, født 31. Juli 1908, død 15. April 1917.

II. *Thorvald Saxo Viggo Petersen*, født 15. Dec. 1839, død 18. Nov. 1921. Konferensraad, Professor, K. af 2den Grad, DM., Gb. Em. T. og 5 udenlandske Dekorationer. Livlæge hos Kristian den 9'. Gift 28. Febr. 1868 med Augusta Stefanie Mathilde, født 13. Okt. 1840, Datter af Oberst L. S. Kellner og Hustru, født Zuber, død 19. Maj 1918. Børn:

1. *August Henrik Stefan Petersen*, Dr. med. Læge i Gentofte, født 21. Febr. 1869. Gift 29. Jan. 1902 med Thyra Frederikke, født 8. Aug. 1878, Datter af Sognepræst Jantzen og Hustru i Gentofte. Børn:

Jenny Stefanie Grimmer Petersen, født 2. Sept. 1903.

Poul Thorkild Grimmer Petersen, født 25. Sept. 1904.

2. *Poul Thorvald Petersen*, født 14. Aug. 1870, død 25. Dec. 1886.

3. *Viggo Stefan Kellner Petersen*, Ingeniør, cand. polyt., født 14. Juni 1876. Gift med Helga Lauritzen, født 18. Juni 1879.

4. *Regnar Grimmer Petersen*, født 1. Dec. 1878, død 1879.

III. *Helga Camilla Pouline Juliane Petersen*, født 11. Okt. 1836 i Citadellet, død 12. Nov. 1885 i København. Gift 5. Dec. 1863 med Premierløjtnant August Stefan Frederik Christian Kellner, født 16. Juni 1836 i København, død som Oberst 11. Sept. 1912 i Gentofte. Børn:

1. *Pouline Henriette Louise Augusta Kellner*, født 14. Aug. 1865. Gift 19. Dec. 1890 med Proprietær Haldor Christopher Meidel, født 2. Jan. 1860 i Faardrup. Børn:

Axel Meidel, født 7. Okt. 1891. Handelsmand i Bergen.

Einar Meidel, født 7. April 1893. Bestyrer af Korsør Forsørgelsesanstalt.

Helga Meidel, født 16. Juni 1895.

2. *Ludvig Stephan Kellner*, født 16. Jan. 1870. Kredsinspektør under Københavns Magistrat. Gift 17. Maj 1895 med Mathilde Alida Hvalsøe, født 28. Aug. 1869, Datter af Overretsprokurator Hvalsøe. Børn:

Aage Stephan, født 29. Juli 1896, død 6. April 1897.

Ebba, født 16. Sept. 1898. Faglærerinde.

Valborg, født 13. Maj 1902. Faglærerinde og Forfatterinde.

UDDRAG AF POULINE PETERSENS MEMOIRER

HØJT OPPE I AAS SOGN i Lyngdalen*) i Norge ligger Gaarden Østeland i henrivende skønne og storartede Omgivelser. I Midten af det 18. Aarhundrede levede paa hin Gaard en Bonde ved Navn *Claus Petersen*. Hans Fader havde været Skolelærer, og Sønnen havde efter sin Stand faaet en god Opdragelse. Det ældste af Claus Petersens Børn, *Peter Christian*, havde det Hverv hver Dag med sin velklingende Stemme at læse til og fra Bords, og naar man gik i Kirke, var det Christian, der blev betroet at bære Salmebogen; men han forstod ikke at skatte de Fortrin, som hans Førstefødselsret gav ham. Hvor langt hellere klatrede han ikke om mellem Klipperne for fra de højest Punkter at skue ud i den Verden, der laa uden for den snævre Kreds, hvori han bevægede sig.

Da han blev saa gammel, at han skulde fremstille sig paa Session, havde Danmark og Norge Krig (1788) med Sverige under Gustav den 3's Regering, og den højstkommanderende for det søndenfjeldske Regiment i Norge var General Manspach (levede 1744—1803). Denne tog det ny Mandskab i Øjesyn og standsede overrasket foran den unge Mands udmærkede Skønhed. Med en høj, slank Vækst forbandt han ualmindelig noble Ansigtstræk, et smukt kulsort Haar — saa stort, at han ikke behøvede at sætte løst Haar til Pисken i Nakken — en frisk Ansigtifarve og et Par milde blaa Øjne, der i glad Forventning skuede ud mod Fremtiden.

*) Lyngdals Herred gennemskæres af Landevejen og Jernbaan mellem Christianssand og Stavanger.

General Manspach blev saa indtaget i det unge Menneske, at han efter kort Tids Forløb antog ham til Kammertjener og viste ham fremdeles megen Velvilje og Godhed. Efter Træfningen ved Qvistrumbro blev han sendt som Kurer til Gustav den 3', og denne havde venligt klappet ham paa Skulderen og kaldt ham »min Gosse«, hvilket i Forbindelse med Kongens Skønhed gjorde et saa dybt Indtryk paa ham, at det endnu bevarede i hans høje Alderdom. Efter at Feltoget var endt, fulgte Kristian sin Herre paa en Rejse til Tyskland, hvor Generalens gamle Moder boede i Kurhessen. Hans Herre behandlede ham mere som en Søn end som en Tjener. Han sad inde i Vognen hos ham, og han tog ham med sig overalt, hvor det lod sig gøre, og den unge Kammertjener gjorde Lykke, hvor han kom. Han lærte meget hurtigt det tyske Sprog og det dengang saa yndede Guitarspil og sang dertil med en ualmindelig smuk Tenorstemme, der ikke endnu i en høj Alder havde tabt sig.

Imidlertid opfattede han Livet mere igennem Følelsen end gennem Forstanden, og han forblev vel næppe uberørt af den letsindige Adfærd, som han var Vidne til mellem de høje Herrer, som han i sin underordnede Stilling kom i Berøring med, og Rejselivet gav ham en Hang til Adspredelser, der senere ofte skadede ham i Livet, ja det gik saa vidt i denne Retning, at han ofte, da han var bleven Familiefader, opsigde en god Bolig og lejede en slettere, naar denne laa paa et muntre Strøg i Byen, eller man havde en smukkere Udsigt fra Vinduerne.

Generalen var ofte med flere andre i Besøg hos en Enke i Tyskland, der var ung og smuk og altid behandlede den unge Kammertjener med udmærket Forekommenhed, hvilket denne optog med dyb Ærbødighed. Men hvor forbavset blev han ikke, da Generalen en Dag kaldte ham ind og modtog ham med de Ord: Nu, Christian, kan du gøre Din Lykke. Grevinden har bedt mig foreslaa Dig at blive hendes Mand. Hun tilbyder Dig sin Haand og vil forinden sørge for, at Du kommer i en bedre Stilling.« Men hans Hjerte havde allerede valgt, og Grevinden med sin Rigdom og Glimmer formaaede ikke at fortrænge en skøn norsk Pige af hans Kærlighed.

Omtrent et Aar før ham fødtes paa en Gaard i Nærheden

af Laurvig et Pigebarn, som blev kaldt Kari. Hendes Fødsel kostede Moderen Livet, og Faderen, *Jean Goui*, som var en velhavende Mand, fandt i sin anden Kone en brav Ægtefælle og Husmoder; men hans to Døtre fandt paa ingen Maade nogen kærlig Stifmoder i hende. Da de voksede til, sendte han derfor den ældste Datter til Holland, hvor han havde Familie paa sin Faders Side. Denne var nemlig en Franskmand, der ogsaa hed *Jean Goui*, og som var blevet forskrevet til Norge for at have Tilsyn med et Jernværk og havde købt Gaarden ved Laurvig, som efter ham kaldtes *Gouigaarden*. Hans Sønnesøn, *Karis Fader*, holdt ikke af det fremmede Navn og kaldte sig *Lundberg* efter Moderen.

Da den yngste Datter, *Kari*, blev voksen, blev hun efter sit Ønske sendt til Laurvig for at lære Skrædersyning og Modepynt, eller som det hed i Datidens Sprog: »at stikke op«. Den unge Pige havde udviklet sig til en regelmæssig Skønhed. Hun kom i Huset hos Admiral *Grotschillings* i *Frederikshald*, hvor hun i den ældste Datter fandt en sand Veninde, der mere behandlede hende som en Søster, end som et underordnet Medlem af Huset, og derfor nævnte *Kari* aldrig senere »Frøken *Trine*« uden med Kærlighed og Taknemmelighed. Denne Frøken *Grotschilling* var den senere bekendte *Klaverspillerske*, der udmærkede sig i de fornemme, københavnske Kredse ved sit Talent og endogsaa lod sig høre offentlig ved en Koncert med stort Bifald. Senere blev hun gift med *Komponisten*, *Kapelmester Naumann*. Af hende lærte *Kari* mange af hin Tids Yndlingsange, f. Eks. *Tullins Hyrdedigte* og flere i den Smag. Hvor ofte har jeg ikke som Barn siddet paa en Skammel ved min Moders Fødder, naar hun spandt, og lytted, naar hun med sin, forresten ubetydelige Stemme sang: »Ak, gid *Melicerta* var min«, og hvor muntert lo jeg ikke, naar hun sang om *Hyrdinden*, der vilde svare *Nej*, men tog *Fejl* og svarede: »Ja, ja, ja, ja«. Dog var af alt, hvad hun sang, de gamle *Kæmpeviser* mig dog de kæreste.

Da *Admiralens* alle holdt af hende, tog de hende med paa en Rejse til *København*. De boede der hos den rige *Grosserer Peschie*, der ejede den store røde Gaard ved *Holmens Kanal*, hvor nu *Landmandsbanken* er. Her lærte hun at kende

en ung Franskmand af et ubetydeligt Ydre, men med en udmærket ædel Karakter. Hans Navn var Jacques Agier, og han blev senere en af Hovedstadens betydeligste Grosserere. Et andet Handelshus's Fallit drog senere hans Hus med sig, og dette uventede Slag, og maaske ogsaa andre ubekendte Sorger, kunde han ikke bære. Sortesøens (Sortedamssøens) Bølger lukkede sig over hans Lig.

Saavel den unge Agier, som Admiralens eneste Søn, en ung Søofficer, udmærkede Kari Goui eller Lundberg, som hun kaldtes, og gav hende det tilkende ved alle Lejligheder. Hun agtede den unge Grotschilling, hun havde den unge Agier meget kær, men elskede ingen af dem. Da Grotschilling friede til hende, undskyldte hun sig med, at hun intet passende Parti var for ham, og at hun aldrig vilde gøre hans Familie imod. Han giftede sig senere med sine Forældres Stuepige, der forresten skal have opført sig meget smukt og agtværdigt baade som Kone og Enke. Mere stille og blidt ytrede Agier sin Tilbøjelighed for den unge Kari.

En Dag kom en af Pigerne og fortalte, at der med General Manspach var kommen et ungt Menneske til Byen fra Norge, som flere havde antaget for hendes Broder, thi han lignede hende ganske paafaldende. Da Kari forsikrede, at det ikke var Tilfældet, svarede Pigen, at saa blev der vist et Par af dem, thi Ægtefolk skulde jo altid ligne hinanden, og Generalens Kammertjener var det smukkeste Menneske, hun havde set. Kari smilte og hævede den krumme Næse en Linie højere.

Den første Gang, de to unge Mennesker saa hinanden, var deres Skæbne afgjort. Kort efter blev de forlovede. Den unge Agier blev syg ved Efterretningen herom og maatte kæmpe haardt, før han overvandt den bitre Skuffelse.

Som saa mange andre giftede mine Forældre sig uden egentlig at have noget at gifte sig paa. Han forblev i sin Tjeneste hos Generalen i Norge, og hun gjorde sin Færdighed i Haandarbejder gældende.

Deres første Barn, Charlotte Amalie, blev født 1787, to Aar efter fødtes Johanna Georgina og atter to Aar efter Isabella, som blev opkaldt efter Generalinden. Da Familien saaledes forøgedes, kunde de ikke længere ernære sig med deres smaa

Indtægter; men det lykkedes min Fader ved Generalens Hjælp at erholde et Embede som Overtoldbetjent i Vordingborg, og saaledes forlod de Norge og bosatte sig i Danmark. Det bevægede Liv, min Fader havde ført i sin første Ungdom, havde efterladt Følger i hans Karakter, der gjorde ham uskikket til et stille husligt Liv. Adspredelser, Forandringer og Selskab var og blev en stadig Trang for ham, og lidt efter lidt gjorde min Moder den højtelskede Mands Tilbøjeligheder til sine, saa at enhver, der traadte ind under deres simple Tag, fandt et muntert, gæstfrit Hus.

Ved min Faders Stilling som Embedsmand forbedredes deres Kaar saaledes, at de før Aaret 1805 kunde købe sig en Gaard i Vordingborg, som laa midt for Landevejen til Gaabense; nu har Byens smukke Raadhus rejst sig paa dens Grund.

ANNA RAMBUSCH'S OPTEGNELSER.

(NOGET FORKORTEDE)

SOM DET FREMGAAR AF SLÆGTSREGISTRENE, var mine Forældre Købmand Anders Jørgen Olufsen i Saxe-købing og Johanne Georgine, født Clausen.

Min Fader havde, efter hvad mine ældre Søskende og min Moder har meddelt mig, et muntert, livligt Sind, var Godheden selv og meget afholdt; han blev bedt meget ud til Selskaber og Jagter, da han medbragte godt Humør og var en dygtig Jæger; han var ret velhavende, da han giftede sig; men Pengekrisen og andre Forhold gjorde, at han kom i økonomiske Vanskeligheder og maatte gaa fallit; medens han arbejdede sig frem paany, boede min Moder og mine Søskende hos hendes Forældre i Vordingborg, der selv havde det smaat; efter sin Farbroder arvede han 10.000 Rigsdaler, som jo var en god Hjælp og bragte ham paa Fode, saa han atter kunde faa sin Hustru og Børnene hjem til Saxe-købing; Forretningen gik fremad, han fik Koncession paa Enhandelen paa Fejø, hvad der var en stor Begunstigelse; paa en Rejse dertil døde han den 20. Juni 1834 af Apoplexi. Dokumentet angaaende Koncessionen havde han hos sig og formentlig ogsaa en ikke ubetydelig Sum i rede Penge.

En Mand paa Fejø, der havde hjulpet min Fader under Sygdommen, paastod, at han havde faaet Dokumentet af Fader; men hverken det eller Pengene fik min Moder nogensinde fat i.

Min Moder var en kærlig og dygtig Kvinde og skal i sin Ungdom have haft Figur som en Gratie. Med Aarene blev hun svær og holdt ikke af at komme ud blandt Fremmede, hvorfor det altid var min Fader, der ledsagede saavel mine ældre

Søskende som mine Tanter, specielt Poulina, naar de skulde deltage i Baller, Køreture og deslige.

Da min Fader døde, maatte Børnene sendes ud blandt Fremmede og Slægtninge, og Moder var da meget fattig. Jeg blev født 3 Maaneder efter min Faders Død og har aldrig haft Lejlighed til som Barn at leve sammen med mine Søskende.

Da jeg var ca. 4 Aar, blev jeg meget syg, og svævede mellem Liv og Død. Lægen, der behandlede mig — Digteren Emil Aarestrup — nænnede ikke at sige til min Moder, hvor syg jeg var, da hun holdt saa meget af mig, og mit livlige Sind var hende til megen Oplivelse og Trøst. Dr. Aarestrup sagde en Aften til en af min Moders Veninder, der hjalp hende med at pleje mig: »Jeg vil komme igen Kl. 12, men saa er Barnet død«. Han gav mig Moskus, jeg faldt i Søvn, og da jeg vaagnede, var Krisen overstaet, og jeg sagde til Moder: »Jeg har været oppe hos Vorherre, men han sagde, jeg kom for tidlig«. Erindringen om denne Drøm har tit været mig til Trøst.

I Saksjøbing gik jeg i Skole, til jeg var 13 Aar, men da foreslog min Faster, Etatsraadinde Froe Friis, at jeg skulde sendes til Nykøbing paa Falster, hvor jeg kunde faa meget bedre Undervisning, og at jeg derefter skulde uddannes til Lærerinde i et Pigeinstitut i København. Afskeden fra Moder var svær for os begge, men efter et Aarstids Forløb flyttede hun til Nykøbing, hvor jeg da næsten daglig besøgte hende, naar jeg var færdig med at lære mine Lektier, hvad der ikke tog lang Tid; jeg skal allerede i 4 Aars Alderen have kunnet læse.

Min nævnte Faster var meget god imod mig hele mit Liv; mine Ferier tilbragte jeg næsten altid hos hende paa Gedsergaard; artig var jeg vist ikke i nogen særlig Grad, hældte Levertranen, jeg skulde have, bort. En forældreløs, rig, men svagt begavet Baronesse Bertouch-Lehn, der blev opdraget hos min Faster, spadserede med mig og var meget venlig imod mig. Jeg havde stor Respekt baade for Faster og mine Kusiner. Hun var streng, men meget retsindig; da jeg blev ældre, talte hun tidt om mit glade Sind og var meget venlig, særlig mod min ældste Søn, i de Aar han var i Odense (1872—74), hvor hun boede i Lejligheden over Etatsraad Kochs i Albanigade.

Af mine Søskende har jeg kun kendt Andrea, Georg, Hans

og Emma; min yngste Broder, Poulinus, født 1828, har jeg dog ogsaa en Erindring om fra hans Død og de sorte Skikkelser, der bar ham bort, samt at min Kusine Claudia Heitmann, gik ud i Haven med mig og sagde: »Gid det havde været Dig i Stedet for ham«. Det gjorde et dybt Indtryk paa mig; hun var i Virkeligheden et godt og kærligt Menneske.

Andrea, der var den ældste, avede og formanede mig stadig og syntes slet ikke at kunne forstaa, at jeg efterhaanden blev voksen, blev gift og fik Forstand til at klare mig paa egen Haand; hun holdt paa mig, naar vi kørte sammen i Sønder-Omme, udtalende sin Frygt for, at jeg skulde falde af Vognen(!) spurgte, om jeg selv kunde pille Fisk o. s. v. Som ung holdt jeg ikke af hende, men kom efterhaanden til at indse, at hun var et meget kærligt og opofrende Menneske; hun maatte i Barndomshjemmet hjælpe Moder med at passe de yngre Søskende, hvad hun slet ikke havde Lyst til, og hun sagde senere, at hun den Gang havde bestemt, at hun aldrig vilde gifte sig; i mere end en Menneskealder var hun Husbestyrerinde hos Kammerherre Bruuns, der om Sommeren boede paa deres Ejendom Krogerup (ved Humlebæk) og om Vinteren i Bredgade. De skaffede hende en sorgfri Alderdom. »Tante Andrea« sendte altid Julepakker til sine Søskendes Børn, som holdt meget af hende.

Da jeg var $15\frac{1}{2}$ Aar, blev jeg konfirmeret og sendt til København, saa min kære Moder atter blev ene; ja, der er meget i, hvad en gammel Dame en Gang sagde til mig: »Om man saa har ti Børn, dør man alene«. Jeg kom dog som Regel hjem i Sommerferien til megen Glæde for os begge.

I København, hvortil min Søster Emma ledsagede mig, kom jeg i Pension hos Bechwits-Lohmeyers, den Gang vistnok Byens bedste Pigeinstitut. Familien talte kun Engelsk og Fransk, saa det kneb i Begyndelsen for mig at gøre mig forstaaelig; men jeg var flittig og energisk samt havde dygtige Lærere og Lærerinder, saa da jeg efter ca. $2\frac{1}{2}$ Aars Forløb gik ud fra Kursuset, fik jeg det Skudsmaal, at jeg var den bedste af Eleverne. Det var lykkelige Aar, jeg levede sammen med jævnaldrende, glade unge Piger, der om mangt og meget vidste langt bedre Besked end jeg; jeg kom meget i Teatret og paa Baller, da

Faster sørgede udmærket for min Udvikling i alle Retninger; ganske vist savnede jeg Kærlighed hos hende trods al den Omhu, hun viste mig i klog Omsorg for min Opdragelse og Undervisning, og først som ældre kom jeg til at indse, at det var nu hendes Maade at vise Kærlighed paa, og kom til at holde meget af hende.

Fru Lohmeyer skaffede mig Plads som Lærerinde hos Proprietær Langkildes paa Herregaarden Bramstrup i Nørre Lyndelse Sogn, og jeg tiltraadte i September 1852. Svært var det at forlade de elskværdige Lohmeyers, der holdt meget af mig og modtog mig som et kært Barn, da jeg nogle Aar senere besøgte dem, og ikke mindre svært at tage Afsked med Kammeraterne. Jeg besøgte jævnlig min kære Broder Hans, der var ansat i en Hørkræmhandel paa Hauserplads, samt Pastor Petersens i Citadellet.

I Nyborg hentede Langkilde (der senere blev Justitsraad og vist ogsaa Etatsraad) mig personlig; han var smilende og sødttalende samt fortalte mig undervejs blandt andet, at de skulde have en ny Kapellan, der var Søn af Etatsraad Rambusch i Korsør; Navnet kendte jeg fra Lohmeyers, hvor jeg hørte, at en af Lærerne, Kandidat Schrader, var blevet forlovet med Frøken Camilla Rambusch.

Den 24. September 1852 saa jeg for første Gang den Mand, der den 29. Maj 1856 blev min Husbond, og forbavsedes over hans Alvor og Værdighed; hans Prædikener tiltalte mig, men naar han kom til Bramstrup, trak jeg mig tilbage. Mine Elever var store — en Dreng større end jeg og Pigebørnene ikke meget yngre end jeg; der blev lagt særlig Vægt paa Sprog, og de var alle godmodige og elskværdige, saa det gik godt med Undervisningen, som interesserede mig meget. Bramstrup ligger smukt omgivet af Grave og en stor Mølleдам, Haven var smuk, og vi var daglig en halv Snes unge, glade Mennesker.

Rambusch's Besøg blev hyppigere, Litteraturen blev det første Bindeled mellem os, og den 28. Juli 1853 blev vi forlovede. Jeg mindes den sidste Afsked fra min kære Moder og hendes Glæde over min Forlovelse; hun døde af Kolera 22. Aug. 1853.

Den følgende Dag, min Svigerfaders Fødselsdag, blev jeg indført i hans Hjem i Korsør; der var mange af Slægten og

adskillige Fremmede tilstede, og de var alle saa venlige imod mig, at jeg hurtig kom til at føle mig hjemme. Vi blev en kort Tid i Korsør og fulgtes tilbage hver til sin Gerning; da der knap var $\frac{1}{4}$ Mil mellem Nørre Lyndelse Præstegaard og Bramstrup, saas vi jævnlig det første Aar, og jeg gjorde lidt efter lidt Bekendtskab med flere af Sognefolkene, der var nysgerrige efter at se mig; jeg tænker særlig paa en trofast Ven, Gaardmand Hans Christian Bastian, der, da man viste ham mig, sagde: »Nej, ingen skal faa mig til at tro, at Præsten tager det Barn.« (Jeg var jo kun 19 Aar). Han havde nok været lidt vidtløftig i sine unge Dage og havde under en svær Sygdom lovet, at hvis han maatte komme sig, vilde han tjene den levende Gud. Nørre Lyndelse havde den Gang en noget fordrucken Præst (og hans Formand led af samme Fejl); ved at høre Rambusch' varme, inderlige Forkyndelse blev han en troende Kristen til manges Forundring og Glæde; Prædikerne vakte stor Opsigt ogsaa i de omliggende Sogne, og Kirkerne, der længe havde staaet næsten tomme, fyldtes hver Søn- og Helligdag.

Da Sønerne fra Bramstrup i Sommeren 1854 skulde paa Sorø Akademi, og Datteren til Odense for at fortsætte Undervisningen, blev jeg Lærerinde hos Pastor Falk i Vindinge; den Tid, jeg tilbragte der, ca. 1 Aar, var en Trængselstid for mig; den tog haardt paa mit glade og frejdige Sind, saa min Kæreste sagde, han kendte mig næsten ikke igen, naar vi saas omtrent hver tredie Uge. Pastor Falk var en rar Mand, men baade han og den øvrige Husstand havde et strengt Herskab i Fruen. Jeg maatte ikke en Gang gaa ud i Haven uden hendes Tilladelse, bad Præsten mig hente noget til sig, forbød hun det, og ikke sjældent spiste jeg Folkenes Levninger; Børnene var jeg glad ved; mod i Hu gik jeg til Sengs, forknytt stod jeg op og saa ud over den smukke Kirkegaard. 33 Aar senere kom jeg som Præstekone til Vindinge Præstegaard med den yndige Have!

I Maj 1855 kom jeg fra Vindinge til Godsforvalter Lorentzens paa Brahetrolleborg, gode elskelige Mennesker, hvor jeg lærte Husholdning, hurtig blev glad og lavede op i den dejlige Natur; min Kærestes Besøg var sande Højtidsdage for mig.

I Vinteren 1856 lykkedes det ham at faa lejet et lille Hus ved Vejen mellem Nørre Lyndelse og Dømmestrup, og jeg fik

travlt med at sy Udstyr. I Haven blev plantet højstammede Roser, andre Blomster og Jordbær; den var ikke stor, men med Slægtens Lyst til Havevæsen blev den smukt anlagt og havde Skov paa to Sider; det var en yndig lille Rede, hvori vi drog ind ved Solnedgang den 20. Maj 1856, efter at Pastor Vilhelm Birkedal i Ryslinge havde viet os og fejret Bryllupsdagen i hans Præstegaard. Venner og Naboer havde pyntet op og bygget Æresport, Nattergalene sang, og Maanen lyste over den nysudsprungne Skov og det herlige Landskab. Nu vilde man vel finde et saadant lille Hjem tarveligt og Indtægterne for smaa; Kapellanlønnen var 300 Rigsdaler, og en Offerdag af Menigheden indbragte ca. 100 Rigsdaler, den samlede Indtægt altsaa kun ca. 800 Kr.; vore Fordringer var smaa, men vi havde dog 1 Hest, 2 Køer, 1 Gris og Høns; det var en Fryd for os at passe det hele. Sognefolkene vidste ikke alt det gode, de vilde gøre os, thi de holdt meget af min kære Mand, for hvem de havde megen Respekt. Der kom mange hos os, og jeg spillede og sang for dem. Hvor var vi glade og lykkelige ved vort lille Hjem og ved hinanden. Min Mand havde meget at bestille i det store Pastorat og var meget efterspurgt som Taler ved Møder sammen med Præsterne V. Birkedal og dennes Hjælpepræst J. N. L. Schiørring, der senere skrev de smaa kønne Sange: »Kærlighed fra Gud«, »Mødes og skilles«, »Herrens Venner ingensinde« og adskillige andre. Venskabet med disse to Præster varede uforandret, saa længe de levede.

Det var en vidunderlig Tid; Grundtvigs dejlige Salmer og bibelske Sange samt Fædrelandssange blev sungne af Hjertens Lyst. Birkedal havde en mægtig Gave til at faa Hjertets dybe Strænge til at klinge, og Schiørring talte godt og til Tider meget poetisk; han var meget musikalsk og sang udmærket. Min Mands Vidnesbyrd var alvorligt, varmt, inderligt og troværdigt; hans Tale var velklingende, klar og letfattelig, selv for den mindre udviklede, uden dog derfor at virke trættende for de viderekomne og mere intelligente.

Fra Aarene i Nørre Lyndelse stammer Bekendtskabet med *Klaus Berntsen*, der i 1861 overtog den af Didrik Johansen i 1859 oprettede Friskole i Højby. Klaus Berntsen har siden været

en god Ven af min Mand og mig*). (Ved min ældste Søns Sølvbryllup den 9. Juni 1910 havde han mig tilbords og holdt en god Tale med mange Minder om min Mands Virksomhed i Nørre Lyndelse og Højby og de Spor, den har sat der); han tog egentlig min Mands Gerning op og fortsatte den til Beboernes Glæde, baade med Taler, Sange, Sygebesøg og alvorlige Samtaler; han naaede takket være sine gode Evner og store Begavelse som Taler og Debattør at blive Minister flere Gange, ja endogsaa Konseilpræsident.

Den 27. Juni 1857 blev vor kære første Søn, Johannes, født til inderlig Glæde for os begge; vi var begge bevægede derved, ja min kære Mand græd lydeligt, den eneste Gang det er sket i vort lange Ægteskab.

Sognefolkene tog megen Del i vor Glæde og bragte mange Gaver til Huse paa hans Daabsdag, ja en Gaardmand fra Højby bragte en Kransekage og saa mange Fødevarer, som 2 Mennesker kunde bære. Den lille Dreng var Hjemmets Solstraale, og jeg glemmer aldrig den Fryd, det var, da han første Gang gik alene i Haven, holdende med dyb Alvor paa en Gulerodstop.

Tiden gik hurtigt og lykkeligt, men vi længtes dog efter at faa et Præstekald og søgte Birkedals tidligere Embede, Sønder-Omme og Hoven, og den 9. Nov. 1858 kom Udnævnelsen. Bastian græd som et Barn, da han erfarede den, og vi selv var baade glade og vemodige.

Sognefolkene var bedrøvede og sendte Gaver af forskellig Slags. Nu havde de haft to daarlige, rationalistiske Præster (og fik efter Mules Død ogsaa en uheldig Præst, der ligesom de to foregaaende holdt af de vaade Varer). Midt i Januar holdt min Mand Afskedsprædiker, og Menigheden ofrede 320 Rigsdaler. Bastian døde inden vor Afrejse, medens min Mand var hos ham.

Vi forlod vort kære Hjem en skøn Vinterdag og maatte køre fra om Morgenen tidlig til ud paa Aftenen, før vi naaede vor Bekendt, Pastor Mads Melbys Præstegaard i Asperup ved

*) I hans Erindringer I Del, Ungdom og Barndom (Pios Boghandel 1921), har han paa Side 91—93 givet en smuk og god Skildring af min Faders Virksomhed i Nørre Lyndelse og Højby, og paa Side 95 og 96 er han ogsaa omtalt. 1 Oktober 1925 havde han været Folketingsmand i 50 Aar.

Middelfart, hvor vi overnattede. Rejsen til Sønderomme varede ialt 3 Dage; den følgende Nat boede vi hos den bekendte Pastor Hans Svejstrup i Nørup (og Randbøl), der ligesom hans Hustru kom til at høre til vore Venner; han blev senere forflyttet til Rødding i Sønderjylland, afskediget af Tyskerne 1864 og virkede som Frimenighedspræst, boende paa den nuværende Højskole, hvor vi og Johannes besøgte ham en halv Snes Aar senere.

Rejsen til Sønderomme fra Nørup var langsommelig, Hestene smaa og Vejene daarlige; fra Sognegrænsen var der $1\frac{1}{2}$ Mil til Præstegaarden, og da vi kom dertil, modtog Præstekonon, Fru Bøttiger, os med, at hun kun kunde huse min Mand, hvad hun var nødt til; jeg, Johannes og Pigerne blev saa kørt $\frac{1}{4}$ Mil længere til Jullingsholm, hvor vi fik Husly hos Marie Vinds Broder og Hustru, venlige, rare Mennesker; vi maatte bo i et gammelt Aftægtshus, hvor det blæste ind til os, og Gulvet var saa skrøbeligt, at en Specie, som Johannes legede med, forsvandt gennem en Sprække. Min Mand besøgte os hver Dag, men havde meget at bestille.

Første Søndag prædikede Pastor Svejstrup i Vakance; hvor var det underligt, da vi kørte til Kirke, at se ud over den store, snedækte Sønderomme-Flade med de adspredt liggende Gaarde og Huse. Svejstrup prædikede varmt og inderligt og bad smukt for de nye Præstefolk. Krofolkene skulde den Dag have deres første Søn døbt, og den gamle Kromand vilde have, at han skulde hedde: Kristen Madsen Foersomhoved Danmark Rabek; dette havde staaet udenpaa en Pakke, hvori St. Helena-Medaillen var bleven ham sendt fra Frankrig; men Svejstrup fik ham dog til at udelade Foersomhoved og Danmark.

Næste Søndag holdt min kære Mand sin Tiltrædelsesprædiken, og det lod til, at Folk syntes om den.

Endelig den 21. Marts flyttede vi ind i Præstegaarden, og to Dage efter blev vor næstældste Søn Frode født; jeg var Døden nær og meget svag i lang Tid; men Ungdomskraften sejrede, understøttet af de skønne, lyse Sommerdage, jublende Lærkesang, blomstrende Enge og Aens melodiske Plasken, naar den løb gennem det Vandhjul, der malede Vand op paa Engene; alt dette virkede oplivende paa Sindet i Forbindelse med vor Glæde i Hjemmet og Sognefolkernes store Venlighed.

Efter Sommerferien begyndte vi at tage Drengene i Huset — 3-4 ad Gangen — min Mand læste med dem, og jeg sørgede for Mad, Vask og Reparation af Tøjet, alt for at hjælpe paa de smaa Indtægter. Jorden var kun ca. 1000 Alen bred, men næsten 1 Mil lang og meget daarlig, naar undtages Engene om Aaen og Bækken; disse to Vandløb begrænsede Havens to Sider; vi var undertiden indtil 18 Mennesker daglig. Hver tiende Dag bagte vi 1 Tønde Rug til Brød — Hvede voksede ikke paa den Egn — vi bryggede, slagtede, lavede Sæbe, spandt, vandt og farvede; nu kan man næppe tænke sig en saadan Husholdning i en Præstegaard. Karlene kartede, og Pigerne spandt om Aftenen, ja der blev bestilt noget i de Tider. Hyggelige Aftener havde vi, efterhaanden som Børnene voksede til, idet min Mand efter Thetid altid læste højt, og hver af de andre sad med sit Arbejde. Johannes tegnede Skibe og byggede med Klodser, Frode tegnede Illustrationer til, hvad hans Fader læste, og klippede indviklede Ting af Papir.

Birkedals havde varmt anbefalet os en Kone, der hed Marie Vind, hun var som Regel hos os mindst hver Søndag, og vi kom til at holde meget af hende; jeg har aldrig, hverken før eller siden, truffet en Kvinde, der forstod mig som hun, og hun var en fortræffelig Fortæller for Børnene. — Hun var eneste Datter af velhavende Forældre, blev gift, da hun var 16 Aar, med en drikfældig Mand, og det gik meget tilbage for dem; dog klagede hun aldrig og døde 1893 omgivet af sine to Døtre og deres Børn. Hun havde et meget ydmygt Sind, og da jeg en Gang hørte Manden, Claus Vind, skælde hende ud, bar hun det stille og sagde, da Manden fik Øje paa mig og skyndsomst forsvandt, paa mit Spørgsmaal om, hvordan hun dog kunde holde det ud: »Jo, for jeg tror som David, da Simej skældte ham ud, at Herren har befalet ham det; min Mand siger mig mine Fejl, og dem har jeg Behov at høre.«

Den 25. Maj 1861 blev vor kære Søn *Sigurd* født; han var ualmindelig livlig og morsom, stammede og kunde længe ikke udtale s-Lyden; men det gik over, og han havde meget let ved at udtrykke sine Tanker; Svar manglede han aldrig, og efter som lille Dreng en Gang at have set et Marionetteater, gav han længere og meget morsomme Forestillinger med to

Stykker Papir, der agerede Dukker, og for hvem han talte med forskellig Stemme; han kaldte sig »Dødde«.

Den 12. Dec. 1863 blev vor kære Datter *Ida* født; hun var et ualmindeligt smukt Barn, der ligesom Frode havde Krøller over hele Hovedet.

Julen forløb i Fred og Ro og for Børnenes Vedkommende i Glæde. Men saa kom Krigen. Paa Efterretningen om Frederik den 7.s Død sagde min Mand straks: »Saa faar vi Krig.« Det næste Budskab bragte Naboen, Lars Melgaards Datter: »Tyskerne er gaaet over Ejderen, og de første Skud er faldne«. Johannes løb, alt hvad han kunde, for at fortælle sin Fader det i hans Studereværelse, men løb i Mørket mod det store runde Mahognibord i Havestuen, fik en stor Bule i Tindingen og faldt, men var straks paa Benene, meddelte sin Fader Nyheden og begyndte saa at græde.

Det tredie Sorgens Budskab bragte en af Sognefolket, han kom ind i Folkestuen, hvor vi netop støbte Lys, og sagde: »Vore Soldater har forladt Dannevirke og trækker Nord paa i denne Kulde og Vinter«; alle sørgede og ængstedes for, hvad der nu vilde ske. En Oplivelse var det, at vor gode Ven, Pastor Schiørring blev kaldet til Præst i Hodde og Tistrup; der var ca. 4 Mil dertil med Landevejen over Grindsted, men om Sommeren kunde der spares ca. 1 Mil ved at skyde Genvej over Heden.

Den 15. Marts 1864 om Morgenen kom Naboens Datter løbende og raabte: »Nu kommer Tyskerne«. Ingen, der ikke har oplevet det, forstaar rigtigt, hvad et saadant Budskab betyder; Børnene og de fremmede Drengene lukkede vi inde i Børnekammeret, min Mand tog sin Præstekjole paa, og kort efter sprængte en Rytterpatrolje paa 12 Mand, ført af en ung Løjtnant, med dragne Sabler ind i Gaarden. Da vi kom ud paa Trappen, sagde han: »Jeg vil have alle mine Heste ind«. Edvard sagde, at det var ikke muligt, da vi ikke havde Plads, og foreslog ham at ride videre til Jullingsholm, hvor der var Gæstgiveri og tilstrækkeligt Staldrum; men herover blev Løjtnanten, der var noget beruset, rasende og kommanderede: »Pistolen in Bereitschaft«. Vi hørte Hanerne blive spændt, det var et forfærdeligt Øjeblik. Løjtnanten sprang af Hesten, huggede sin

Sabel ned i Stenbroen og raabte: »Ich will Thee haben«. Jeg for af Sted ud i Køkkenet for at lave The, lidt efter stak han Hovedet ind ad det aabentstaaende Vindu og sagde i en roligere Tone: »Warum weinen Sie«. Jeg syntes virkelig, der var al Grund dertil. Saa kom Edvard og fik to Vinglas; Løjtnanten, som hed Nächtlinger, havde Vin i Saddeltaske og inviterede Edvard til at drikke med; men da han kun vilde drikke eet Glas, sagde Løjtnanten, at han stod tilbage for østrigske Præster.

Dette ubehagelige Besøg varede dog kun nogle faa Timer, som Dragonerne benyttede til at rapse af Hjertens Lyst. Vi var begge meget betagne og nervøse, men den friske Foraarsluft og Fuglesangen i Forbindelse med Aaens og Bækkens Rislen beroligede os dog efterhaanden.

Vi havde mange Besøg af Østrigere, vist 15—16, men aldrig af Prøjsere, og som Regel var de ikke nær saa ubehagelige som den nævnte Løjtnant. De tog, hvad vi havde af Høns, Ænder, Æg og Smør. Engang tog en Dragon et stort Stykke Smør, bed af det og kastede Resten bort. En anden Gang var hele Køkkenet fuldt af Dragoner, og en af dem fulgte mig ustandselig i Hælene med en spændt Pistol i Haanden. Jeg gik ud i Gaarden, da jeg tænkte, at i fleres Paasyn turde han vel næppe skyde mig; vi var den Dag saa udspiste, at jeg maatte købe $\frac{1}{8}$ Pund Smør hos Degnens, der var bleven behandlet paa lignende Maade, mere kunde jeg ikke opdrive. Fra den danske Hærledelse fik vi de strengeste Ordre til ikke at give Tyskerne nogen som helst Meddelelse om de danske Tropper, og ganske lignende Ordre med Trusler om de haardeste Straffe fra Østrigerne.

Den 18. April, da Dybbøl faldt, var Edvard taget til Varde for at sælge nogle Svin; Penge til Livets Ophold maatte jo skaffes; uden at vide, hvad der var sket — Efterretningerne kom kun langtsomt — var jeg meget forknyt. En af de sidste Dage i April var der Marked i Sønderomme, en Dag, som var en stor Glædesfest for Børnene, der ledsaget af Pigerne gik omkring og saa paa alle Herlighederne; saa pludselig kom Naboens Datter med den kendte Meddelelse: »Nu kommer Tyskerne«; vi øjnede de hvide Rytterkapper paa lang Afstand og blev som sædvanlig forskrækkede. Denne gang fik vi dog kun

Officerer i Præstegaarden. De sad tæt sammen om Spisebordet og gjorde sig tilgode med, hvad Huset formaaede, talte højt og fortalte om deres Deltagelse i Slagene ved Magenta og Solferino. Vi maatte være oppe hele Natten, Børnene og de »fremmede« Drenge blev stuvet sammen i Børnekammeret, Halm blev slæbt ind i Stuerne, og deri lagde Officererne sig saa til at sove efter at have huseret slemt med den stakkels Sognefoged, der slet ikke forstod dem.

Hos Møllerens tog Soldaterne en fed Ko, slagtede og parterede den ude i Gaarden, kogte og stegte den over et mægtigt Baal i Bryggerset og spiste løs af den halvkogte Indmad. Men ogsaa den Aften og Nat fik Ende, og til Trøst for alt, hvad der blev taget fra os og Naboerne, fik vi stadig til Svar: »Der König von Dänemark bezahlt.«

Første Gang, vi saa danske Soldater, var den Dag, 29. Febr., da Rytterfægtningen ved Vorbasse havde fundet Sted, og en dansk Dragon kom ridende ind i Præstegaarden for at hente Distriktslæge Dr. Røse fra Grindsted, der tilsaa vore syge Børn, da han skulde forbinde de saarede. Næste Formiddag kom Dragonerne med 33 tyske Fanger gennem Sønderomme. Vi maatte afgive vore Heste og en Vogn til at transportere Fangerne til Vejle. Dragonerne var glade og stolte, ikke mindst over hver at føre 1 à 2 Haandheste ved Siden af deres egne. Vi trakterede dem med Smørrebrød, Øl og Brændevin.

Efter den danske Flaades Sejr ved Helgoland den 9. Maj 1864 blev der sluttet Vaabenstilstand, hvad der beroligede os, men Østrigerne kom snart efter igen flere Gange og sagde stadig: »Heute kommen wir als Freunde«. Venskabelig var deres Opførsel dog langtfra at være. Engang drog de til Ringkøbing med en hel Del Øvrighedspersoner og 70 belæssede Ægtvogne, kørte af Bønder, der var baade sultne og medtagne og tiggede om Mad og Foder til deres Heste. Pinsedag var et helt Regiment i Sønderomme; Obersten, Lægen og Feltp præsten var indkvarteret i Præstegaarden. Det var godmodige og elskværdige Mennesker. Om Eftermiddagen mødte hele Regimentsmusikken og spillede et Par Timer lige uden for Præstegaarden bl. a. »Dengang jeg drog afsted« og mange andre danske Melodier. Et Par fattige, forældreløse Børn af Degnens Slægt stod og hørte til, og da

Obersten forhørte sig om dem, fortalte jeg om deres trange Kaar, og han satte saa straks en Indsamling i Gang mellem Officererne, hvoraf Resultatet var et efter Datidens Forhold pænt lille Beløb.

Saa kom Sommeren og den sørgelige Fred, der gav god Grund til at synge:

Brat af Slaget rammet, kastet haardt til Jord,
Ligger brudt og lammet du vor gamle Mor:
Har Du anden Tanke nu end lid og taal,
Saa forkynd, o Danmark, mig Dit Fremtidsmaal.

Faa anede, at Land og Folk skulde kunne rejse sig saa hurtigt igen, og blandt dem, der altid skal mindes med Ære, maa nævnes Hedesagens energiske Forkæmper, Oberst Dalgas, der pegede paa, at der inden for Landets Grænser kunde vindes Erstatning for Tabet af Sønderjylland. Han var utrættelig.

Saa vendte Fred og Ro atter tilbage, men længe varede det, førend vi atter kunde se frejdigere paa Fremtiden; kun ved at bestræbe os for at lægge vore, Børnenes og vort Lands Skæbne i Guds Haand, fandt vore Hjerter Fred og Ro.

Livet gled stille og indadvendt, og det er jo ogsaa kun ved at se ind i os selv, at vort Liv kan blive rigere og flyde stille som Bækken gennem Engen. Kun barnlig Tro paa Guds Kærlighed dæmper de urolige Hjerteslag.

Edvard forkyndte Ordet med Liv og Lyst i Kirkerne og ved Møderne; der udvikledes et hjerteligt, næsten patriarkalsk Forhold mellem os og Sognefolkene, der tog levende Del i vore Glæder og Sorger, som vi i deres. Vor kære Veninde, Marie Vind, kom tilbage efter at have tilbragt et Aar paa Fyn, og vor kære Ven fra Ryslinge, Pastor Jens Schiørring, kom med sin brave og dygtige Kone ret hyppigt til os, og vi besøgte dem jævnlig i Hodde. Mellem Venner er Vejen kort, selv om den er 3—4 Mil; 3die Juledag var de altid hos os med deres eneste Datter, Dagmar, der senere blev gift med Højskolelærer Poul Bjerger, en af Edwards Konfirmander fra Hoven. Hodde var et yndigt Sted med stor Præstegaardshave, Eng og Egelund, gennem hvilken man spadserede til Letbæk Mølle, et yndet

Udflugtssted for Vardenserne. Møllerfolkene var dygtige og elskværdige; han anlagde en stor Planteskole og blev senere Landstingsmand; hun var baade livlig og morsom.

Om Sønderomme stod der i »Vejle Amts Folkeblad« for Fredag den 23. Dec. 1904 en velskrevet Artikel med 4 Billeder: Kirken, Præstegaarden, Indkørslen fra Grindstedvejen og et Studekøretøj. De passer lige saa godt for 1864 som for 1904, men ellers er meget forandret og udviklet i de 40 Aar, saa Sønderomme er næsten ikke til at kende igen med Jernbanestation Nord for Kirken osv. Det var et tarveligt, men hyggeligt og godt Hjem, vi havde der, og vore 2 ældste Børn mindes det altid med megen Kærlighed og synes stadig, at særlig den gamle By, Julingsholm, Møllen, Skovsende og den næsten sjællandske Landsby Bøvl, Aaen der bugter sig forbi store, skønne Engdrag og Skrænter, snart bevokset med Lyng og snart med Egepurer, trods alt hvad de senere har set af Europa, Asien og Amerika, stadig staar for dem som noget eget uforglemmeligt og skønt.

Den 1. Marts 1866 blev vor fjerde Søn *Thorvald* født. Han var fra Fødslen lille og svag med et daarligt Hjerte, der maaske skriver sig fra, at jeg blev meget forskrækket nogle Maaneder, før han blev født. Han døde Aaret efter, og jeg græd tidt, naar jeg saa den Plads, hvor hans Vugge havde staaet. Men jeg lærte at se opad til Faderhuset med de mange Boliger og huske paa, at »den Barnesjæl er bjerget godt, som skjuler sig i Guds Rige.« Sorgen tog saa stærkt paa mig, at Folk talte om, at jeg vist havde faaet Tæring.

Kirkerne var fulde, og fra Nabosognene vandrede flittige Kirkegængere lange Veje over Moser, Kjær og Hede for at »høre Rambusch«; deriblandt var Ane Raunkjær (Moder til Professor i Botanik Christen Raunkjær); hun gik henimod 4 Mil næsten hver Søndag, og var hun i tungt Humør, spurgte Drengen hende, om hun ikke snart skulde i Kirke i Hoven. Poul Bjerge sagde engang til mig: »Min Moder havde en lang Vej til Hoven, men sagde dog til os Børn: Vel er der langt til Hoven Kirke, men aldrig har jeg fortrudt at gaa dertil, men jeg fortrød det, naar jeg blev hjemme.«

Avlingen kunde ikke give Overskud, Indtægterne var smaa, og Edvard sagde ofte, at det vilde være lettere at leve af 1000

Rigsdaler aarlig i en By end af Embede og Præstegaard i Sønder-Omme. Havde Kirkegængerne ikke saa venligt betænkt os med Gaver, forstaar jeg ikke, hvorledes vi skulde være kommet igennem. En Jul fik vi foræret ikke mindre end 9 Harer.

10. Juni 1868 blev vor femte Søn *Viggo* født. Han var et dejligt, kraftigt Barn med en Mængde gule Krøller. Den følgende Vinter havde vi ialt 14 Sygdomstilfælde, dels af Difteritis og dels af Skarlagensfeber. Det var en svær Tid at komme igennem, men kun *Viggo* fik varigt Mén, nemlig Krampeanfald, der desværre tiltog i Hyppighed og bevirkede hans Død 13. April 1870. Vi vaagede meget, af og til assisteret af gode Veninder, thi Sygeplejersker fandtes ikke den Gang. Den sidste Nat, *Viggo* levede, var baade *Edvard* og jeg forfærdelig trætte og medtagne. Jeg prøvede paa at finde Hvile, men syntes, jeg hørte Drengens tunge Aandedræt gennem flere Værelser. Saa kom *Barnepigen* grædende og sagde, at nu var han død. Det var jo i Virkeligheden, hvad jeg i det sidste Døgn havde ønsket, thi det var næsten ikke til at udholde at se paa hans Lidelser. Nu laa han fredeligt, roligt og skønt med det yndige Ansigt omgivet af Krøllerne. Jeg gik op og fortalte det til *Edvard*, som tog mig om Halsen og sagde: »Jeg ved det godt, min lille Pige, for han gled forbi mig lige nu, og jeg sagde til ham: Lev godt hos din Fader i Himmerige, lille *Viggo*«.

Vore Præstevener, *Schierners* i Grindsted, *Buchholzes* i Ølgod og *Schiørring* i Hodde kom og talte i Kirken, gode, kærlige og milde Ord; en stor Del af Sognefolkene stod opstillede ved Kirken, og Mændene blottede Hovederne, da vi gik forbi. Ved den aabne Grav paa den dejlige Foraarsmorgen tror jeg, at jeg for første Gang ret følte Opstandelsens lyse Haab i mit Hjerte og den Trøst, jeg saa haardt trængte til og senere ofte fik Brug for ved mine hjertenskæres Bortgang og Længselen efter dem; den Trøst er jo *Kristnes Sejr* over Nød og Død.

Som et lille Træk fra Børnenes lykkelige, tillidsfulde Barndom erindrer jeg, at jeg en Morgen vist i 1870 kom ind i Børnekammeret, hvor *Frode*, *Sigurd* og *Ida* laa hver i sin lille Seng; jeg spurgte: »Hvordan har I det, lille Børn«. *Sigurd* svarede: »Jo Tak, lille Mor, vi har det godt; men *Ida* har været saa bange i Nat; men saa tog vi hinanden i Haanden og bad:

»Søde Gud, Din Engleskare« og saa »Fader vor«, og saa kunde vi godt sove.«

Foruden al min anden Gerning var jeg meget optaget af at læse alle de gode Bøger, jeg kunde faa fat i, og under Maaltiderne fortalte jeg saa, hvad der havde gjort Indtryk paa mig, og naar Børnene laa i Sengen, læste Edvard for dem bl. a. Holbergs Komedier.

Da Krigen mellem Frankrig og Tyskland brød ud i 1870, var vi stærkt optagne deraf, fulgte Franskmændene først med Begejstring og saa med Sorg; jeg lærte Børnene Marseillaisens første Vers paa Fransk og sang andre franske Sange for dem; synge vilde de alle, men Johannes havde kun lidt, og Frode havde næsten ingen Sangstemme, hvorimod Sigurd og Ida sang meget smukt, lige fra de var smaa, og de har hyppigt glædet os med deres Sang. Johannes fik i Overgangsalderen en ret køn og fyldig Stemme, Frode kom ikke til at synge.

Den 8. December 1870 blev vor kære 6. Søn født; da Sigurd og Ida hen paa Dagen fik Lov at komme ind og se den lille Broder, stillede de sig op hver paa sin Side af Vuggen og saa glade paa ham; paa cengang stemte de i: »Sov sødelig, sov blødelig, luk dine Øjne til, Gud Fader selv i Himmerig Din Vogter være vil«. Det rørte mig, og tidt har jeg tænkt, at det var en god Velkomsthilsen at faa ved sin Indtræden i Verden. Edvard syntes, han skulde hedde Zeth, men Drengene, understøttede af Schiørring sagde: Nej, Fader, han skal da ikke gaa om med et Jødenavn«; saa kom han til at hedde Svend Trøst, og han blev en ærlig og troende, samvittighedsfuld, afholdt og dygtig Præst.

Johannes havde meget Interesse for Byggeri og Maskiner, Frode skrev, da han var 9 Aar, et Vers, hvori han udtalte sin Lyst til at blive Kunstner; Sigurds første Ønske var at blive Dragonhest. Alle tre Børn elskede Ida, og hun var ogsaa et ualmindelig sødt og kærligt Barn.

Ja, hvor mange kære og velsignede Minder har mit Hjerte ikke gemt om Børneflokken, som nu i min Livsaften og i mange stille Timer glæder mig, særlig naar jeg holder Mørkning.

(Dette er skrevet i Foraaret 1909).

— — —

Da Edvard begyndte at søge et bedre Embede efter at have været Præst i Sønderomme i en halv Snes Aar, var der endnu mange »fordrevne slesvigske Præster«, der skulde have Embede, og først den 17. April 1871 blev han kaldet til Øster- og Vester-Assels paa Sydspidsen af Mors.

Jeg havde om Vinteren drømt, at vi var kommet til en Ø, og jeg græd bitterligt, samtidig med at jeg i Søvne sang, saaledes at Barnepigen hørte det og senere fortalte mig det:

Kærligheds og Sandheds Gud
Venner sine aldrig glemmer
Deres Haab han ej beskæmmer.

Edvard maatte love mig aldrig at søge Embede paa Bornholm. Bange for Vandet var jeg, og Søsyegefornemmelser havde jeg, saasnart jeg kom ombord i et Fartøj. Mange bitre Taarer kom jeg til at fælde paa Mors, men vidunderligt opfyldtes Versets Ord. Vorherre trøstede og lettede mig Byrderne, og vi var enige om at tro, at gennem Trængslerne bliver vi opdragne til Fred og Salighed hisset.

Blandt alle de tolv Dreng, vi successivt havde i Huset, vil jeg nævne *Laurits Andersen* fra Vejle, til hvis Dødsseng Edvard fra Mors blev kaldet for at forberede ham; hans Fætter *Anders Carl Marius Christensen* fra Hopballe Mølle og især vor Nevø, *Holger Rambusch*, der var hos os i Vinteren 1861—62. Han var en kraftig, uforfærdet Dreng med et kærligt Hjerte og kom stadig til os i København, efter at vi var flyttet dertil. Det var os altid en Glæde at se ham og hans hjertensgode Hustru.

Chisten Iversen Nørregaard, hvis Forældre boede i Nærheden af Præstegaarden, gik i Skole der sammen med vore Børn fra 1868 til 1870; forberedt af Edwards Eftermand kom han i 1877 i Fredericia Latinskole, blev Student samtidig med Sigurd og begyndte som han straks at studere Medicin; de blev meget gode Venner, og Johannes blev »Der dritte im Bund«. Nørregaard, der efter endt Studium nedsatte sig som Læge i København med Specialitet Hals-, Øre- og Næsesygdomme, har været og er os alle en god og trofast Ven og en dygtig og omhyggelig Læge.

Af de unge Piger, vi har haft i Huset, mindes jeg med Kærlighed min kære Broders Døtre: *Anna, Albertine og Ingeborg Olufsen, Marie Andersen* (Laurits A.s Søster) og *Julie Hoffmann*, der senere blev gift med Missionær Herman Jensen i Indien.

Der blev i Sønderomme knyttet mange Venskabsbaand; men jeg maa indskrænke mig til foruden Marie Vind at nævne Møllerens kloge og gode Kone, *Else Marie Nielsen*. Det var en velhavende Familie, der hjalp mange. Deres ældste Datter Karen, der var en ualmindelig smuk Pige, blev gift med Thomas Christian Jensen fra Hoven. De boede først paa Lindbjerg Mølle i Ølgod, hvor han drev Vejrmølle og Købmandshandel, og senere i Esbjerg, hvor han var Korngrosserer og antog Navnet Lindbjerg. Deres Datter Kirstine boede i nogen Tid hos mig paa Sagasvej.

Kristian Kristensen kom til os, kort efter at vi var kommet til Sønderomme, og sagde, at han vilde gerne lære noget og se at blive Skolelærer. Edvard og et Par velstillede Mænd hjalp ham saa uden anden Sikkerhed for Laanet end en Livsforsikringspolice til at faa Seminaristeksamen fra Jelling. Han blev kort derefter Lærer og Kirkesanger i Hoven og gift med den derværende rige Møllers Datter, Karen Marie. Ved Energi, Flid og Dygtighed arbejdede han sig frem til at blive Højskolelærer ved Siden af sin øvrige Gerning, fik bygget Højskole og døde som en velstaaende og anset Mand. En af hans Elever fra Barneskolen, som var blandt Edwards sidste Hold Konfirmander i Hoven, var den senere Folketingsmand, Minister og Konseilspræsident *Jens Christian Christensen* fra Paabøl. Han var en ualmindelig begavet og livlig Dreng, som Johannes og Frode legede meget med, og med hvem Frode sluttede et inderligt Venskab*).

Da Edvard holdt Afskedsprædiken i Sønderomme i Juli 1871, var Kirkerne stopfulde; det blev sagt, at der var Folk fra 15 Kirkesogne; mange var de Beviser, vi fik paa Beboernes Kærlighed til os, blandt andre Gaver en smuk Fjedervogn — det havde vi ikke tidligere ejet — en Hest, 2 Gyngestole og Grundtvigs Saxo og Snorre. Nogle Mænd kom trækkende med

*) I de Barndoms- og Ungdomsindringer, I. C. Christensen udgav i Slutningen af 1925, er paa Side 99—111 omtalt baade mine Forældre og vi tre Brødre. J. R.

Vognen, bad os sætte os op og trak os saa under megen Munterhed og Glæde rundt i Gaarden. Derefter blev alle de gode Venner bedt ind, beværtede, og ved et afsluttende Møde i Haven blev der talt mange hjertelige og kærlige Ord. Første Gang vi kørte i Vognen, var Johannes Kusk, og det var til Hodde og Grindsted for at sige Farvel til vore Venner der.

Edvard rejste forud til Mors og blev indsat i Begyndelsen af Juli Maaned. Han talte om Peters Fiskefangst, og en Gaardmand sagde senere til mig: »Han tog os alle med det samme.« Saa kom Edvard tilbage og hentede os. Det var med Vemod, at baade vi og Børnene tog Afsked med Sønderomme. Flyttegodset kørte vor Karl med vore egne Heste gennem Jylland til Sallingsund, vi andre rejste med Deligencen fra Grindsted til Vejle og videre med Toget til Skive, hvor vi ankom den 18. Aug. og overnattede paa Hotellet, ialt 10 Personer med Pigerne. Regningens Størrelse forbavsede os, men da vi skulde afsted, og Børnene begyndte at tale om Mad, kom Hotelfolkene smilende med en god Forsyning og sagde: »Det koster ikke noget. De har betalt nok.« Overfarten mellem de to Kroer, »Pinen« og »Plagen« var slem, særlig for mig, i den store Færgebaad, der blev roet med mægtige bjælkelignende Aarer, da Hestene, Vognene og alt Flyttegodset var stuvet sammen med al vor Haandbagage; men Overfarten gik godt til Trods for, at Hestene var meget urolige.

Om Eftermiddagen naaede vi vort nye Hjem. Pastor Gamborgs tog meget venligt imod os, og især Børnene var meget optagede af Haven, der var paa ca. 2 Tønder Land, smuk og frugtbar, samt af to Karusedamme. Det var jo en stor Forandring fra Sønderomme, og til Limfjorden kunde man fra Præstegaarden gaa paa et Kvarters Tid.

Jeg var vemodig over alt det fremmede, men Sognebeboerne kom os venligt i Møde; dog var det en hel anden Slags Folk end de kære Hedeboere.

Degnen var ikke elskværdig, og i Skolen brugte han Tampen meget flittigt. Jeg havde et Sammenstød med ham, da han efter at have overvældet mig med Smiger begyndte i tvetydige Udtryk at laste min Mand og endte med at kalde ham »en Ræv i Faarepels«, hvad virkelig ingen kunde være mindre end

han, hvorfor jeg øjeblikkelig viste ham ud. Edvard lo af det og syntes, der var sket Lærer Nyboe hans Ret. Samme Dag kom der fra ham et langt, ualmindelig smukt Brev med mange Undskyldninger.

Den 8. Sept. fik jeg, allerbedst som jeg stod, stærke Smerter i mit ene Knæ. Jeg maatte i Seng, og Lægen blev hentet; men hverken han eller kloge Koners Raad hjalp. Saa fik Børnene og senere Edvard Tyfus, de fire store laa paa Rad, og Frode og Ida var de daarligste; men efter at hun havde ligget med Feber i nogen Tid, brød der Bylder frem ikke alene paa hendes Krop, men ogsaa i Haaret, som faldt helt af under hendes langsomme Rekonvalesens; men det kom smukt og krøllet igen. Svend var meget urolig og havde vel ogsaa Tyfus, jeg kunde kun med stort Besvær være oppe, naar jeg støttede mig paa to Voksne; men da Børnene var blevet raskere, og Doktoren en Dag var der, rettede han med Magt mit Ben ud, hvad der gjorde meget ondt, men jeg kom derefter hurtigt til at gaa igen. Vi lod grave en ny Brønd, da det formentes at være den gamle, der var Aarsagen til Tyfusen. Først henimod Jul var vi raske igen, men det havde ogsaa værret en tung og drøj Tid.

I April 1872 blev Johannes konfirmeret, Kirken var fuld, og det var en yndig Gudstjeneste. Konfirmanderne holdt altid meget af Edvard, og Folk syntes, at han talte bedst ved Konfirmationer. Blandt andre Kirkegæster den Dag var den meget rige Herremand Christen Riis til Blidstrup i Nabsognet. Efter endt Gudstjeneste sagde han til sin Datter, Sine Knudsen (Moder til senere Teaterdirektør, Professor Christen Riis-Knudsen og senere Folketingsmand, Godsejer Johan Knudsen), der boede paa Moutrup nogle faa Minutters Vej fra Blidstrup: »Naar jeg skal til at dø, skal Du hente Rambusch til mig«. Og det skete ogsaa.

En af de sidste Dage i April forlod saa Johannes Barn-domshjemmet for at begynde sin Uddannelse til Arkitekt som Tømrelærling hos Tømremester og Møllebygger Hansen i Odense; hvor var det svært at sende det første Barn ud i Verden, sværest for mig ikke at se ham færdes mellem os og høre hans Røst! — Han boede paa gammeldags Maner hos Mesteren og gik de fire Vintermaaneder paa teknisk Skole 8 Timer daglig;

han var flink baade til at arbejde (om Sommeren fra 5—7) og til at læse og tegne; der var stor Glæde, da han Dagen før Jul, og før vi havde ventet ham, kom spadserende hjem fra Salling-sund, og vi forundredes over, saa meget han var vokset; han og Frode havde tidt prøvet Kræfter; Johannes havde de fleste, men Frode var den hurtigste og den smidigste; nu tog Johannes ham med stor Lethed paa Skulderen og gik omkring med ham. Julen var glædelig, men Afskeden tung.

Den 17. Maj 1873 blev vor anden Datter født; hun blev døbt paa Johannes Fødselsdag, han stod Fadder til hende, og hun kom til at hedde Ingeborg Alhéd Andrea; Svend var meget glad ved hende og listede sig i ubemærkede Øjeblikke til at drikke af hendes Flaske.

Den 29. Sept. 1873 blev jeg meget syg af en Underlivs-betændelse; jeg laa længe, og der var stor Ængstelse for, at jeg skulde dø; Edvard og Børnene var til Tider meget bedrøvede og forsøgte jævnlige at trøste mig; Sigurd kom en Dag og spurgte, om det lille Vers:

Da Verden blev mig gram, da lærte jeg at kende
for Alvor først mig selv, min Ven, min Fjende.
Min Fjende var mig gram, min Ven var svigefuld,
jeg selv var skrøbelig, Gud var alene huld.

ikke kunde trøste mig!

Svend sagde en Dag: »Veva (saaledes kaldte han sig) vilde da saa gerne, Du snart skulde blive rask igen«. Jeg svarede, at det vilde jeg ogsaa gerne, men saa maatte vi bede Vorherre derom, hvortil han resolut svarede: »Ja, men Veva kan ikke komme til ham med et snavset Forklæde«.

En Nat, da jeg var meget daarlig, troede Edvard, at Døden nærmede sig; han kaldte paa Frode og Sigurd, og alle 3 knælede ved min Seng og bad Vorherre inderligt om, at jeg maatte komme mig. Jeg faldt i Søvn og havde en dejlig Drøm og følte mig bedre, da jeg vaagnede. Det blev en lang Rekonvalesens, men helt rask blev jeg da igen, da det blev Foraar.

I Foraaret 1874 blev Frode konfirmeret og kom i Malerlære hos Andersen i Odense. Samme Efteraar blev Johannes Svend,

og efter at de begge samt Edvard og jeg havde besøgt min Broder Hans i Bisserup, fulgte Edvard dem til København, hvor de begge hos Arkitekt C. V. Nielsen (Arkitekturmaler) forberedtes til Optagelse i Kunstakademiets »Almindelige Forberedelsesklasse«, hvad de begge opnaaede om Foraaret; samtidig læste Johannes Matematik og bestod paa teknisk Skole »Fuldstændig Prøve i Matematik« med Udmærkelse som Nr. 1. Kammeraterne kaldte Johannes »store, gamle Rambusch« og Frode »lille Rambusch«. Hvor gerne vi end vilde, var det ikke hver Jul, vi havde Raad til at faa de to kære Drengene hjem. De andre Børn blev undervist af en Lærerinde, og Sigurd desuden af den teologiske Kandidat, der var Huslærer for Christen og Johan Knudsen, for at han kunde blive optaget i Viborg Latinskole, hvad der ogsaa skete, efter at han i Foraaret 1875 var blevet konfirmeret; men hverken han eller vi var tilfreds med denne Skole. Rektor Lefoli var i Teorien en frisindet Mand, men som praktisk Skolemand var han meget gammeldags og haard. Efter et Aars Forløb flyttedes Sigurd derfor til Gotfred Rodes Kursus paa Skovgaard, og efter dennes Død til Julius Døckers Kursus i København, hvorfra han blev Student 1880 og valgte at studere Medicin.

I Foraaret 1877 blev vor kære Ida konfirmeret. Hun var under hele sin Opvækst skrøbelig, især efter Tyfusen i 1872, men en sjælden yndig ung Pige med et elskeligt Væsen og glædede baade os selv og andre med sin Musik og Sang; vi, hun, Svend og Ingeborg, der var et smukt, begavet, kraftigt Barn, levede os inderligt sammen, efter at de tre store Drengene var kommet ud i Verden. Svends Alvor, parret med Pudsighed, skaffede os ofte en hjertelig Latter. Jeg mindes en Gang, vi havde fremmede, og havde sat os til Bords, men var kommet i en livlig Pasiar. Han vidste, at der skulde læses til Bords, inden Maaltidet maatte begynde, og da han syntes, det varede for længe, begyndte han paa en Remse, han havde hørt (Ak, hav Tak for Tobak osv.). Vi brast alle i Latter, og Maaltidet begyndte.

Ja, mit Hjerte er fuldt af søde Barneminder om dem alle, og ved at drages frem, bliver de paany levende for mig. Den Tid var trods mangt og meget, den lykkeligste Tid i mit Liv.

Bjørnstjerne Bjørnson skriver (i Sigurd Slembe): En Mor er en underlig Ting. Vidste Børnene, hvad hun gjorde for dem som smaa, foer de varligere frem som store. Jeg mener sletikke det er en Dyd, at en Mor opofrer sig for sine Børn, hun kan simpelt hen ikke andet.

Svend og Ingeborg var uadskillige. Hun havde ikke hans Lune, men var saa kærlig og god. Hvor husker jeg hende, naar hun slog sine smaa Arme om min Hals, kyssede mig og sagde: »Lille Mor, hvor skal jeg dog blive god imod Dig og Far, naar I bliver gamle, og jeg bliver stor.« Hun var meget lærnem og lærte foruden sine egne smaa Lektier, ogsaa Svends, blot ved at høre dem blive gennemgaaet med ham.

I Vinteren 1880 var Ida meget syg af Underlivsbetændelse og svævede længe mellem Liv og Død. Da hun kom op, fik Lærerinden Difteritis; vi anede ikke, hvor smitsom den Sygdom er, og tænkte, det var tilstrækkelig Desinfektion at gaa en Tur i Haven. Saa fik Svend Difteritis og kom godt over den, og nu havde vi det alle godt en kort Tid. Men Søndag den 18. April, medens vi sad i Kirken, var der en indre Stemme, der sagde mig: »Nu bliver Ingeborg syg og forvinder aldrig Følgerne.« Desværre skete det. Da jeg kom fra Kirke, klagede hun over ondt i Halsen, Feberen tog stærkt fat, og den lille Hund Vappe sukkede dybt, da den saa hende, slikkede hendes Haand, gik bort, lagde sig ned og saa meget ulykkelig ud. Da blev jeg paa det rene med, at Barnet skulde dø, hvor meget jeg end anstrengte mig for at vise den Tanke fra mig. En Nat sagde hun til mig: »Nu bliver Mors lille Pige snart rask igen.« Men desværre, det blev hun ikke. Den følgende Søndag, 25. April, medens Edvard stod paa Prædikestolen, blev der raabt ind ad Kirkedøren: »Præstegaarden brænder«. Han fortsatte, men saa lød samme Raab paany, Folk styrtede ud af Kirken, han gik ned af Prædikestolen og hjem, hvor jeg var hos Ingeborg uden at ane, at det brændte. Saa kom Ida derind og sagde det samme. Hun blev hos Ingeborg, og jeg foer ud i Køkkenet, hvor Ilden buldrede. Vor gamle Havemand stod der, og jeg bad ham tage en Dyne og stoppe den i Skorstenen, hvor Ilden var opstaaet, men han sagde: »Det er for silde, lille Frue«. Jeg bad saa de tililende om at bære Ingeborg ud efter at have dækket hende

godt til, og hendes Seng blev anbragt i Konfirmandstuen. Paa Vejen dertil mødte jeg min kære Mand, stille og rolig, men meget bedrøvet. Ogsaa til den Længe naaede Ilden. Ingeborg græd, vi trøstede hende, saa godt vi kunde, med at vi nok skulde blive hos hende, men flyttes maatte hun i sin Seng hen til Købmandens, der boede paa den anden Side Haven og Vejen. Saa kom vor Læge, Johan Hinding fra Thissinghus, tre kvart Mil fra Præstegaarden og stillede sit Hus til vor Raadighed. Dertil blev hun saa kørt i Etatsraad Knudsens lukkede Vogn, ledsaget af Doktoren og mig. Hvor var det dog svært at se det kære Barn saa dødtræt og hærget af Sygdommen.

Doktoren og hans Søster var saa gode og opofrende imod os, og der blev gjort alt, hvad der kunde gøres, for at lindre og frelse Ingeborg, men naar Doktoren sagde: »Dette skal hjælpe og maa hjælpe«, sagde jeg: »Der kommer en Tid, da baade Kærlighed og Kunst er omsonst«. Den 27. kom Edvard, Svend og Lærerinden, men da Svend fra Døren saa sin lille Søster, brast han i Graad over den Forandring, hun var undergaaet. Hun led stille og taalmodigt, jeg var ikke af Klæderne i 10 Døgn, haabe kunde man ikke mere, kun bede Vorherre udfri hende af Lidelserne. Da jeg var gaaet ud et Øjeblik, spurgte hun efter mig, og da hendes Far sagde: »Nu kommer Mor straks«, sagde hun: »Saa lægger jeg mig lidt til Hvile«, og døde kort efter, hvad jeg tror, vi i Øjeblikket følte som en Lettelse; men saa kom straks Smerten, Savnet og Tomheden, som Døden altid efterlader. Fra hende gik vi ind i den anden Stue, hvor den kære Ida laa, haardt angrebet af Difteritis.

Doktoren og min kære Mand overtalte mig til at køre med ham til Mariesminde lige tæt ved Præstegaarden. Det var brave og elskværdige Bønder, hvor Svend og Lærerinden allerede var anbragt, og hvor vi blev modtagne med stor Hjertelighed og fik overladt nogle Værelser, indtil Præstegaarden kunde blive bygget op igen. Næste Dag kørte jeg atter ned til mit døde og døende Barn, Vorherre styrkede mig, saa jeg atter kunde pleje Ida, som Gudskelov snart blev saa meget bedre, at Faren maatte siges at være overstaaet. Da vi kørte forbi vort kære nedbrændte Hjem til Thissinghus, syntes jeg, at jeg ikke var i Stand til at kunne bære mere. I Brandtomten fandt

jeg et lille beskrevet Blad, hvorpaa Ingeborg med sin lille Barnehaand havde skrevet:

Ved Korsets Fod hos Jesus, der vil jeg gerne staa;
Der finder jeg den Grund, som jeg kan hvile paa,

og paa den anden Side stod:

Juleaften, o hvor er du skøn,
Du kom til os med Guds egen Søn.

Det var som en Hilsen fra hende, og jeg har bedt om at faa det med i min Kiste.

Medens Ingeborg laa i sin Kiste, og Ida endnu var meget syg, havde vi den store uventede Glæde, at Johannes kom hjem. Han havde lige bestaaet sin Sekondløjtnantseksamen, set i Avisen, at Præstegaarden var brændt, og fik i den Anledning Orlov; Frode var i Dresden, og Sigurd skulde om et Par Maaneder tage Artium. Hvor var det en Trøst at have den kære Johannes, og hvor var han kærlig og god imod os alle. Han begyndte straks at tegne en ny Præstegaard.

Den 4. Maj blev den kære Ingeborg begravet under stor Deltagelse fra Nær og Fjern. Hendes Fader talte saa yndigt ved hendes Kiste og sagde bl. a.: »Ingen skal høre Klager, hverken af min Hustru eller mig, men Tak til Gud og vor Fader, som har hjulpet og vil hjælpe os over alle Ting«. Jeg fældede mange Taarer, medens vi sang hendes Yndlingssalme: »Frelseren er mig en Hyrde god«, og paa hendes lille Gravsten kom til at staa: »Lammet hviler ved Hyrdens Fod.«

Den 7. Maj fik vi Ida hjem hos os, hvor vi havde Storstuen og tre mindre Værelser, og var meget glade ved atter at være sammen. Da Ida tog Afsted med Doktoren, syntes jeg nok, at især han var meget betaget, og Dagen efter kom han til os og sagde til mig, at han havde sagt til Ida, at han holdt saa meget af hende; men da han bad om et Kys, havde hun sagt, at det vilde hun ikke give ham, før hun havde sine Forældres Tilladelse.

Jeg blev meget betaget; vel var han en samvittighedsfuld og vist ogsaa en dygtig Læge, og han havde vist os stor Venlighed og Deltagelse ved at aabne sit Hus for os, da alle andre

frygtede Smitten, men at give ham vor eneste Datter, faldt svært for mig og endnu sværere for min Mand. Da Hinding kom igen, gik Edvard meget bevæget op og ned ad Gulvet og sagde tilsidst: »For Gud i Himlens Skyld tør jeg ikke sige nej, men jeg kan ikke sige, at jeg med Glæde giver Dem min Datter.« Hinding var et hjertensgodt Menneske, men hans og Idas Hjem var saare forskellige, og det Hjem, hvorfra man er udgaaet, har altid sat sit Præg paa os.

En Aften vi sad og talte sammen, sagde Ida: »Mor, naar jeg har set, hvor min Forlovelse har pint Fader og Dig, har jeg syntes, jeg burde slippe Johan, men nu kan jeg ikke. Thi forleden Nat drømte jeg, at jeg gik ude paa Agrene, og der mødte jeg Vorherre, som sagde: »Følg mig.« Jeg sagde: »Ja, men skal jeg saa slippe, hvad jeg har faaet.« Vorherre sagde: »Nej, behold det kun«, og siden kan jeg ikke, lille Mor.« Den Drøm gjorde altsaa Udslaget.

Da Sigurd i Juli 1880 var blevet Student, kom han hjem og savnede sin kære Søster Ingeborg meget dybt. De havde holdt meget af hinanden og ofte glædet os og andre med deres Sang, uagtet hendes lille Barnestemme jo langtfra fyldte saa meget som hans.

Vi rejste alle tre en Tur til Slagelse, hvor min kære Broder Hans dengang havde Hotel Postgaarden, og derfra til København, hvor vi var sammen med Johannes og Sigurd, som nu havde paabegyndt sit Studium. Svend var vist den, der havde mest Glæde af Rejsen.

Lørdag den 11. Sept. 1880 flyttede vi ind i den nyopførte Præstegaard og var meget glade ved og tilfredse med, saa godt og praktisk Johannes havde indrettet alt. Hans Tegning blev af Kultusministeriet taget til Norm for fremtidige Præstegaarde.

Ida og jeg gik tit til Ingeborgs Grav og sad mangan en Gang i Mørkningen og talte hyggeligt og alvorligt sammen. Jeg kunde ikke overvinde mine Bekymringer for Idas Fremtid.

Her ender Mors Optegnelser. Den sidste Side er skrevet 22. Nov. 1911. Hun var jo i de senere Aar hyppig syg og har vel derfor ikke følt Kræfter til at fortsætte.

Jeg (J. R.) har ved Bearbejdningen efter bedste Evne søgt at bevare Aanden i Mors Optegnelser og aldrig ændret dem i Realiteten; men da de er skrevne i mange Afsnit og i Løbet af 10—11 Aar, har der været en Del Gentagelser og Brud paa kronologisk Orden, som jeg har korrigeret, for at alt kunde blive saa korrekt som muligt.

Min ældste sikre Erindring er Sigurds Fødsel den 25. Maj 1861, og jeg husker tydeligt Situationen hos den Familie, hvor en Pige fulgte mig hen for at meddele Nyheden. Man var netop der i Færd med at bygge en ny Gaard.

Holgers Ophold i Præstegaarden Vinteren 1861—62 har ogsaa efterladt flere tydelige Erindringer ligesom Idas Fødsel 12. Dec. 1863 og den barnlige Maade, hvorpaa jeg meddelte Nyheden i Møllen: »Jeg skal hilse og sige, at nu er min lille Søster kommen«.

Krigen 1864 og alt, hvad der er passeret under den, optog mig stærkt, og naar Fader havde læst højt af Aviserne, løb jeg over til Naboen Lars Melgaard og gav et udførligt Referat, hvorfor jeg blev belønnet med et Par Svedsker.

Jeg har egentlig intet at føje til Mors Optegnelser fra 1864—80, men synes af Hensyn til den yngre Slægt, at det er min Pligt ganske kort at fortælle lidt om hendes senere Liv.

Ida blev gift med Johan Hinding den 26. Dec. 1882 og drog næste Dag med ham til Thisted. Sigurd og jeg var med til Brylluppet, men kom paa Grund af Ishindringer i Isefjorden først til Øster Assels Julenat henimod Kl. 12. Fader holdt en smuk Brudevielse over Skriftstedet: »Se, jeg giver Dig min Datter; bedrøv hende ikke«, og udviklede nu nærmere, at han følte sig helt overbevist om, at det vilde hendes Mand aldrig gøre med sin gode Vilje.

Ida skrev jævnligt til mig fra Thisted og var glad og lykkelig. Naar jeg i April 1883 havde Ende paa min Premierløjtnants-Eksamen og naturligvis var forlæst, skulde jeg straks komme op til hende, hun skulde nok proppe mig, saa jeg snart igen kunde komme til Kræfter.

Et Par Dage efter, at Eksamen var vel overstaaet, fik jeg Brev, at Ida laa syg, og rejste straks til Thisted, men naaede kun at faa talt meget lidt med hende, da hun døde af Bughindebetændelse nogle faa Timer efter min Ankomst. Det var et tungt Slag og meget trist, da jeg sammen med hendes Mand og Andrea Olufsen, der dengang var Lærerinde i Præstegaarden, kørte hendes Kiste den lange Vej til Øster Assels. Begravelsen fandt Sted under stor Deltagelse. Hun vil altid staa i min Erindring som en ualmindelig sød og elskelig Kvinde, »yndig som Blomsten i ydmygt Klæde, ingen i Vejen og mange til Glæde«.

Det var forfærdelig svært at komme over Savnet af den kære Ida; Hinding flyttede til Nykøbing Mors, hvor han siden har virket som en meget afholdt Læge og ivrig Forkæmper for Afholdssagen. Han blev gift med Andrea Olufsen.

Min Hustru lærte jeg at kende i Julen 1883, efter at hun havde været i mit Hjem fra November samme Aar. Vi blev forlovet 12. Juli 1884 og rejste ved Nytaarstid til hendes Hjem i Mern, hvor vort Brullup blev fejret i Forældres og Søskenes Nærværelse den 9. Juni 1885.

Fader søgte andet Embede og blev den 8. Juni 1887 udnævnt til Sognepræst for Vindinge. Han stod da endnu nogenlunde i sin fulde Kraft, men det varede ikke længe, inden Kræfterne tog af, og han maatte holde Kapellan nogle Aar, indtil han den 9. Febr. 1892 tog sin Afsked og flyttede til København, hvor han, Moder og Svend først boede i Willemoesgade, derefter i samme Hus som Holger Rambusch og tilsidst i Collingsgade 8. I Vinteren 1894 fik Fader et apoplektisk Anfald, kunde dog efter et Par Timers Forløb atter tale, men fik et meget langt Sygeleje og blev ikke mere rask; dog kunde han enkelte Gange køre i Droske ud til Hærens Laboratorium og var i det hele taget ret tilfreds med Tilværelsen. Han døde stille og roligt kort efter Midnat den 14. Dec. 1896, medens Mor og jeg sad hos ham.

Hans Ungdomsven, Pastor Schiørring, har givet den nedenfor gengivne Skildring af ham, og naar den sammenholdes med Klaus Berntsens Omtale i 1. Del af hans Erindringer, og I. C. Christensens Erindringsord om ham i sine Barndoms- og Ungdomserindringer (1925), har man et smukt og klart Billede af

min kære Fader; han var en kraftig, energisk og retlinet Personlighed med et varmt og kærligt Hjerte.

Efter Faders Død boede Mor en Tid hos os paa Hærens Laboratorium; men det var hende for langt fra Byen, og hun havde ingen Lyst til selv at føre Hus. I nogle Aar boede hun i en lille Lejlighed paa Sagasvej og havde en ældre Dame som Pensionær. Et Par Aar tilbragte hun hos Svends i Skallerup og boede senere forskellige Steder (Frederikkevej, Mathildevej, Sølgade, Akasievej og Fjordsallé), indtil hun flyttede ind paa Sygehjemmet paa Rolighedsvej, hvor hun døde den 28. Okt. 1913. Moder var en livlig, velbegavet, opofrende og kærlig Kvinde, der havde store Evner til at vinde Menneskers Hengivenhed, men hendes undertiden noget for store Iver til at give Raad og gribe ind i Forhold, der strengt taget ikke, i al Fald ikke direkte angik hende, beredte flere Gange Vanskeligheder for hende, hvad der gjorde hende ondt, da hun var sig bevidst at have handlet i den bedste Hensigt. Hun oplevede altid noget, navnlig paa sine Rejser, havde meget let ved at gøre Bekendtskaber og var meget meddelsom, men hendes Sind var noget uroligt, hvad der jo ogsaa gav sig Udtryk i hendes mange Flytninger efter Faders Død. Min Hustru var den, der bedst kunde berolige hende, naar hun var utilfreds af en eller anden Grund. Mange, ja vel alle hendes Venner fra de yngre Aar vedblev at holde meget af hende lige til det sidste og omtalte hende altid med stor Veneration, hvad hun fortjener ogsaa af sine aller nærmeste. Sin Livlighed, sine selskabelige Evner og sit gode Hjerte er vist Slægtsarv, baade fra hendes Fader og Bedstefader.

Hun ligger begravet paa Garnisons Kirkegaard ved Siden af Fader.

I Højskolebladet for 16. April 1897 har Pastor J. N. L. Schiørring skrevet om Fader:

Præsten Edvard Rambusch, som døde lige ind under Jul i Fjor, var født den 4. Okt. 1821 i Korsør, hvor Faderen, Etatsraad, Amtsforvalter R., boede i mange Aar paa en saare skøn Villa. Naar man for halvtredsindstyve Aar siden kom kørende til Korsør, laa denne Villa ved Indgangen til Byen og udmærkede sig ved et Blomsterflor, der paa de Tider næsten var mageløst. Thi den gamle Etatsraad var Haveven, og det blev Sønnen Edvard ogsaa igennem hele Livet, saa selv paa Jyllands Heder kunde han fremtrylle de skønneste Blomster.

Flere af hans Forfædre, baade paa fædrene og mødrene Side har beklædt høje militære Embeder, været Oberster eller Kommandanter. Edwards Bedstefader var ogsaa Oberst, saa det var ikke saa underligt, at Edvard i Slægtsarv havde faaet noget støt og noget af det bydende. Et lille Træk derom skal anføres. Det var straks efter den anden slesvigske Krig. Der var Barsedaa i Rambusch's Præstegaard, den Gang Sønderomme; Vennen fra de unge Dage udbragte Drengens Skaal og ønskede, han maatte slægte Fædrene paa og blive en Helt, »for«, sagde han, »der ligger noget i Dig, Rambusch, som minder om en Fæstnings-Kommandant; du havde vist aldrig overgivet Frederits?« hvortil han svarede meget bestemt: »Nej, aldrig!« Det var nok det gamle Kommandantblod, der gik igen. Edwards ældste Søn er nu Officer, hans Brodersøn og Søstersøn Kaptejner; Edwards Broder var Kommandør i Søetaten.

Edwards Moder døde, da han var $\frac{1}{4}$ Aar gammel, og Faderen giftede sig to Gange siden. Hans Barndomshjem var under alle disse Forhold et særdeles hyggeligt, venligt og velhavende Hjem. Edvard Rambusch kom meget tidligt fra sit Barndomshjem i Slagelse Skole, men omtalte aldrig sin Skoletid med særlig Kærlighed. Han syntes, den havde givet ham for lidt Oplysning og Vejledning. Religionslæreren bortforklarede Miraklerne, men det var saa nyt for Eleverne, at flere udbrød: »Saa—aa, er det ikke sandt, at der er sket Mirakler?« hvorpaa Læreren blev noget slukøret og søgte at dække over det. Edvard skildres af de endnu levende Skolekammerater som en ualmindelig støt og solid Dreng, meget flittig og paapassende. Han havde til Øgenavn »Mutter Marie«, maaske fordi han var en køn Dreng

med krøllet Haar, blaa Øjne og røde Kinder, maaske ogsaa fordi han var saa alvorlig og tilbageholden.

1840 blev han Student; af det Hold, som det Aar demitteredes fra Slagelse, er vist nu*) ikke andre levende end Otto Westengaard, der nu er afskediget Oberst. Da han havde taget anden Eksamen, tænkte han meget over, om han skulde blive Præst, Dokter eller Gartner (han elskede jo Blomsterne). Men en inderlig Trang til at faa Klarhed over sin Kristendom bestemte ham for Teologien. Han søgte nu omkring til de københavnske Præster for at faa sit Hjertes Trang stillet. Pastor Spang ved Helligaandskirken var han glad ved at høre. Han kom ogsaa til at høre Grundtvig; men naar Grundtvig talte om det lille Guds Ord, forstod han ikke endnu, hvad han mente dermed; det var først langt senere, han forstod, at det skulde blive hans Trøst og Glæde i Livet og Døden.

I 1846 blev han teologisk Kandidat og snart efter ansat som personel Kapellan først i Mesinge, saa i Horne, derefter i Nørre Lyndelse og Højby den 23. Sept. 1852, som han bestyrede i seks Aar paa eget An- og Tilsvær; her faldt Loddet for ham. Thi her kom han i Forbindelse med Birkedal og igennem ham med Dr. Viborg, Kisby og flere, iblandt hvilke ogsaa var Forfatteren af denne lille Skitse, der i Begyndelsen af 1857 kom til Fyn som Hjælpepræst hos Birkedal.

Der havde i flere Menneskealdrer været meget tarvelige Præster i Nørre Lyndelse, saa Trangen til at høre et troende Vidnesbyrd om Synd og Naade var stor, og det kunde Rambusch bringe. Der blev stort Røre i Sognene ved hans trosvarme, uforbeholdne og troværdige Vidnesbyrd. Man flokkedes i Kirkerne ikke blot fra Nørre Lyndelse og Højby, men ogsaa fra andre Sogne. Vankundigheden i Sognet var saa stor, at da en Mand faldt i en svær Sygdom og gjorde det Løfte, at hvis han kom sig, vilde han tjene den levende Gud, vidste han ikke, hvorledes han skulde komme til at opfylde dette Løfte. Da kom Rambusch med sin Forkyndelse om Synd og Naade, og nu greb Mandens angerfulde Hjerte Ordet med Varme, og han blev Rambusch's bedste Ven. Rambusch fandt ogsaa her hende,

*) Altsaa 1897. J. R.

som han paa sit Dødsleje kaldte sin bedste Ven, Anna Olufsen, der var Lærerinde paa Herregaarden Bramstrup i Lyndelse; de havde Bryllup 1856 og blev viede af Birkedal og fik saa deres første Hjem i et lille Hus i Lyndelse. Den første Gang, jeg besøgte dem i Lyndelse, var 28. Juni 1857 i Forening med en Ven fra Skelskør. Men vi fik dog ikke Rambusch i Tale, da deres førstefødte Søn, nu Artilleriofficeren, behagede at indfinde sig den Dag. Men jeg modtoges af Rambusch's omtalte Ven, Kristian Bastian. — Senere besøgte jeg Rambusch's mange Gange, og det var med deres Hjem for Øje, at jeg endnu samme Aar selv stiftede Hjem og flyttede til et lille Hus i Sødinge, der var endnu mindre end Rambusch's. Ja, der begyndte et Samliv mellem Rambusch's og mit Hjem, som var meget inderligt, men som desværre hurtig blev afbrudt, men dog fortsat i Jylland. Rambusch og jeg passede i flere Henseender godt sammen. Vort Naturvæsen havde flere Lighedspunkter, og lige Børn lege bedst.

Rambusch blev ikke boende i Lyndelse; han mistede den omtalte gode Ven, som døde pludselig. Og da han var død, var det, som om Rambusch's Gerning paa dette Sted var afsluttet, og straks efter blev han kaldet til Sognepræst i Sønderomme og Hoven. I Sønderomme var det jo, at Birkedal havde haft sin første Præstegerning. Det var derfra, han havde udsendt sit første Indlæg i Kirkestriden, hvorefter Grundtvig skrev, at det var kommen fra en af de bedste Præstepenue Nord for Ejderen. Det var ogsaa derfra, at hans første Postil, »Synd og Naade«, som man vist tør kalde en af de bedste i den danske Menighed, var kommen. Sønderomme stod altsaa for Birkedal i Fantasiens Lysskær, og der var noget i hans Ord om de kære Hedeboer: »at Livet endnu var bevaret hos dem, som Blomsterne kan bevares under Snedækket.« Det var derfor rimeligt, at han ønskede en af sine Venner derover for at fortsætte den Gerning, der havde været standset, siden han forlod Omme. Ved Birkedals Venskab med den daværende Kultusminister, Hall, opnaedes det, at Rambusch fik Kaldet. Straks i 1859 holdt Rambusch sin Afskedsprædiken første Søndag efter Helligtrekonger, og jeg var Øjenvidne til den Bevægelse, der gik gennem de tætte Skarer, der den Dag fyldte hans Kirke. Rambusch betonedes stærkt sin

Gerning paa dette Sted, og det passede godt til Menighedens barnlige Stade for fyrretyve Aar siden. Det Liv, som Rambusch havde været Redskab til at vække i disse Sogne, blev senere fortsat af andre dygtige Præster. En af dem skrev en Gang til R.: »Gid jeg maa faa et saadant Eftermæle, som De har her.«

Den Søndag, Rambusch blev indsat i Sønderomme og Hoven, anvendte han i sin Tiltrædelsesprædiken det bekendte Vers af Grundtvig fra Sangen til Jyllands Pris:

Men aldrig har jeg hørt det før
og heller aldrig siden,
hvor mindelig for Ladedør
kan kvindre Finke liden,
naar Jydesvenden, som jeg saa,
et lille Korn til Fugle smaa
en Vinterdag udskifter.

En saadan Svend, der udskiftede Ordets Korn til Menneskene paa Heden, vilde han gerne være, sagde han. Og en saadan Svend blev han i de tretten Aar, han var Ordets Tjener paa dette Sted.

Sønderomme hører til de saakaldte »Flader«, en Benævnelse, som den berømte Oberst Dalgas har indført i sine geografiske Billeder af Vestjylland i Modsætning til »Bakkeøerne«. Sønderomme var altsaa skarpt sandet, men allerede i det gamle Stedrim hedder det:

Sønderomme og Hoven
er to gode Sov'n,

og da Hedeselskabet fik den store Vandkraft af Aaen anvendt til Vandingskanaler, blev de to gode Sogne endnu bedre. Dette Fremskridt skete netop, medens Rambusch var Præst der. Men ikke blot paa Jorden skete der denne glædelige Forandring, men ogsaa over Hjerterne udgødes det levende Vand, og det Ord opfyldtes: »Hvo som tror paa mig«, siger Jesus, »af hans Liv skal flyde levende Vandstrømme.« — Rambusch, hans Hustru og deres lille Søn blev modtagne med Glæde, først for Birkedals Skyld, siden for Ordets Skyld. Det levende Vidnesbyrd skaffede ham der som overalt, hvor det lyder, Venner og Modstandere;

men han fandt ogsaa, at de haardeste Modstandere kunde blive de mest trofaste Venner. Rambusch tog der, som alle Steder, hvor han kom, med stor Iver fat paa Gerningen. En af hans Provster har en Gang karakteriseret Rambusch paa følgende Maade: »Der er noget i og hos den Mand, som minder om Ordet: Nidkærhed for Herrens Hus har fortæret mig.« Det er sandt og træffende; men der var tillige noget andet hos Rambusch, og det var Kærlighedens Glød; Guds Kærlighed havde faaet Magt med hans haarde Hjerte. Det laa maaske noget skjult i hans unge Aar, men det kom stærkere og stærkere frem paa de gamle Dage.

At faa Ungdommen med laa altid Rambusch særlig paa Hjerte. Han samlede de unge til Møder i Præstegaarden, fortalte Fædrelandshistorie for dem, og hans Hustru sang for dem. Fædrelandssangene var den Gang aldeles ubekendte for Hedeboerne. Han fik afholdt Folkefester for at give Ungdommen Sans for nogen bedre Morskab end at tage til Marked. Forfatteren af disse Optegnelser havde rigelig Lejlighed til at se Frugterne af Rambusch's Virksomhed, da han seks Aar efter Rambusch blev kaldet til Præst for Hodde og Tistrup. Der var nok tre Mil over »e svot Hie« mellem os, men fra ingen af Siderne følte vi, at Vejen imellem Venner er lang. Ja, Vejen kunde være besværlig, og da især ved Juletider, da det var en sat Regel, at vi skulde samles. Tit maatte vi have en Spade med i Vognen for at reparere de meget skrøbelige Broer eller Overkørsler, som vi skulde over.

Blev der en stor Virksomhed for Rambusch paa Heden, saa blev ogsaa hans Hjem velsignet af Gud. 6 af Børneflokkens fødtes der, og de to døde tidlig. Men den store Familie og de Fordringer, den stillede, bevægede Rambusch til at søge Forflyttelse. Det var svært at bryde op fra Sønderomme. En trofast Kreds havde sluttet sig om hans Forkyndelse. Endog fra Sogne, der laa tre Mil borte, vandrede de over Moser og Heder for at komme i Kirke i Hoven. Den Dag, han holdt Afskedsprædiken, var der Folk samlede fra 15 Sogne i hans Kirker.

Inden jeg afslutter Tegningen af Rambusch's Gerning i Sønderomme, vil jeg tilføje nogle Skildringer af forskellige, der kendte ham fra den Tid eller har hørt Vidnesbyrd om ham.

En af hans Eftermænd skriver: »Jeg fik den Lykke, at tage Gerningen op i Sønderomme 15 Aar efter, at Rambusch var draget bort, og jeg maa sige, jeg høstede, hvor han havde saaet. Thi det var saa kendeligt, at hvor jeg kom i de vidtstrakte Sogne og fandt Vidnesbyrd om levende Kristendom, var det Rambusch, som havde været Tjeneren, ved hvis Hjælp Himmelsæden var kommen til at gro.« En af Rambusch's Konfirmander, nu Lærer paa Askov Højskole, hvis Moder hørte til dem, der gik til Hoven over Heden, skriver: »Jeg husker saa godt, at Mo'r har sagt, naar hun kom hjem fra den lange Kirkevej: »Ja, det er endda langt derved, og somme Tider er man nær ved at fortryde det, førend man kommer over den store Hede. Men er man saa endelig kommen ind i Kirken, hvor er man da glad ved, at man har overvundet sin Dorskhed. Aldrig har jeg endnu fortrudt, at jeg var gaaet derved, men tit, at jeg blev hjemme.« Om sin Konfirmationsforberedelse hos Rambusch skriver samme Lærer: »To Ting var helt nyt for mig; han lærte os, hvad Guds Ord var, og det hang ved; og han forklarede os de 3 første Bønner i Fadervor, de hørte sammen, og for dem alle 3 gjaldt Ordene: som i Himlen, saa paa Jorden. Af selve Konfirmationshandlingen husker jeg ikke noget, men Bønnen staar endnu den Dag i Dag for mig som noget af det mest gribende, jeg har oplevet.« Af Rambusch's mange Venner i Sønderomme vil jeg nævne Marie Vind, som var den bedste Fortællerske, jeg har kendt i Jylland. Hendes Datterdatter skriver til Fru Rambusch: »Vi véd jo, at om en liden Stund skal vi samles, og netop deri havde Deres kære Mand sin Styrke, at han kunde gøre os glade i dette Haab.« Den gamle Krokone fra Sønderomme, som nu næsten er blind, besøgte Rambusch's kort før hans Død, og da hun kom ind, næsten løb hun hen til ham og sagde: »God Dag, god Dag, kære Pastor Rambusch! De har gjort mig saa glad i Kirken mange Gange, at jeg kunde have klappet i mine Hænder, naar det ikke havde været det Sted, det var.« Paa Askov Højskole kom Rambusch tit i Treserne, og derfra skriver man: »Hvor det dog var fornøjeligt, naar Rambusch's kom kørende hertil med egen Befordring. Vejen var lang og trang (5 Mil), men de kom med Venlighed og Tillid til vor lille spirende Skole.«

Den 17. April 1871 blev Rambusch kaldet til Sognepræst for Ø.- og V.-Assels paa Mors. Man har lagt Mærke til, at de 3 Steder, hvor Rambusch havde sin første Gerning, havde Navn efter alle Verdenshjørnerne: først *Nørrelyndelse*, saa *Sønderomme* og endelig *Øster-* og *Vester-Assels*, Rambusch blev der i 16 Aar. Han arbejdede ogsaa der troligt, men en levende Menighed, der kunde glæde sig ved Samfundet, syntes det aldrig at bryde frem til. Det kunde synes mærkeligt paa et Sted som Mors, hvor baade den første Opvækkelse i Trediverne og den senere i Treserne har haft et af sine Brændpunkter. Men det er i Nørre-Herred, at Livet især har rørt sig. I Sønder-Herred har det altid været mere stille, og Rambusch var kommen til den yderste Spids af Sønder-Herred. Men stor Kærlighed og Hjælpssomhed viste Befolkningen i Assel imod deres Præst. Rambusch's oplevede i Assels baade Glæde og Sorg. De holdt deres Sølvbryllup, men kort efter brændte Præstegaarden for dem. Men endnu større Sorg blev det, at de mistede deres to Døtre, den ene som Barn og den anden kort efter hendes Ægteskab. — Den 8. Juni 1887 blev Rambusch kaldet til sit sidste Kald, Vindinge ved Nyborg, men da var hans Kraft brudt, og allerede Aaret efter brød Sygdommen ud, som begyndte med stærk Nervøsitet eller Ængstelse, saa han ikke turde føre Ordet. Men naar hans Hustru kunde faa ham op paa Prædikestolen, kunde han glemme sin Sygdom og prædike som før. En af hans Naboer fra Vindinge skriver: »Han har været en sjælden nidkær og dygtig Præst i den danske Menighed, en af dem, hvis Navne maaske ikke vil bevares i mange Slægter, men hvis trosvarme og hjertemilde Forkyndelse har baaret rig Frugt ved at give mangan en Sjæl Stødet til den evige Bevægelse.«

I 1892 fik Rambusch Afsked bevilget, og det syntes, at han endnu en Gang skulde blive glad og fornøjet i København, hvor de boede. Men i Julen 1893 brød den Sygdom frem, som gjorde ham hjælpeløs som et Barn, og som 14. Dec. 1896 endte hans Liv.

Naar vi nu ser tilbage paa hans Liv, da tegner sig hans Billede for os som »en Israelit, i hvem der ikke var Svig«; for var nogen ærlig og sand helt igennem — menneskelig talt —, da var han det. Der var jo noget strengt i hans Naturvæsen,

som kunde grænse til Haardhed, og derfor passede hans Forkyndelse saa godt til Vestjyderne. Da man spurgte en af hans Tilhørere i Sønderomme, hvorfor han syntes saa godt om Rambusch's Prædiken, svarede han: »Han kan bedst svirpe os.« Men Vorherre havde jo et saadant Tag i Rambusch, at han bøjede sig ydmygt for Ordet, følte sig som en Synder og bad om Tilgivelse for, hvad han saa hos sig selv som Synd. Vorherres Kærlighed havde smeltet hans Hjerter; ved den og i den havde han funden Freden, som kastede en saa forunderlig Lysning over hans sidste Dage. Paa Sottesengen sagde hans trofaste Hustru til ham: »Lille Fa'er, vær glad ved, at Du ikke har saa store Smerter; prøv paa at sige et Gud ske Lov.« Da greb han hendes Haand og sagde: »Du er dog min bedste Ven paa Jorden, jeg elsker dig som i Ungdomsaarene.« Han bad saa mindelig om Udløsning og bad hende gentagne Gange bekende Troen og bede Fadervor med sig. Da de kom til »Kødets Opstandelse«, sagde han med høj Røst: „og det evige Liv“, og i denne Tro sov han hen.

Hans Støv blev den 21. Decbr. jordfæstet paa Garnisonskirkegaarden, hvor hans Skriftefader, Pastor Monrad, og hans Søn, Pastor Svend Rambusch paa Thunø, holdt Mindetaler over ham. Forfatteren af denne lille Pennetegning kunde paa Grund af Vinteren ikke møde frem, men det har derfor været mig dobbelt kært at sysle med Mindet om en af mine bedste Venner. Jeg har søgt at skildre ham Sandheden tro i Kærlighed. Venner maa afgøre, om det er lykkedes.

Jens Schjørring.

RETTELSER TIL »SLÆGTEN RAMBUSCH«

Side 18	Linie 8	f. o. Kalundborg læs	Kallundborg
— 18	— 6	f. n. ridende ...	—	ridende
— 22	— 2	f. n. Millinner ...	—	Millioner
— 28	— 3	f. o. Kalundborg ...	—	Kallundborg
— 28	— 13	f. n. Commandørkaptajn ...	—	Kommandørkaptajn
— 28	— 9	f. n. Christoff ...	—	Christoph
— 30	— 19	f. o. døde ...	—	døde
— 32	— 5	f. o. Kalundborg ...	—	Kallundborg
— 34	— 19	f. o. 27 ...	—	28
— 34	— 24	f. o. Decbr. ...	—	Okt.
— 34	— 25	f. o. 1823 ...	—	1822
— 34	— 26	f. o. 1881 ...	—	1801
— 35	— 1	f. o. Løgumkloster ...	—	Klosterkro
— 35	— 2	f. o. tilføjes foran død: D. M. 1908		
— 35	— 4	f. o. Wetsche ...	læs	Wetche
— 35	— 6	f. o. Wetsche ...	—	Wetche
— 35	— 7	f. o. Weiken ...	—	Wiimh
— 35	— 8	f. o. Hwamstrup ...	—	Hvanstrup
— 35	— 17	f. o. Nøddebo ...	—	Esrom
— 36	— 5	f. o. tilføjes: Landtingsmand for 1. Kreds 1903—1918		
— 36	— 13	f. o. 1884 ...	læs	1874
— 36	— 8	f. n. 1898 ...	—	1908
— 37	— 2	f. o. Herchel ...	—	Herschel
— 37	— 3	f. o. Giagenti ...	—	Girgenti
— 37	— 5	f. o. Anabba ...	—	Anamba
— 42	— 4	f. o. Kardinaler ...	—	Monsignores
— 42	— 5	f. n. dimitteredes ...	—	dimitteredes
— 42	— 2	f. n. Saxtorf ...	—	Saxtorph
— 46	— 4	f. o. Refs, Vindinge	—	Refsvindinge
— 46	— 20	f. o. June ...	—	Juni
— 46	— 6	f. n. Yovk ...	—	York
— 52	— 13	f. n. 6 og 48 ...	—	5 og 14
— 54	— 8	f. n. Ebertsbruun	—	Ebertsbrunn
— 55	— 4	f. o. Euphosina ...	—	Euphosina
— 61	— 11	f. o. sønderfjældske	—	søndenfjældske
— 65	— 5	f. n. Ansigt-	—	Ansigts-
— 73	— 15	f. n. 29. ...	—	20.
— 74	— 16	f. o. Prædikerne ...	—	Prædikenerne
— 75	— 10	f. o. Kapelan ...	—	Kapellan
— 83	— 13	f. o. Julingsholm...	—	Jullingsholm